

SocioFactor s.r.o.

Daliborova 631/22 709 00 Ostrava – Mariánské Hory
info@sociofactor.eu www.sociofactor.eu

„Analýzy v oblasti náhradní rodinné péče“

Část 1. – Analýza implementace programu PRIDE v ČR

**PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST**
www.esfcr.cz

SocioFactor s.r.o.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Analýza implementace programu PRIDE v ČR

SocioFactor s.r.o.

2015

Použité zkratky

ČR	Česká republika
MAPP/GPS	Model Approach to Partnerships in Parenting Group Preparation and Selection of Foster and/or Adoptive Families
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
ORP	Obec s rozšířenou působností
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PD	Přechodná doba
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
PRIDE	Parent Resources for Information, Development and Education
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SR	Slovenská republika
USA	United States of America (Spojené státy americké)

Obsah

Úvod	7
O programu PRIDE	9
Implementace programu PRIDE do systému náhradní rodinné péče v ČR	15
Implementace programu PRIDE v datech a číslech	15
Podoba implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR: podobnosti.....	16
Podoba implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR: odlišnosti.....	17
Základní kurzy: příprava PRIDE v ČR a „klasická“ příprava.....	19
Metodologie.....	21
Metodologie kvantitativní části	23
Metodologie kvalitativní části	24
Operacionalizace	25
Způsob výběru respondentů a účastníků rozhovorů	27
Harmonogram sběru dat	28
Omezení výzkumu	30
Výsledky kvantitativního šetření a jejich interpretace	32
Návratnost kvantitativního šetření.....	32
Lektoři programu PRIDE	33
Zájemci o NRP, kteří se zúčastnili nebo se právě účastní příprav vedených v programu PRIDE.....	35
Pěstouni a osvojitelé, kteří absolvovali přípravy v programu PRIDE.....	38
Pracovníci krajských pracovišť OSPOD a dalších institucí	40
Příprava zájemců o NRP.....	42
Zajištění programu PRIDE	42
Zajištění základního přípravného kurzu PRIDE.....	44
Přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče	50
Vyhodnocování zájemců o NRP.....	61

Závěrečná zpráva (souhrnné posouzení rodiny)	61
Srovnání přínosu závěrečné zprávy a posouzení psychologa.....	64
Hodnocení spolupráce s náhradními rodiči, kteří prošli základním kurzem PRIDE...	68
Shrnutí výsledků kvantitativního šetření	70
Výsledky kvalitativního šetření a jejich interpretace	76
Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP.....	77
Informovanost aktérů systému NRP o programu PRIDE.....	78
Spolupráce aktérů systému NRP	80
Příprava zájemců o NRP.....	82
Zajištění programu PRIDE	83
Zajištění základního přípravného kurzu PRIDE.....	87
Přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče	90
Vyhodnocování zájemců o NRP.....	94
Závěrečná zpráva	95
Srovnání významu závěrečné zprávy a posouzení psychologa	96
Analýza kvalitativních rozhovorů	97
Výsledky evaluace a jejich interpretace	101
Kritéria evaluace a jejich definice	101
Situace	101
Cíle.....	103
Vstupy.....	103
Výstupy.....	104
Popis vztahů mezi kritérii	104
Relevance.....	105
Efektivita	107
Účinnost.....	110
Shrnutí výsledků evaluace	111

Představy účastníků kvalitativních rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE v systému NRP v ČR.....	115
Budoucnost základního kurzu přípravy PRIDE	116
Organizace lektorů.....	117
Zajištění kvality práce lektorů	117
Doporučení	119
Závěr.....	123
Zdroje.....	126
Přílohy	127

Úvod

Cílem následujícího textu je zhodnocení implementace programu PRIDE po dvou letech jeho pilotáže v systému náhradní rodinné péče (dále NRP) v České republice. Do této pilotáže se přitom zapojily postupně téměř všechny kraje.

Text analýzy uvozuje obecné informace o programu PRIDE, jeho vzniku, historii, filozofii a obsahu. Program PRIDE pochází z USA, ale postupně byl aplikován v celé řadě evropských států. Účelem programu PRIDE je identifikace potřeb, definice postupů a poskytnutí nástrojů k zajištění náhradní rodinné péče (dále NRP). Do tohoto procesu je přitom zahrnuta nejen příprava a vyhodnocení zájemců o NRP či následná práce s náhradní rodinou, ale například i stanovení úlohy a cílů všech aktérů systému a vymezení jejich kompetencí, nábor nebo provádění a vyhodnocení potřeb lokality v oblasti zajištění NRP. Program PRIDE tedy chápe NRP jako proces sestávající se z více následných kroků.

Následující kapitola textu se soustřeďuje na samotnou podobu implementace programu do českých podmínek. Zmíněna jsou základní fakta, jako například data či počty vyškolených lektorů, dále jsou pak uvedeny podobnosti a odlišnosti mezi programem PRIDE a systémem NRP v ČR v přístupu k určitým kategoriím, zásadám či procesům v NRP. V ČR paralelně se základními kurzy přípravy PRIDE probíhají i tzv. „klasické“ přípravy, jimž je v textu rovněž věnována pozornost.

Nedílnou součástí textu je popis metodologie. Samotná analýza se skládá ze tří samostatných částí. Z části kvantitativní, kvalitativní a evaluační. Zatímco kvantitativní část vychází z výsledků dotazníkového sběru dat a jejich následného statistického zpracování, kvalitativní část využívá ke sběru dat hloubkových polostrukturovaných rozhovorů, které jsou analyzovány prostřednictvím tzv. zakotvené teorie. Výsledkem kvalitativní části je tedy teorie, která vystupuje přímo z dat získaných rozhovory. Jak účastníci kvalitativních rozhovorů, tak respondenti dotazníkového šetření patří k jedné ze čtyř různých skupin aktérů systému NRP v ČR. Konkrétně se jedná o lektory a Master lektory PRIDE, pracovníky krajských pracovišť OSPOD či pověřených osob, náhradní rodiče a zájemce o NRP, kteří absolvovali, nebo právě absolvují základní kurz přípravy PRIDE. Propojení zjištění z kvantitativní a kvalitativní části výzkumu a jejich zasazení do evaluačního rámce tvoří evaluační část textu. Konkrétním typem evaluace, která je realizována v této analýze,

je tzv. programová evaluace. Ta představuje systematický postup, jak vyhodnotit zavádění určité intervence a následně formulovat doporučení.

Po metodologii následuje popis omezení (limitů) výzkumu, které se v případě této analýzy vážou zejména k dotazníkovému sběru dat a načasování evaluace. Jak je z popisu metodologie patrné, výsledky kvantitativní analýzy, kvalitativní analýzy a samotné evaluace jsou v textu uváděny zvlášť ve třech samostatných kapitolách. Zjištění všech částí jsou doplněna mapami či tabulkami, které pro větší názornost zobrazují výsledky provedených analýz v grafické podobě.

Vzhledem k tomu, že účastníci rozhovorů se často vyjadřovali k tématu budoucnosti programu PRIDE v souvislosti např. se způsobem, jakým by měli být organizováni lektori, nebo s postupy, kterými by měla být zajištěna kvalita práce lektorů, je do textu zařazena i kapitola nazvaná *Představy účastníků kvalitativních rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE systému NRP v ČR*. Samotnému tématu zjišťování představ účastníků rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE v ČR je věnována zvláštní část s ohledem na to, že přímo nesouvisí se zadáním analýzy, která míří výhradně k implementaci programu PRIDE. Toto téma nebylo možné přehlédnout, a proto je zahrnuto do doporučení.

Evaluační výzkum vede k formulaci doporučení. Analýzu implementace programu PRIDE proto uzavírá kapitola *Doporučení*, v níž jsou identifikovány slabé oblasti zavádění programu PRIDE do systému NRP v ČR a je navržen způsob posílení těchto oblastí. Za závěrem, který je sumarizací celého textu, následují přílohy.

O programu PRIDE

Program PRIDE (Parent Resources for Information, Development and Education) byl vyvinut v USA v roce 1993. Jedná se o ucelený způsob práce se zájemci o náhradní rodinnou péči a s náhradními rodiči, který vznikl právě z impulzu náhradních rodičů, jako reflexe jejich vlastních zkušeností a potřeb. Podoba programu je výsledkem spolupráce Ministerstva sociálních služeb pro děti a rodinu státu Illinois (Illinois Department Of Children And Family Services), Ligy sociální péče o děti (The Child Welfare League), několika státních, nestátních a soukromých subjektů podílejících se na sociálně-právní ochraně dětí či NRP a mnoha vysokoškolských pracovišť. Název programu lze do češtiny přeložit jako „zdroje pro informování, rozvoj a vzdělávání náhradních rodičů“.¹ Východiskem programu PRIDE je přesvědčení, že rodinný život představuje pro správný vývoj dítěte základní hodnotu, a to bez ohledu na definici rodiny.²

Program PRIDE byl společně s jinými programy s podobným účelem aplikován v některých státech USA. Postupně byl ale zaváděn i mimo Spojené státy do prostředí několika evropských zemí. Například u našich sousedů na Slovensku je program PRIDE, v podobě adaptované na podmínky NRP v SR, využíván od roku 2001, přičemž držitelem licence programu se tehdy stala *Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar*³. V Polsku, kde licenci vlastní *Towarzystwo Nasz Dom*⁴, je program užíván již od roku 1999. Dalšími státy, do jejichž prostředí byl program implementován, jsou Island, Norsko, Švédsko, Finsko, Dánsko, Nizozemí, Estonsko, Ukrajina, Maďarsko, Srbsko a Bulharsko.⁵ Je logické, že jednotlivé státy program PRIDE přizpůsobují konkrétní kulturně-společenské situaci vlastní země a existující rodinné a sociální politice.

---

¹ GRIMM, Bill. *Child & Family Services Reviews: Part II in a Series Foster Parent Training: What the CFS Reviews Do and Don't Tell Us*. Youth Law News, Journal of the National Center for Youth Law, April – June 2003. Dostupné z: http://www.youthlaw.org/fileadmin/ncyl/youthlaw/publications/yln/2003/issue_2/03_yln_2.pdf [cit. 2015-02-16]

² *About the PRIDE Model*. Dostupné z: <http://www.pridedigital.org/image/pridemodel2.pdf> [cit. 2015-02-16]

³ Dostupné z: <http://www.usmev.sk/> [cit. 2015-02-16]

⁴ Dostupné z: <http://www.towarzystwonaszdom.pl/> [cit. 2015-02-16]

⁵ Prezentace: *PRIDE; Zdroje pro informování, rozvoj a vzdělávání rodičů*.

Program PRIDE zahrnuje celkem 14 kroků⁶:

1. Stanovení úlohy a cílů subjektů s pověřením k výkonu SPOD⁷.
2. Definování role, úkolů a kompetencí (subjektů v systému SPOD).
3. Provádění vyhodnocování místních potřeb (v oblasti SPOD).
4. Rozvoj vzdělávání (veřejnosti) a náborových strategií (pro získání nových náhradních rodičů).
5. Poskytování odpovědí na dotazy.
6. Příprava základního přípravného kurzu PRIDE pro náhradní rodiče a zaslání informačního balíčku pro zájemce o účast v přípravě.
7. Uskutečnění první individuální konzultace v domácnosti zájemců.
8. Krok:
  - a. Poskytnutí základního přípravného kurzu PRIDE pro náhradní rodiče.
  - b. Průběžné vzájemné posuzování rodin.
9. Ukončení vzájemného posuzování a přijetí rozhodnutí.
10. Zařazení do evidence.
11. Ukončení plánů rozvoje rodiny s náhradními rodiči.⁸
12. Spolupráce v rámci profesionálního týmu.
13. Poskytování navazujících kurzů PRIDE pro náhradní rodiče a dalších typů podpory.
14. Navázání řádného vztahu.⁹

Cílem výše uvedených 14 kroků, které zahrnuje program PRIDE, je tedy ve zkratce:

- ◆ vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému,
- ◆ vyhodnocování místních potřeb,
- ◆ nábor,
- ◆ příprava a vyhodnocování zájemců o NRP,
- ◆ následná podpora náhradní rodiny.¹⁰

⁶ Prezentace: *PRIDE; Zdroje pro informování, rozvoj a vzdělávání rodičů.*

⁷ V případě systému NRP v ČR se tedy má na mysli OSPOD a osoby pověřené k výkonu SPOD, jejichž činnost se vztahuje k NRP.

⁸ „Ukončením plánů rozvoje rodiny s náhradními rodiči“ se má na mysli „Vytvoření plánů rozvoje náhradních rodin“.

⁹ „Navázání řádného vztahu“ v systému NRP v ČR více méně odpovídá uzavření dohody o výkonu PP.

¹⁰ GRIMM, Bill. *Child & Family Services Reviews: Part II in a Series Foster Parent Training: What the CFS Reviews Do and Don't Tell Us*. Youth Law News, Journal of the National Center for Youth Law, April – June 2003. Dostupné z: http://www.youthlaw.org/fileadmin/ncyl/youthlaw/publications/yln/2003/issue_2/03_yln_2.pdf [cit. 2015-02-16]

Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému

Vymezením a rozdělením úloh a kompetencí mezi aktéry systému se rozumí jasné rozdělení rolí mezi aktéry systému a vymezení toho, jaké jsou úkoly aktérů, jaká jsou jejich práva a povinnosti, jaké informace by měli mít a jakými dovednostmi by měli vládnout. Program PRIDE je založen na úzké spolupráci všech aktérů. Právě proto je nezbytné, aby každý aktér věděl nejen, co má dělat, ale i na koho se v případě potřeby může obrátit. Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému přitom předpokládá stanovení úlohy a cílů subjektů v systému SPOD a NRP.

Vyhodnocování místních potřeb

Vyhodnocováním místních potřeb se má na mysli mapování toho, které děti potřebují náhradní rodinu a kolik náhradních rodin tedy bude potřeba, to vše na místní úrovni.

Nábor

Nábor reaguje na výsledky vyhodnocování místních potřeb, z nichž by mělo být zřejmé, jací náhradní rodiče se hledají, resp. jací náhradní rodiče budou schopni poskytnout domov a svou péči právě těm dětem, které to potřebují. Jinými slovy nábor představuje „vyhledávání rodičů pro děti“, nikoliv jen „nábor žadatelů o NRP“. Nábor též souvisí s vytvářením a vedením strategií a kampaní podporujících povědomí veřejnosti o NRP.

Příprava a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči

Záměrem přípravy PRIDE je zprostředkování zkušenosti dítěte, které přichází do NRP, účastníkům kurzu formou zážitkových aktivit a jejich následné reflexe. Smyslem prožitku je poznání vlastních schopností a rozvoj dovedností umožňujících pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí, přijmout přítomnost a připravit se na samostatnou budoucnost.¹¹ Přípravné vzdělávání se soustřeďuje na identifikaci pěti základních kategorií kompetencí u žadatelů o náhradní rodinnou péči, jimiž jsou:

- ◆ Chránit děti a starat se o ně.
- ◆ Naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj.
- ◆ Podporovat vztahy mezi dětmi (a jejich původními rodinami či blízkými osobami).
- ◆ Vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život.

¹¹ Dostupné z: http://89.145.86.7/~usmev/new/?page_id=200 [cit. 2015-02-16]

- ◆ Pracovat jako člen profesionálního týmu.¹²

Tyto kategorie kompetencí jsou považovány za zásadní pro výkon role náhradního rodiče.

Přípravné kurzy v USA obvykle zahrnují devět tříhodinových sezení ve skupině žadatelů o NRP, jejichž obsahem jsou:

1. informace o přípravném kurzu PRIDE,
2. týmová práce zaměřená na zajištění stability,
3. naplňování vývojových potřeb: vazba,
4. naplňování vývojových potřeb: ztráta,
5. posilování rodinných vztahů,
6. naplňování vývojových potřeb: výchova,
7. udržování rodinných vztahů,
8. příprava na změnu,
9. zúročení základního kurzu PRIDE: poučené rozhodnutí.¹³

Přípravné kurzy dále zahrnují tři individuální sezení s lektory přípravných kurzů, které se konají v domácnosti žadatelů. Nejen na individuálních sezeních pak probíhá tzv. *vzájemné posuzování* (Mutual Assessment), které představuje jednu z klíčových zásad programu PRIDE. Podstatou vzájemného posuzování je poskytnutí zpětné vazby účastníkům základního kurzu PRIDE, jež má podobu identifikace silných stránek a potřeb rodiny, v oblasti jejího fungování a v oblasti naplňování pěti vymezených kompetencí. Účastník se přitom sám na této zpětné vazbě podílí. Výsledkem takového postupu práce se zájemci o NRP je tzv. *informované rozhodnutí* (Informed Decisions) o tom, zda je v možnostech rodiny přijmout dítě a zda stále trvá její ochota k tomuto přijetí.¹⁴ Každý účastník kurzu má k dispozici příručku (výukové listy). Dalším materiálem je pak soubor výukových videí. Tato videa zobrazují vyprávění či typizované situace odehrávající se v biologických či náhradních rodinách dítěte. Záměrem těchto videí je umožnit účastníkům přípravného kurzu lepší porozumění prožívání náhradní rodinné péče samotnými dětmi, jejich biologickými rodiči, ale i náhradními rodiči. Má se za to, že tato zkušenost by měla vést k lepšímu pochopení chování a potřeb dítěte a jednání jeho biologických rodičů.¹⁵ Příprava PRIDE spočívá v rozvíjení kompetencí zájemců o NRP

¹² Prezentace: PRIDE; Zdroje pro informování, rozvoj a vzdělávání rodičů.

¹³ *PRIDE příručka pro náhradní rodiče*

¹⁴ *About the PRIDE Model*. Dostupné z: <http://www.pridedigital.org/image/pridemodel2.pdf> [cit. 2015-02-16]

¹⁵ GRIMM, Bill. *Child & Family Services Reviews: Part II in a Series Foster Parent Training: What the CFS Reviews Do and Don't Tell Us*. Youth Law News, Journal of the National Center for Youth Law, April – June

přijmout dítě a postarat se o něj. Naopak neslouží k předání informací, které má poskytovat zájemci o NRP subjekt SPOD (v ČR tedy krajský OSPOD, OSPOD na ORP, eventuálně pověřená osoba) průběžně a nezávisle na přípravách. Jedná se například o informace týkající se právního aspektu NRP, systému dávek v pěstounské péči aj.

Následná podpora náhradní rodiny

Následná podpora náhradní rodiny zahrnuje:

- ◆ Podporu odborníky z oblasti NRP.
- ◆ Širokou škálu modulů, tvořících dohromady přes 90 hodin vzdělávání, které jsou zaměřeny na podporu klíčových znalostí a dovedností potřebných pro každého náhradního rodiče; jako příklady témat modulů lze jmenovat Reakce na známky a příznaky sexuálního zneužívání (Responding to the Signs and Symptoms of Sexual Abuse), Porozumění dopadu závislosti na návykových látkách na dítě a rodinu (Understanding the Effects of Chemical Dependency on Children and Their Families). Tyto moduly zahrnují obvykle několik sezení.
- ◆ Další rozvoj klíčových kompetencí určený opět pro všechny náhradní rodiče.
- ◆ Specializované vzdělávání, jehož cílem je rozšíření znalostí a dovedností rodičů v některých specifických oblastech, jako je práce s dítětem s ADHD či výchova dospívajících dětí.
- ◆ Tzv. *Plán rozvoje rodiny* (Family Development Plan) představující dokument, který je vytvářen náhradními rodiči a příslušnými sociálními pracovníky; plán popisuje úroveň dosahování jednotlivých kompetencí náhradními rodiči, definuje cíle, které mají náhradní rodiče dosáhnout v horizontu jednoho roku, metody jejich dosažení a způsob prověření, zda bylo cílů dosaženo; každý plán je vytvářen na míru konkrétním náhradním rodičům.¹⁶

Rovněž následná podpora náhradní rodiny zahrnuje celou řadu materiálů, jako jsou příručky, průvodce a plány, určených pro lektory, náhradní rodiče a další aktéry NRP.

Ve Spojených státech jsou nicméně paralelně s programem PRIDE využívány i jiné formy přístupu k NRP. Jako příklad lze uvést systém MAPP/GPS (Model Approach to Partnerships in Parenting Group Preparation and Selection of Foster and/or Adoptive Families), který byl

---

2003. Dostupné z: http://www.youthlaw.org/fileadmin/ncyl/youthlaw/publications/yln/2003/issue_2/03_yln_2.pdf [cit. 2015-02-16]

¹⁶ *About the PRIDE Model*. Dostupné z: <http://www.pridedigital.org/image/pridemodel2.pdf> [cit. 2015-02-16]

vyvinut v roce 1985 a revidován v letech 1990 až 1991. MAPP/GPS je v současné době užíván ve 14 státech USA, ale i v některých evropských zemích. Na rozdíl od pěti klíčových kompetencí pracuje program MAPP/GPS s 12 dovednostmi, které byly identifikovány jako zásadní pro úspěšné zvládnutí náhradního rodičovství.¹⁷

---

¹⁷ GRIMM, Bill. *Child & Family Services Reviews: Part II in a Series Foster Parent Training: What the CFS Reviews Do and Don't Tell Us*. Youth Law News, Journal of the National Center for Youth Law, April – June 2003. Dostupné z: http://www.youthlaw.org/fileadmin/ncyl/youthlaw/publications/yln/2003/issue_2/03_yln_2.pdf [cit. 2015-02-16]

Implementace programu PRIDE do systému náhradní rodinné péče v ČR

Tématu náhradní rodinné péče je mimo jiné věnována značná pozornost v *Národní strategii ochrany práv dětí „Právo na dětství“*, která byla schválena vládou ČR v roce 2012. Jedním z cílů stanovených ve *Strategii* je přitom převzetí a adaptace systému PRIDE pro vytvoření jednotného systému výkonu pěstounské péče a jeho ověření v praxi.¹⁸

Implementace programu PRIDE v datech a číslech

Příprava prvních lektorů základních kurzů PRIDE probíhala od května do listopadu 2013 pod vedením dvojice zahraničních lektorů z Nizozemí a ze Srbska. Z tohoto školení přitom vzešlo prvních deset lektorských dvojic tvořených jedním odborníkem z oblasti NRP a jedním náhradním rodičem. Následně začali být školeni první zájemci o NRP. Lektorské dvojice kromě základních kurzů PRIDE nabízejí na žádost jednotlivých krajů třídní kurzy, tzv. MINIPRIDE, které jsou určeny zejména pro pracovníky OSPOD pověřených osob, ale i další odborníky, jež se v rámci své profese dostávají do kontaktu s tematikou NRP. Cílem kurzů MINIPRIDE je rozšířit povědomí těchto pracovníků o filozofii PRIDE a průběhu a obsahu základních kurzů.

Termín ukončení pilotního ověření programu PRIDE je stanoven na říjen roku 2015. Sumarizace pilotáže je přitom následující:¹⁹

- ◆ do pilotáže programu se do konce roku 2014 zapojilo celkem 9 krajů, konkrétně se jedná o kraj Karlovarský, Jihočeský, Středočeský, Pardubický, Královéhradecký, Moravskoslezský, Zlínský, Olomoucký a Jihomoravský; ostatní kraje se zapojily až později,
- ◆ školením pro lektory PRIDE dosud prošlo celkem 44 lektorů,
- ◆ aktuálně přitom školením pro lektory PRIDE prochází dalších 24 budoucích lektorů (12 dvojic),
- ◆ základní kurz přípravy PRIDE absolvovalo přibližně 200 pěstounů a osvojitelů,

¹⁸ Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí 2012–2015. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/> [cit. 2015-02-17]

¹⁹ S výjimkou údaje o přibližném počtu pěstounů a osvojitelů, jež absolvovali základní kurz přípravy PRIDE, byly veškeré další údaje zjišťovány od MPSV a měly by být aktuální ke konci roku 2014, eventuálně k 31. 3. 2015. Údaj o přibližném počtu pěstounů a osvojitelů, jež absolvovali základní kurz přípravy PRIDE, byl čerpán z nabídky na zpracování analýzy.

- ♦ základní kurz přípravy PRIDE dále také v roce 2013 a 2014 absolvovalo přibližně 461 zájemců o NRP. Další zájemci v současné době kurz navštěvují.

Podoba implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR: podobnosti

Průběh základních kurzů realizovaných v ČR v zásadě respektuje „americký vzor“ popsany výše:

- ♦ Základní kurzy probíhají zejména zážitkovou formou, díky čemuž se náhradní rodiče seznamují s nároky své budoucí role. Hlavním účelem zážitků je zprostředkovat zájemcům o NRP vzhled do prožívání dítěte přicházejícího do NRP, eventuálně jeho biologických rodičů.
- ♦ Příprava PRIDE spočívá v rozvíjení kompetencí zájemců o NRP přijmout dítě a postarat se o ně. Naopak neslouží k předání informací, které má poskytovat zájemci o NRP krajský OSPOD, OSPOD na ORP, eventuálně pověřená osoba průběžně a nezávisle na přípravách. Jedná se například o informace týkající se právního aspektu NRP, systému dávek v pěstounské péči aj.
- ♦ Stejně jako v USA i v ČR základní kurz zahrnuje celkem tři individuální setkání v rodině zájemců o NRP a devět skupinových setkání, přičemž poslední, tzv. panelové, představuje setkání účastníků základního kurzu přípravy PRIDE, jejich přátel a rodinných příslušníků s různými hosty, kteří mají bezprostřední zkušenost s tématem NRP. Zpravidla se jedná o náhradní rodiče nebo dospělé děti, které vyrůstaly v NRP. Zvány jsou ale také dospělé biologické děti rodičů, kteří přijali dítě do NRP.
- ♦ Účastníci kurzu plní v jeho průběhu domácí úkoly, které by měly reagovat na jejich individuální potřeby, rodinnou či partnerskou situaci apod.²⁰
- ♦ Česká podoba programu PRIDE se rovněž drží principu vzájemného posuzování a informovaného rozhodnutí. Každý zájemce o NRP se tedy společně s lektory podílí na identifikaci svých silných stránek a potřeb v oblasti naplňování pěti klíčových kompetencí.
- ♦ Materiály, s nimiž pracují účastníci základního kurzu, lektoři a další odborníci, jsou také podobné. Výchozím materiálem každého účastníka základního kurzu je informační balíček pro účastníky – *PRIDE příručka pro náhradní rodiče*. Dalšími

²⁰ Informace zazněla na kurzu MINIPRIDE uskutečněném v Hradci Králové ve dnech 11. až 13. 2. 2015.

důležitými materiály jsou pak *Příručka pro lektora*²¹, tzv. příručka postupů a výuková videa.²² Všechny uvedené materiály dosud neexistují ve finální podobě, tj. dosud nejsou adaptovány na podmínky ČR. Jejich přizpůsobení v tuto chvíli probíhá a bude dokončeno v srpnu 2015.

- ◆ Pro potřeby NRP v ČR se dále také v současné době tvoří *Příručka pro přípravu pěstounů na přechodnou dobu* a *Příručka pro přípravu dětí*. Tyto materiály by měly reagovat na specifika systému NRP v ČR a podpořit adaptaci programu PRIDE do tuzemského systému NRP.

Podoba implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR: odlišnosti

Tak jako v mnoha jiných evropských zemích, i v ČR se výsledná podoba programu PRIDE a způsob jeho realizace poněkud odlišuje od „základního“ modelu vzniklého v USA:²³

- ◆ Program PRIDE, jak bylo uvedeno výše, zahrnuje 14 kroků, jejichž cílem ve zkratce je:
  - vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému,²⁴
  - vyhodnocování místních potřeb,
  - nábor,
  - příprava a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči a
  - následná podpora náhradní rodiny.
- ◆ Do systému NRP fungujícího v ČR nebyly zahrnuty kroky týkající se vyhodnocování místních potřeb, náboru a následné podpory náhradních rodičů.²⁵
- ◆ Krok vyhodnocování místních potřeb neměl být zahrnut do implementace, a proto k němu ani nedošlo.
- ◆ Nábor a získávání zájemců o NRP v systému NRP v ČR zatím není systematicky uchopen. V programu PRIDE je nicméně i nábor systematicky ošetřen.
- ◆ Následná podpora náhradních rodičů je pak v ČR ve všech krajích, bez ohledu na to, zda jsou či nejsou zapojeny do pilotáže programu PRIDE, zajišťována pracovníky

²¹ *Příručka pro lektora*, se kterou v současné době lektori pracují, ještě není ve finální podobě a dále se upravuje.

²² Prezentace: *Program PRIDE, CWLA*. Seminář PRIDE Praha, 9. – 10. května 2013. Dostupné z: http://www.cijedite.cz/images/Program%20PRIDE_rob.pdf [cit. 2015-02-16]

²³ Nutno podotknout, že realizace programu PRIDE se liší i napříč jednotlivými státy USA, které tento program využívají.

²⁴ Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému přitom předpokládá stanovení úlohy a cílů subjektů v systému SPOD a NRP.

²⁵ Tzn. kroky 3, 4 a 13.

OSPOD nebo tzv. doprovázejících organizací.²⁶ Roli klíčového pracovníka, který je v kontaktu s náhradní rodinou, tedy může zastávat pracovník OSPOD nebo pověřené osoby. Každý pěstoun a pěstoun na PD musí mít uzavřenu dohodu s OSPOD, nebo s některou z doprovázejících organizací. Kromě podpory náhradní rodiny patří k jejímu doprovázení také zajišťování povinného průběžného vzdělávání v délce 24 hodin ročně v průběhu 12 měsíců. Na tomto místě je potřeba upozornit na zásadní rozdíl mezi prací s náhradní rodinou v rámci programu PRIDE a současnou podobou práce s náhradní rodinou v ČR. Zatímco v programu PRIDE se následná práce s náhradní rodinou týká všech náhradních rodin, v ČR je vzdělávání a podpora poskytovaná doprovázejícími organizacemi ze zákona zajištěna pouze pro pěstouny a pěstouny na PD, nikoliv pro osvojitele.²⁷ Osvojitelům v ČR tedy současná podoba práce s náhradní rodinou negarantuje žádnou podporu, ani další vzdělávání.²⁸ Další rozdíl se týká následného vzdělávání, které má v programu PRIDE standardizovanou podobu, zatímco v ČR si obsah následného vzdělávání určuje víceméně každý OSPOD či doprovázející organizace sama. Následná práce s náhradní rodinou tedy v ČR probíhá, avšak ne podle programu PRIDE, jehož kroky týkající se následné práce s náhradní rodinou neměly být do ČR implementovány, a ani nebyly.

- ♦ Výběr náhradních rodičů mezi zájemci o NRP je v ČR realizován prostřednictvím komplexního posouzení,²⁹ které zahrnuje sociální, lékařskou a psychologickou zprávu a zprávu z přípravy, které se musí každý zájemce o NRP zúčastnit. Odborné posouzení pro účely zprostředkování NRP přitom zahrnuje zhodnocení přípravy žadatele k přijetí dítěte do péče.³⁰ V těch krajích ČR, v nichž je program PRIDE pilotován, by tedy měl být výběr náhradních rodičů mezi žadateli o NRP zajištěn komplexním posouzením, k němuž by mělo patřit i souhrnné posouzení rodiny.³¹ Psychologické posouzení, které je v ČR součástí komplexního posouzení, není v mnoha zemích, v nichž je využíván program PRIDE, vůbec realizováno. V ČR je naproti tomu toto posouzení prováděno i v pilotních krajích programu PRIDE.

²⁶ Každá doprovázející organizace musí mít k této činnosti příslušné pověření k výkonu SPOD.

²⁷ To přirozeně neznamená, že by někteří osvojitelé v ČR nevyhledávali další vzdělávání v oblasti NRP či podporu právě u doprovázejících organizací, které mohou, avšak nemusejí pokrývat i tuto potřebu.

²⁸ Na tuto skutečnost lze pohlížet nejen jako na absenci zajištění následné podpory osvojitelům, ale také jako na omezení možnosti dohledu na činnost osvojitelů a včasného zásahu v případě vzniku problémů v rodině.

²⁹ § 27 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

³⁰ § 27 odst. 1 písm. b) Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

³¹ Informace zazněla na konzultacích s odborníky z oblasti NRP, kteří se podílejí na realizaci programu PRIDE v ČR a na kurzu MINIPRIDE uskutečněném v Hradci Králové ve dnech 11. až 13. 2. 2015.

Výše uvedené podobnosti a odlišnosti současné podoby programu PRIDE v ČR od „základní“ verze z USA ukazují, že program PRIDE byl do systému NRP v ČR (zatím) implementován částečně a soustřeďuje se zejména na definici rolí a přidělení úkolů všem aktérům systému, přípravu zájemců o náhradní rodinnou péči, částečně pak respektuje mechanismus výběru náhradních rodičů ze zájemců o NRP.

Základní kurzy: příprava PRIDE v ČR a „klasická“ příprava

Podoba přípravy, která byla v ČR realizována před zahájením využívání programu PRIDE, resp. podoba přípravy, která je stále využívána v některých krajích, je v rámci tohoto textu nazývána jako „klasická“ příprava³². Zajištění příprav pro budoucí náhradní rodiče mají přitom v ČR v kompetenci krajské úřady, které mohou realizaci těchto kurzů pověřit i jiné organizace s příslušným pověřením k výkonu SPOD. Tabulka č. 1 zobrazuje srovnání základního kurzu přípravy PRIDE se zmíněnou klasickou přípravou.

Tabulka č. 1: Srovnání základního kurzu přípravy PRIDE a „klasických“ příprav

	Základní kurzy přípravy PRIDE	Klasické přípravy
OBSAH	<i>Identifikace a rozvoj klíčových kompetencí žadatelů k poskytování NRP</i>	<i>Různý</i>
STANDARDIZACE OBSAHU	<i>Ano. Všechny přípravy PRIDE tedy mají stejný obsah.</i>	<i>Ne. Různé přípravy mají různý obsah.</i>
FORMA	<i>Různá skupinová a individuální</i>	<i>Různá</i>
DÉLKA	<i>48 hodin včetně individuálního setkávání se zájemci o NRP</i>	<i>Minimálně 48 hodin</i>
CÍL	<i>Připravit zájemce o NRP na roli náhradního rodiče Vybrat mezi zájemci o NRP vhodné náhradní rodiče</i>	<i>Připravit žadatele o NRP na roli náhradního rodiče</i>
VEDENÍ	<i>2 lektori – 1 odborník z oblasti NRP, 1 náhradní rodič</i>	<i>Více lektorů – odborníci z různých oblastí</i>

Z porovnání obou příprav vyplývá, že:

- ♦ Zatímco přípravy realizované v rámci PRIDE v ČR kladou důraz na identifikaci a rozvoj klíčových kompetencí, obsah klasických příprav se velmi různí.

³² Jedná se o slangový pojem užívaný velkou částí odborníků z oblasti NRP, s nimiž bylo v rámci práce na tomto textu téma PRIDE a NRP konzultováno. Existují však značné rozdíly mezi klasickými přípravami, které se liší ve způsobu, jímž jsou vedeny, ale i ve svém obsahu. Pojem „klasické přípravy“ tedy neimplikuje jednotu těchto příprav.

- ◆ Základní kurzy přípravy PRIDE představují standardizovanou podobu vzdělávání zájemců o NRP, protože probíhají více méně stejně ve všech krajích, v nichž jsou realizovány. Naproti tomu obsah klasických příprav je v režii každého kraje. To vede ke vzniku odlišností mezi klasickými přípravami. Pojem „klasické přípravy“ tedy neimplikuje jednotný způsob, kterým jsou vedeny, či shodnost jejich obsahu.
- ◆ Základní kurzy přípravy PRIDE využívají více metod zážitkového učení, interakcí ve skupině, individuální práce se zájemci o NRP, méně pak přednášek. Klasické přípravy také kombinují různé formy, nicméně zásadní pozici zde obecně mají přednášky.
- ◆ Délka základních kurzů přípravy PRIDE je v originální verzi stanovena na 27 hodin, 9 sezení po 3 hodinách, které jsou dále doplněny individuálním setkáváním se zájemci o NRP. Délka těchto individuálních setkání přitom není pevně stanovena. V ČR je nicméně zákonem stanoven minimální časový rozsah příprav na 48 hodin. Proto základní přípravný kurz PRIDE, stejně jako klasické přípravné kurzy, trvají 48 hodin.³³
- ◆ V původní podobě základní kurzy přípravy PRIDE počítají, na rozdíl od klasických příprav, nejen s přípravou zájemců o NRP na roli náhradních rodičů, ale též s výběrem vhodných náhradních rodičů mezi nimi. Klasické přípravy tento cíl plní jen v některých případech, v jiných případech se příprav účastní už jen ti zájemci, kteří již byli vybráni prostřednictvím komplexního posouzení.
- ◆ Zatímco témata probíraná se zájemci o NRP na základním kurzu přípravy PRIDE jsou lektorována stále stejnou dvojicí lektorů, přičemž jeden z nich je odborníkem z oblasti NRP a druhý náhradním rodičem, v klasických přípravách se lektoři střídají podle typů tématu. Každé téma obvykle lektoruje příslušný odborník.

---

³³ Základní přípravný kurz PRIDE realizovaný v ČR tedy zahrnuje 9 setkání po 4 hodinách, která jsou doplněna o individuální konzultace lektorů se zájemci přímo v rodinách zájemců a v součtu splňují minimální časový rozsah 48 hodin.

Metodologie

Analýza implementace programu PRIDE v ČR kombinuje kvantitativní i kvalitativní přístupy. Tento způsob umožňuje získat jak dostatečně hodnověrná zjištění, tak vytvoření dostatečně plastického obrazu reality. Zatímco kvantitativní část je v této analýze realizována prostřednictvím dotazníkového šetření, nástrojem sběru dat v kvalitativní části jsou hloubkové polostrukturované rozhovory.

S ohledem na zadání výzkumu jsou data z kvantitativní a kvalitativní části zpracována nejprve zvlášť, závěrečná analýza je pak syntézou zjištění z obou částí a zahrnuje evaluační aspekt. V průběhu všech fází je dbáno na to, že záměrem analýzy je evaluace, tedy ohodnocení implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR. Evaluace je specifickým typem aplikovaného výzkumu, který předpokládá systematický sběr dat a využití různých výzkumných metod a technik a jejich kombinací. Cílem evaluace je poskytnutí zpětné vazby o dopadech určité intervence sledováním a vyhodnocováním efektivity programu.

Konkrétním typem evaluace, který je pro tuto analýzu využit, je tzv. programová evaluace. Programová evaluace je orientována především na samotnou intervenci, v tomto případě na implementaci programu PRIDE. Hlavním záměrem programové evaluace je tedy zhodnotit implementaci programu PRIDE a poskytnout informace, které umožňují jednak vyhodnotit úspěšnost intervence programu, jednak určit, v jakých směrech by mohla být tato implementace optimalizována. Programová evaluace přitom pracuje celkem s pěti kritérii. Podstatou programové evaluace je pak právě vyhodnocení vztahů mezi těmito kritérii.³⁴ Výčet kritérií, jejich definic a vztahů uvádí následující tabulka č. 2.

---

³⁴ Prezentace: *Evaluace v sociálních službách*. Podpora vzdělávací nabídky v oblasti vzdělávání pracovníků v sociálních službách a interkulturním prostředí, CZ.1.07/3.2.07/03.0109., 17. ledna 2014.

Tabulka č. 2: Kritéria evaluace, jejich definice a vzájemné vztahy

Kritéria	Definice kritérií	Vztahy mezi kritérii		
Situace	<i>potřeby aktérů systému NRP a jejich priority</i>	RELEVANCE	ÚČINNOST	UŽITEČNOST
Cíle	<i>za jakým účelem proběhla implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR</i>			
Vstupy	<i>kroky stanovené pro dosažení cíle</i>	EFEKTIVITA		
Výstupy	<i>realizace kroků stanovených pro dosažení cíle</i>			
Dopady	<i>vyvolané změny na aktéry systému NRP, systém NRP jako takový</i>			

- ◆ *Relevance* odpovídá na to, do jaké míry jsou cíle implementace programu PRIDE v souladu se situací definovanou potřebami a prioritami aktérů systému NRP v ČR.
- ◆ *Efektivita* informuje o tom, jak se stanovené kroky, podniknuté pro dosažení cíle, podařilo realizovat v praxi.
- ◆ *Účinnost* poskytuje odpověď na otázku, zda se podařilo dosáhnout stanovených cílů.
- ◆ Vliv dopadů implementace na původní situaci, tedy to, zda vyvolané změny skutečně odpovídají potřebám a prioritám aktérů systému NRP v ČR, hodnotí *užitečnost*.

V počátku evaluace jsou klíčovými kritérii, která je potřeba definovat, cíle, vstupy a výstupy. Situace a dopady jsou identifikovány až na základě výsledků sběru dat.

Co se týče *cílů* evaluace, program PRIDE³⁵ zahrnuje 14 kroků, jejichž záměrem je:

- ◆ vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému,
- ◆ vyhodnocování místních potřeb,
- ◆ nábor,
- ◆ příprava a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči a
- ◆ následná podpora náhradní rodiny.

Jak již bylo uvedeno³⁶, do systému NRP v ČR byly implementovány pouze kroky směřující ke dvěma cílům:

1. k vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému a
2. k přípravě a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči.

³⁵ Viz kapitola: *O programu PRIDE*.

³⁶ Viz kapitola: *Implementace programu PRIDE do systému náhradní rodinné péče v ČR*.

Právě tyto uvedené cíle považujeme i za cíle programové evaluace.

Z definice kritérií programové evaluace je zřejmé, že v počátku evaluace je dále možné vymezit *vstupy*. V případě evaluace implementace programu PRIDE lze přitom za vstupy obecně označit veškeré kroky podniknuté pro zajištění realizace vymezených cílů po stránce materiální, organizační, legislativní, technické apod.

Výstupy se má v podstatě na mysli úspěšnost realizace kroků stanovených pro dosažení cíle. V tomto případě tedy úspěšnost při zajišťování realizace vymezených cílů po stránce materiální, organizační, legislativní, technické apod.

Metodologie kvantitativní části

Kvantitativní část byla realizována prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro tuto analýzu je jako nástroj sběru dat zvoleno on-line dotazování, které na rozdíl od některých jiných technik umožňuje rychlé vytvoření datového souboru, jenž je následně statisticky zpracován. Každý respondent obdržel e-mail s informací o výzkumu a s žádostí o vyplnění dotazníku. Všechny typy dotazníků byly nejprve uvedeny instrukcemi k jejich vyplnění. Formuláře dotazníků jsou součástí příloh tohoto textu.³⁷ Design dotazníkového šetření, v podobě kvantitativního přístupu ke zkoumání dané oblasti, se neobejde bez určitých předpokladů, které jsou ve zjištěních sledovány. Předpoklady, z nichž vycházela tato analýza, se týkaly zejména charakteristiky osob respondentů a určitých specifických zkušeností, o nichž bylo možné se domnívat, například na základě pilotních rozhovorů s odborníky z oblasti NRP, že budou mít vliv na projevené názory a postoje. S ohledem na výše uvedené proto bylo v případě lektorů rozlišováno:

- ◆ zda sehrávají v lektorské dvojici roli lektora-odborníka z oblasti NRP, nebo lektora-náhradního rodiče,
- ◆ kolik základních kurzů přípravy PRIDE celkem lektorovali,
- ◆ zda mají zkušenost s lektorováním jiných kurzů přípravy k NRP než PRIDE,
- ◆ zda byli přítomni na jiném kurzu přípravy k NRP než PRIDE jako účastníci,
- ◆ zda mají zkušenost s vedením MINIPRIDE.

V případě zájemců o NRP:

- ◆ zda již ukončili kurz přípravy PRIDE, nebo se jej právě účastní,

---

³⁷ Viz Přílohy: č. 1–4.

- ◆ zda jsou zájemci o PP, osvojení nebo PPPD,
- ◆ zda mají, nebo již v minulosti měli nějaké dítě v NRP,
- ◆ na kterém krajském pracovišti OSPOD jim byl zprostředkován základní kurz přípravy PRIDE,
- ◆ zda se v minulosti účastnili i jiného kurzu přípravy k NRP než PRIDE.

V případě pěstounů a osvojitelů:

- ◆ zda se jedná o pěstouny, poručníky, osvojitele nebo pěstouny na PD,
- ◆ na kterém krajském pracovišti OSPOD jim byl zprostředkován základní kurz přípravy PRIDE,
- ◆ zda mají dítě svěřeno do NRP nejvíce 2 měsíce, 3 až 12 měsíců, nebo více než 12 měsíců,
- ◆ zda se v minulosti účastnili i jiného kurzu přípravy k NRP než PRIDE.

V případě pracovníků krajských pracovišť OSPOD a dalších institucí, které se podílejí na zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, bylo rozlišováno:

- ◆ zda se jedná o pracovníka OSPOD či pověřenou osobu,
- ◆ v jakém kraji pracovník působí,
- ◆ zda pracovník je, nebo v minulosti byl náhradním rodičem,
- ◆ zda má zkušenosti s prací se zájemci o NRP či náhradními rodiči, kteří prošli jiným kurzem přípravy k NRP než PRIDE,
- ◆ zda se pracovník účastnil školení MINIPRIDE.

Data z dotazníkového šetření byla statisticky zpracována v programu SPSS³⁸, a to jak za každou z výše uvedených skupin respondentů zvlášť, tak, v případě některých položek, za více skupin respondentů dohromady.

Metodologie kvalitativní části

Nástrojem sběru dat v kvalitativní části analýzy byly hloubkové polostrukturované rozhovory. Výhodou tohoto nástroje je skutečnost, že na jedné straně nabízí participantům rozhovoru dostatek prostoru pro sdělení jejich vlastního přístupu k tématu, na straně druhé se rozhovor přidrží předem stanoveného schématu, díky čemuž je pro výzkumníka snazší následná komparace rozhovorů a jejich analýza.

---

³⁸ *Statistical Package for the Social Sciences.*

Analýza hloubkových rozhovorů byla provedena prostřednictvím tzv. zakotvené teorie (grounded theory), která představuje nástroj pro vytvoření teorie zkoumáním přímo v terénu. Podstatou tohoto kvalitativního designu výzkumu je tedy indukce, cílem je pak odhalit strukturu, která stojí za sdělením osob. Prostřednictvím kódování jsou v těchto sděleních odkrývána klíčová témata a vztahy mezi nimi. V zakotvené teorii jde tedy o zachycení nejen struktury, ale i dynamiky reality ukrývající se za sdělením osob.³⁹ Data z kvalitativní části výzkumu byla zpracována v programu Atlas.ti.

Operacionalizace

Jak bylo uvedeno výše, program PRIDE, jak je v současné době realizován v ČR, se obrací ke dvěma cílům: vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému a přípravy a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči.

Pro každý z těchto cílů bylo v procesu operacionalizace vymezeno několik klíčových okruhů, které jsou uvedeny v tabulce č. 3.

---

³⁹ Švaříček; Šed'ová a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání 1. Praha: Portál, 2007. s. 84–96.

Tabulka č. 3: Cíle a klíčové okruhy

Cíle		Klíčové okruhy
Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP		Informovanost aktérů systému NRP o programu PRIDE
		Spolupráce aktérů systému NRP
Příprava a vyhodnocování zájemců o NRP	Příprava zájemců o NRP	Zajištění programu PRIDE
		Zajištění základního přípravného kurzu PRIDE
	Vyhodnocování zájemců o NRP	Přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče
		Závěrečná zpráva (souhrnné posouzení rodiny)
		Srovnání významu závěrečné zprávy a posouzení psychologa
		Hodnocení spolupráce s náhradními rodiči, kteří prošli základním kurzem PRIDE

Jak dotazníkové šetření, tak hloubkové rozhovory se přitom zaměří na čtyři skupiny aktérů z oblasti NRP, které byly předem určeny zadavatelem výzkumu:

- ◆ lektoři programu PRIDE (včetně Master lektorů),
- ◆ zájemci o NRP, kteří se zúčastnili nebo se právě účastní příprav vedených v programu PRIDE,
- ◆ pěstouni a osvojitelé, kteří absolvovali přípravy v programu PRIDE,
- ◆ pracovníci krajských pracovišť OSPOD a dalších institucí, kteří se podílejí na zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče (sociální pracovníci a psychologové).

S ohledem na tento fakt byly vytvořeny celkem čtyři typy dotazníků a čtyři typy schémat rozhovorů, pro každou skupinu zvlášť.

Zatímco otázky v dotaznících pokrývají pouze klíčové okruhy cíle nazvaného *Příprava a vyhodnocování zájemců o NRP*, v hloubkových rozhovorech byl věnován prostor oběma cílům. Co se týče samotných okruhů, v případě dotazníkového šetření se tyto okruhy liší z hlediska typu dotazníků, resp. toho, jaké skupině respondentů je dotazník určen. Například okruh týkající se *hodnocení spolupráce s náhradními rodiči, kteří prošli základním kurzem PRIDE* nebyl pochopitelně zahrnut do dotazníků určených zájemcům o NRP či pěstounům a osvojitelům. Hloubkové rozhovory se také dotýkaly pouze některých okruhů. Příkladem je opět okruh týkající se *hodnocení spolupráce s náhradními rodiči, kteří prošli základním kurzem PRIDE*. Tento okruh byl zahrnut pouze do dotazníkového šetření.

Způsob výběru respondentů a účastníků rozhovorů

V dotazníkovém šetření byli osloveni všichni relevantní respondenti, neprobíhal tedy žádný výběr. Kontakty pro dotazníkové šetření poskytl zadavatel výzkumu. Počty respondentů z jednotlivých skupin jsou uvedeny v tabulce č. 4. Klíčovým údajem je přitom *relevantní počet respondentů*, který udává, kolik respondentů z jednotlivých skupin mělo reálnou možnost účastnit se dotazníkového šetření. Při shromažďování kontaktů na respondenty a jejich kontaktování se totiž ukázalo, že přibližné počty, které zadavatel odhadnul, neodpovídají reálnému stavu v době dotazníkového šetření, a navíc, že kontakty na mnohé respondenty nejsou platné (funkční). *Počet respondentů, kterým byl zaslán dotazník*, udává množství kontaktů, které měl zadavatel k dispozici. *Reálný počet respondentů* je oproti tomuto údaji snížen o adresáty s neplatnými e-mailovými adresami (to se týká zájemců o NRP a pěstounů a osvojitelů) a dále adresáty, kteří odmítli účast na dotazníkovém šetření s ohledem na nedostatek zkušeností s implementací programu PRIDE v době, kdy se dotazníkové šetření provádělo, což je považováno za legitimní důvod. Jednalo se o pracovníky krajských pracovišť OSPOD v kraji Vysočina a v Ústeckém kraji, kde byla implementace programu zahájena pouze krátce před její evaluací.

Tabulka č. 4: Počty respondentů v dotazníkovém šetření za jednotlivé skupiny

Skupiny respondentů	Přibližný počet respondentů (odhad zadavatele)	Počet respondentů, kterým byl zaslán dotazník	Reálný počet respondentů
Lektoři programu PRIDE (včetně Master lektorů)	48	44	44
Zájemci o NRP, kteří se zúčastnili nebo se právě účastní příprav vedených v programu PRIDE	450	461	433
Pěstouni a osvojitelé, kteří absolvovali přípravu v programu PRIDE	200		
Pracovníci krajských pracovišť OSPOD a dalších institucí, kteří se podílejí na zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče (sociální pracovníci a psychologové)	28	28	24

Naproti tomu hloubkové rozhovory byly prováděny jen s některými aktéry systému. S ohledem na odlišnosti postupů při zprostředkování NRP v jednotlivých krajích bylo při výběru osob pro hloubkové rozhovory dbáno v první řadě na rovnoměrné zastoupení krajů ČR. Kontakty využitě pro hloubkové rozhovory byly získány buď od zadavatele výzkumu, nebo prostřednictvím techniky sněhové koule (snowball sampling), tedy nabalováním nových kontaktů přímo od aktérů systému NRP, s nimiž byly prováděny rozhovory. Výhodou této techniky výběru je možnost výzkumníka zajistit kontakty na osoby, které by jinak bylo obtížné nalézt či identifikovat. Například osoby s určitými specifickými zkušenostmi. Tímto způsobem byli například vyhledáváni ti náhradní rodiče, kteří kromě přípravy PRIDE absolvovali i klasickou přípravu. Pro analýzu byla totiž klíčová možnost náhradních rodičů srovnat své zkušenosti s různými přípravami. Pro kvalitativní šetření byl zadavatelem stanoven minimální rozsah výběru pro každou ze čtyř zkoumaných skupin na pět aktérů. Celkem tak měl výběr zahrnovat minimálně 20 aktérů systému NRP. S ohledem na potřeby výzkumu bylo nakonec provedeno 23 rozhovorů.

Harmonogram sběru dat

Jak dotazníkovému, tak kvalitativnímu šetření předcházela pilotáž vytvořených nástrojů pro sběr dat a jejich následná optimalizace. Samotný sběr dat pak v obou případech probíhal v průběhu měsíce března 2015 na území těch krajů ČR, které se zapojily do pilotáže programu

PRIDE. Sběr dat kvantitativní i kvalitativní části analýzy tedy probíhal paralelně, což bylo zdůvodněno časovými možnostmi.

Omezení výzkumu

Co se týče limitů výzkumu, za zásadní lze považovat skutečnost, že samotná evaluace byla prováděna dle našich zjištění brzy. V některých krajích ČR například dosud nebyly ukončeny ani první základní přípravné kurzy PRIDE. Výsledkem této skutečnosti bylo například odmítnutí účasti na dotazníkovém šetření ze strany pracovníků krajských pracovišť OSPOD v těch krajích, v nichž je využíváno programu PRIDE jen velmi krátce. Pracovníci těchto krajských pracovišť OSPOD sami přiznávali, že vzhledem k nedostatku zkušeností s programem PRIDE dosud nejsou schopni vyjádřit se k jeho implementaci do systému NRP v ČR. Při provádění evaluace je vždy potřeba poskytnout systému určitý čas, než se intervenovaný program „usadí“. V případě implementace programu PRIDE je potřeba poskytnout jednotlivým aktérům dostatek času na to, aby se zorientovali ve svých nových rolích a úlohách. Aktéři systému NRP v ČR nemohou posoudit fungování a implementaci programu PRIDE, nejsou-li jejich zkušenosti s programem dostatečné. Kvůli brzkému provádění evaluace také nebylo možné přesně pojmenovat dopady implementace programu PRIDE na systém NRP v ČR. Proto také nebylo možné určit užitečnost programu, tedy to, zda vyvolané změny skutečně odpovídají potřebám a prioritám aktérů systému NRP v ČR. Vzhledem k tomu, v jaké fázi v současné době implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR je, by bylo optimální provádět evaluaci přibližně o dva až tři roky později.

Dalším omezením, konkrétně u dotazníkového šetření, je skutečnost, že zadavateli výzkumu nebyl dostupný údaj o přesném počtu pěstounů, osvojitelů a zájemců o NRP, kteří prošli nebo právě procházejí základním kurzem přípravy PRIDE. Nebylo tedy možné určit velikost základního souboru u těchto dvou skupin respondentů. Zadavatel měl k dispozici pouze souhrnný počet kontaktů za obě skupiny, respondentům byly proto rozeslány oba typy dotazníků s instrukcí, aby vyplnili pouze ten dotazník, který se jich týká. Kvůli této skutečnosti nelze určit návratnost dotazníkového šetření pro každou skupinu zvlášť. Určit lze pouze návratnost⁴⁰ za obě skupiny dohromady.⁴¹ Návratnost dotazníků u uvedených kategorií respondentů je i přes dané okolnosti vysoká.

Kromě toho lze za určité omezení výzkumu považovat skutečnost, že do šetření nebyli zahrnuti pracovníci OSPOD na ORP či pracovníci doprovázejících organizací. Právě ti, jak se ukázalo, dovedli zhodnotit spolupráci s náhradními rodiči, kteří absolvovali základní kurz

⁴⁰ Určité další komplikace týkající se návratnosti dotazníkového šetření jsou uvedeny v následující kapitole *Výsledky kvantitativního šetření a jejich interpretace*, konkrétně v podkapitole *Návratnost dotazníkového šetření*.

⁴¹ Viz kapitola: *Výsledky kvantitativního šetření a jejich interpretace*.

přípravy PRIDE. Nicméně kontakty na tyto respondenty nebyly k dispozici. Téma spolupráce tak bylo diskutováno s pracovníky krajských OSPOD, kteří však nejsou s náhradními rodiči v tak úzkém kontaktu. Pracovníci krajských OSPOD tedy nemohou celou věc posoudit tak, jak by to dovedli pracovníci OSPOD na ORP či pracovníci doprovázejících organizací, což je námět pro případnou následnou evaluaci.

V poslední řadě byla pro evaluaci určitým problémem omezená velikost skupiny náhradních rodičů, kteří kromě základního kurzu přípravy PRIDE absolvovali i jiný typ přípravy k NRP. Jejich dvojí zkušenost, a tedy možnost srovnání, by pro evaluaci implementace programu mohla mít zásadní význam. Podobně by bylo přínosné, kdyby zkušenost s dvojitým typem příprav mělo i více lektorů PRIDE.

Výsledky kvantitativního šetření a jejich interpretace

Výsledky kvantitativního šetření byly uspořádány následovně. Nejprve byla věnována pozornost návratnosti dotazníkového šetření. Dále byla zařazena charakteristika samotných čtyř skupin respondentů, respektive zastoupení různých podskupin mezi nimi. Teprve poté byly zařazeny samotné výsledky kvalitativního šetření a jejich interpretace. Výsledky byly rozděleny na dvě části, přičemž jedna se věnuje přípravě zájemců o NRP a druhá jejich vyhodnocování. Obě tyto části tedy korespondují s druhým z definovaných cílů evaluace, kterým je *Příprava a vyhodnocování zájemců o NRP*. Obě části jsou doplněny tabulkami a grafy.

Návratnost kvantitativního šetření

V každém dotazníkovém šetření je sledována tzv. návratnost, tedy to, jaký podíl respondentů ze základního souboru odpověděl na otázky v dotazníku. Základní soubor je představován všemi respondenty, na něž se šetření vztahuje, respektive které je možno oslovit. Vzhledem k tomu, že dotazníky v tomto dotazníkovém šetření byly distribuovány elektronicky, bylo pro vymezení základního souboru zásadní získání všech potřebných kontaktů na čtyři skupiny respondentů. To nebylo problémem v případě lektorů PRIDE a pracovníků krajských OSPOD. Osloveno tedy bylo všech stávajících 44 lektorů. Mezi nimi byli zahrnuti i Master lektoři. V případě pracovníků krajských OSPOD je potřeba uvést, že osloveni byli za každý kraj vždy dva pracovníci, jejichž činnost souvisí s tematikou NRP. U dvou krajů však bylo nakonec rozhodnuto, že se dotazníkového šetření nezúčastní vzhledem k nedávnému zahájení pilotáže programu PRIDE, což je pochopitelné. Ze všech 28 pracovníků krajských OSPOD tak bylo osloveno 24. Zadavatel výzkumu neoslovil pracovníky dalších institucí (pověřených osob).

Problematické se ukázalo oslovování náhradních rodičů a zájemců o NRP, kteří se účastní nebo účastnili příprav vedených v programu PRIDE, protože nebyly k dispozici kontakty na všechny náhradní rodiče a zájemce o NRP. Základní soubor tedy nebyl představován všemi náhradními rodiči a zájemci, ale pouze těmi, na něž byly dostupné kontakty. Celkem tak bylo osloveno 433 náhradních rodičů a zájemců o NRP, u nichž bylo možné kontakty dohledat. Návratnost, uvedená v tabulce č. 5, se u všech skupin pohybovala nad dvouřetinovou hranicí a je z hlediska závěrů analýzy dostačující.

Tabulka č. 5: Návratnost dotazníkového šetření za jednotlivé skupiny respondentů

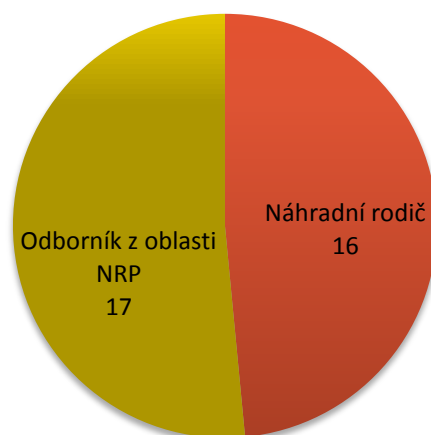
Skupiny respondentů	Reálný počet respondentů	Počet odpovědí	Návratnost ⁴²
Lektoři programu PRIDE (včetně Master lektorů)	44	33	75 %
Zájemci o NRP, kteří se zúčastnili nebo se právě účastní příprav vedených v programu PRIDE	433	236	67 %
Pěstouni a osvojitelé, kteří absolvovali přípravu v programu PRIDE		56	
Pracovníci krajských pracovišť OSPOD, kteří se podílejí na zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče (sociální pracovníci a psychologové)	24	16	67 %

Lektoři programu PRIDE

Vzhledem k tomu, že mezi lektory základních přípravných kurzů jsou stejnou měrou zastoupeni odborníci z oblasti NRP a náhradní rodiče, bylo při analýze dat z dotazníkového šetření potřeba nejprve zjistit, zda jsou i zde obě skupiny zastoupeny přibližně stejnou měrou. Mezi postoji a názory obou skupin totiž mohou existovat rozdíly, které by v případě převládajícího počtu lektorů pouze z jedné skupiny mohly vést k zavádějícím zjištěním. Jak nicméně ukazuje graf č. 1, zastoupení obou skupin bylo v případě tohoto dotazníkového šetření rovnoměrné.

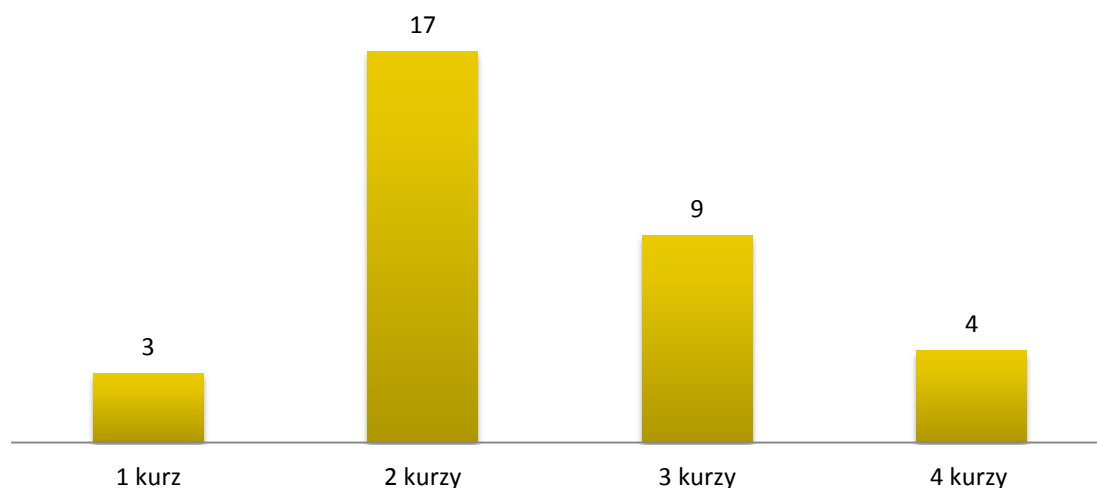
⁴² Návratnost byla zaokrouhlena na celá čísla.

Graf č. 1: Zastoupení lektorů základních přípravných kurzů PRIDE podle jejich role na základním kurzu přípravy PRIDE

Další proměnnou, která by mohla významně ovlivnit výsledná zjištění, je počet lektorovaných kurzů PRIDE. Lze se domnívat, že se vzrůstajícím počtem kurzů, které lektor odvedl, budou jeho postoje a názory na program PRIDE a jeho implementaci do systému NRP v ČR více „podložené“. Problémem by tedy bylo, pokud by v dotazníkovém šetření výrazně převažovali lektori se zkušeností s vedením jediného základního kurzu přípravy PRIDE. Graf č. 2 však ukazuje, že tomu tak v případě tohoto šetření nebylo.

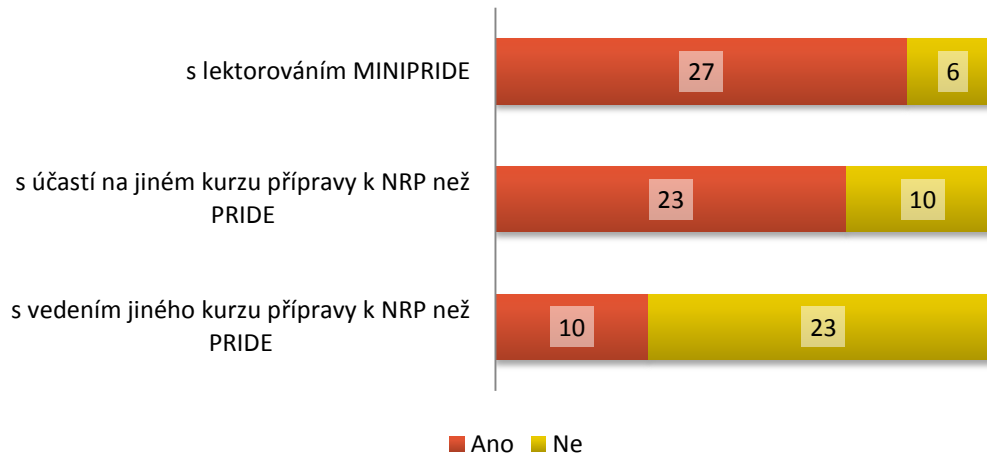
Graf č. 2: Zastoupení lektorů základních přípravných kurzů PRIDE podle počtu lektorovaných kurzů PRIDE

Zkušenosti lektorů základních přípravných kurzů PRIDE se nicméně nemusí týkat pouze vedení přípravných kurzů. Postoje a názory lektorů na program PRIDE mohou podpořit i další jejich zkušenosti. Jak ukazuje graf č. 3, více než polovina lektorů má zkušenost s lektorováním MINIPRIDE a s účastí na jiném kurzu přípravy než PRIDE, což je přirozeně

dáno množstvím náhradních rodičů mezi lektory. S vedením jiného kurzu přípravy k NRP než PRIDE má nicméně zkušenost pouze 10 lektorů.

Graf č. 3: Zkušenosti lektora základních přípravných kurzů PRIDE

Zájemci o NRP, kteří se zúčastnili nebo se právě účastní příprav vedených v programu PRIDE

Podobně jako u lektorů i v případě zájemců o NRP mohou jejich postoje a názory k přípravám vedeným v programu PRIDE významně ovlivňovat některé další skutečnosti. První takovou skutečností je rozsah, v jakém zájemce kurz absolvoval. Je pochopitelné, že účastníci kurzu dosud nemohou zhodnotit veškeré jeho aspekty tak, jako absolventi, tedy ti zájemci, kteří již absolvovali celý kurz PRIDE. Proto bylo pro výzkum žádoucí, aby mezi zájemci výrazně nepřevládali účastníci nad absolventy. Graf č. 4 ukazuje, že tomu tak v případě tohoto dotazníkového šetření nebylo.

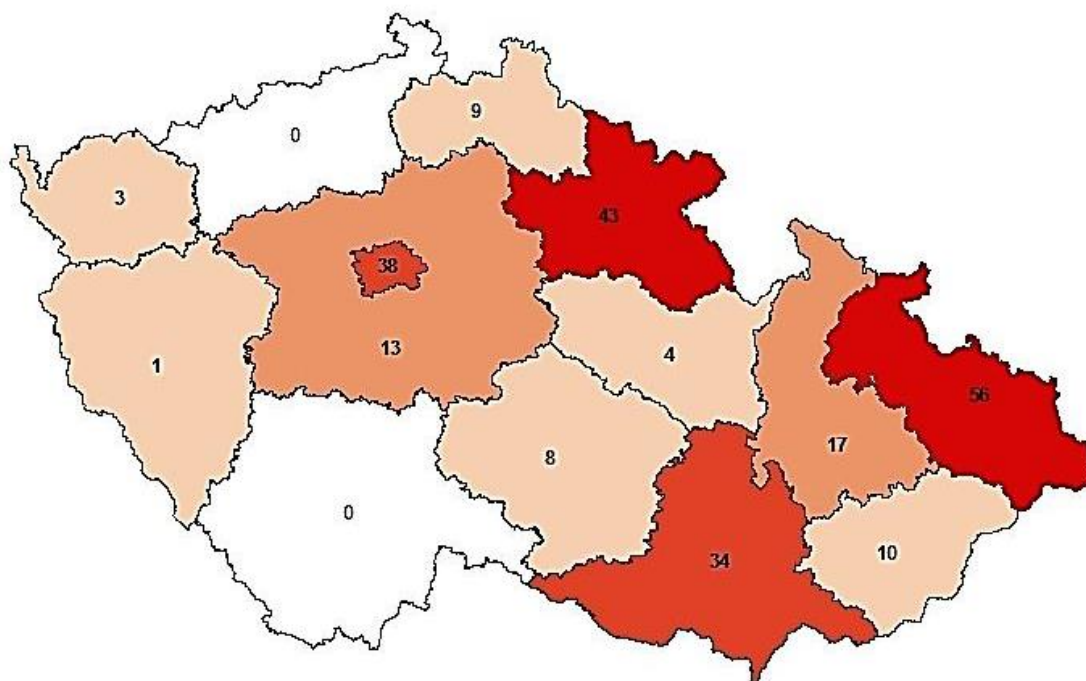
Graf č. 4: Zastoupení účastníků a absolventů základního kurzu přípravy PRIDE mezi zájemci o NRP

Podobně by tomu bylo v případě, kdyby mezi zájemci výrazně převládali zájemci z určitého kraje. Způsob zajištění příprav se totiž v jednotlivých krajích může lišit.⁴³ V různých krajích také kurzy vedou odlišní lektori, jejichž lektorské dovednosti a zkušenosti nemusí být na stejné úrovni. V případě tohoto šetření je ale zastoupení krajů nerovnoměrné, což je dáno tím, jak je realizován program v různých krajích. Program byl zaváděn v některých krajích dříve než v ostatních, a proto mezi zájemci převládají respondenti z Moravskoslezského, Královéhradeckého a Jihomoravského kraje a z Hlavního města Prahy, neboť právě tyto kraje se do pilotáže přidaly mezi prvními. Zastoupení zájemců podle kraje ukazuje mapa č. 1.

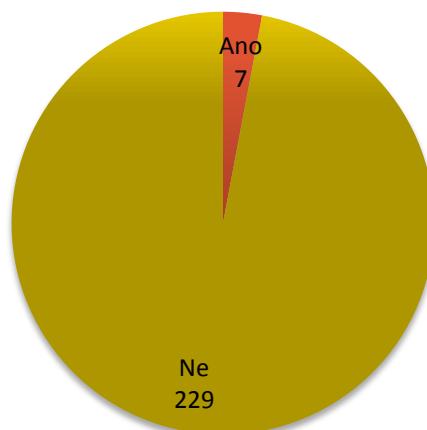
⁴³ V některých krajích jsou například kurzy realizovány formou víkendových pobytů, jinde formou večerních setkání ve všedních dnech apod.

Mapa č. 1: Zastoupení zájemců o NRP podle kraje (čísla udávají počty respondentů v krajích)

Mezi zájemci o NRP se mohli objevit takoví, kteří v době účasti na základním přípravném kurzu PRIDE již měli svěřeno nějaké dítě do NRP. Přípravy PRIDE se tedy účastnili v souvislosti s novou žádostí o svěřeni dítěte do NRP. Na rozdíl od ostatních zájemců o NRP totiž zájemci – náhradní rodiče jednak mají zkušenost s jiným typem přípravy než PRIDE, jednak mohou zhodnotit přínos základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče. Graf č. 5 ukazuje, že zájemců – náhradních rodičů je v šetření jen 7, a proto není možné porovnat postoje a názory zájemců, kteří již mají dítě v NRP, s postoji a názory zájemců, jež dosud dítě svěřeno nemají a ani nikdy neměli.

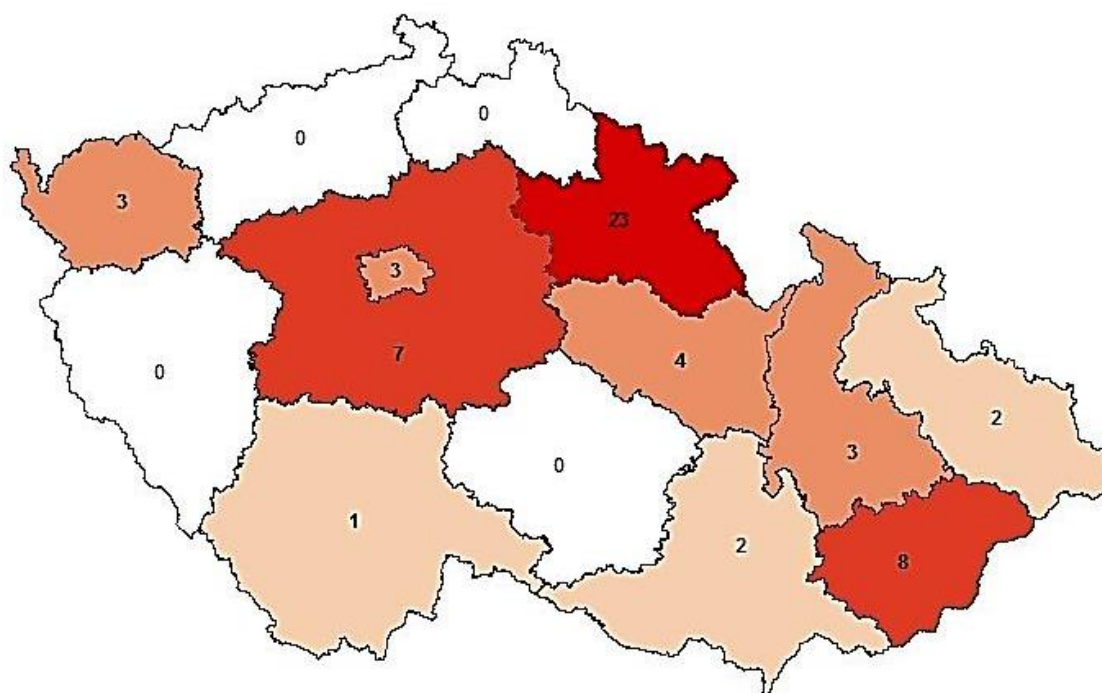
Graf č. 5: Zastoupení zájemců o NRP podle toho, zda již mají, nebo v minulosti měli dítě v NRP

Pěstouni a osvojitelé, kteří absolvovali přípravy v programu PRIDE

Zastoupení pěstounů a osvojitelů, kteří absolvovali přípravy PRIDE, jsou napříč kraji nerovnoměrné, jak ukazuje mapa č. 2, což odráží postupné zavádění programu. V případě pozdější realizace výzkumu by počty pěstounů a osvojitelů, kteří realizovali přípravy vedené v programu PRIDE, byly zřejmě rovnoměrněji rozložené. Vyšší počet respondentů byl získán v Královéhradeckém kraji, což může být dáno jednak tím, že tento kraj zahájil pilotáž programu PRIDE mezi prvními, případně rychlejším procesem zprostředkování NRP v tomto kraji.

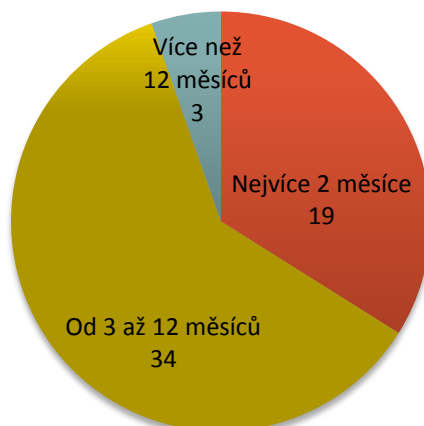
Mapa č. 2: Zastoupení pěstounů a osvojitelů podle kraje (čísla udávají počty respondentů v krajích)

Součástí zadání výzkumu bylo zjištění rozdílů mezi postoji a názory pěstounů a osvojitelů, kteří mají dítě v NRP nejvíce 2 měsíce, 3 až 12 měsíců a více než 12 měsíců. Toto rozmezí tedy bylo použito i v dotazníku. Graf č. 6 ukazuje zastoupení náhradních rodičů v dotazníkovém šetření podle tohoto rozmezí. Nejvíce početnou skupinou pěstounů a osvojitelů jsou přitom ti, kteří o dítě pečují od 3 do 12 měsíců. O něco méně jsou pak zastoupeni náhradní rodiče pečující o dítě nejvíce po dobu 2 měsíců, velmi slabě jsou pak zastoupeni náhradní rodiče, jimž bylo dítě svěřeno před více než 12 měsíci. I přes nižší zastoupení respondentů v poslední skupině bylo provedeno porovnání názorů mezi identifikovanými skupinami.⁴⁴ Toto srovnání je nicméně uváděno jen v případech, kdy je informace o vztazích mezi skupinami přínosná. I v tomto případě se ukazuje, že evaluace měla proběhnout o něco později. Za tak krátkou dobu od zahájení pilotáže není možné očekávat, že pěstounů a osvojitelů, kteří pečují o dítě více než 12 měsíců, bude větší počet.

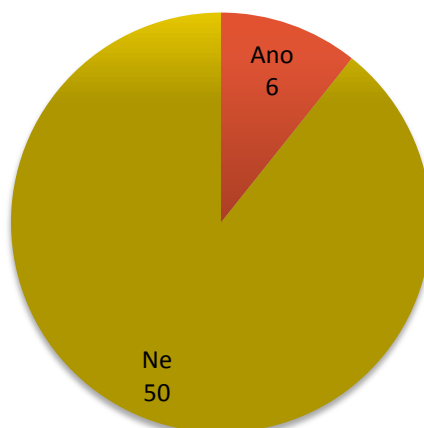
⁴⁴ Postoje a názory nejméně zastoupené skupiny v textu nejsou z pochopitelných důvodů doprovázeny grafy.

Graf č. 6: Zastoupení pěstounů a osvojitelů podle délky období, po které mají dítě v NRP

Jisté omezení se také projevilo při srovnání různých názorů pěstounů a osvojitelů na různé typy příprav pěstouny a osvojiteli. Graf č. 7 ukazuje, že pouze 6 respondentů ze všech pěstounů a osvojitelů má zkušenost s jiným typem příprav k NRP než s přípravou PRIDE. Porovnání postojů a názorů těchto pěstounů a osvojitelů s postoji a názory náhradních rodičů, kteří zkušenost s jiným typem příprav nemají, tak nedává smysl.

Graf č. 7: Zkušenosti pěstounů a osvojitelů s absolvováním jiného typu přípravy než základní kurz přípravy PRIDE

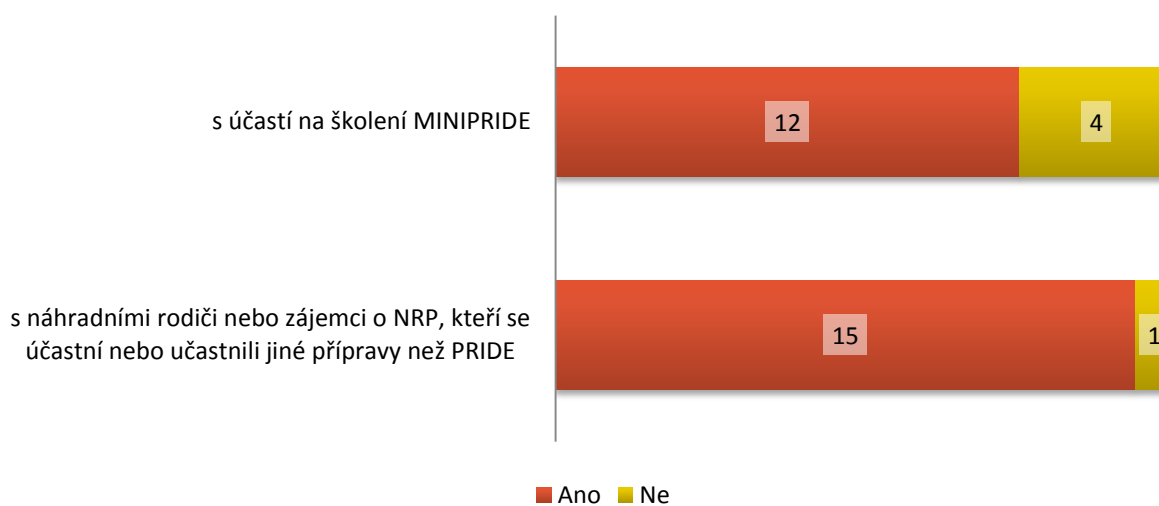
Pracovníci krajských pracovišť OSPOD a dalších institucí

Jak již bylo uvedeno, osloveni byli pracovníci OSPOD. Podobně jako u předešlých skupin bylo i v případě pracovníků OSPOD důležité zjistit, jaké jsou zkušenosti těchto pracovníků s programem PRIDE. Pro výzkum přitom bylo podstatné, aby obeznámenost pracovníků

OSPOD s programem PRIDE byla co největší. O postoje a názory pracovníků OSPOD bez dostatečných zkušeností s programem PRIDE totiž přirozeně nelze opřít žádné závěry. Graf č. 8 ukazuje, že z 16 pracovníků OSPOD se 12 zúčastnilo školení MINIPRIDE a 15 má zkušenosti s prací s náhradními rodiči nebo zájemci, kteří se právě účastní nebo již absolvovali přípravy vedené v programu PRIDE. Lze tedy říci, že postoje a názory pracovníků OSPOD v zásadě vycházejí z jejich vlastních zkušeností s programem PRIDE.

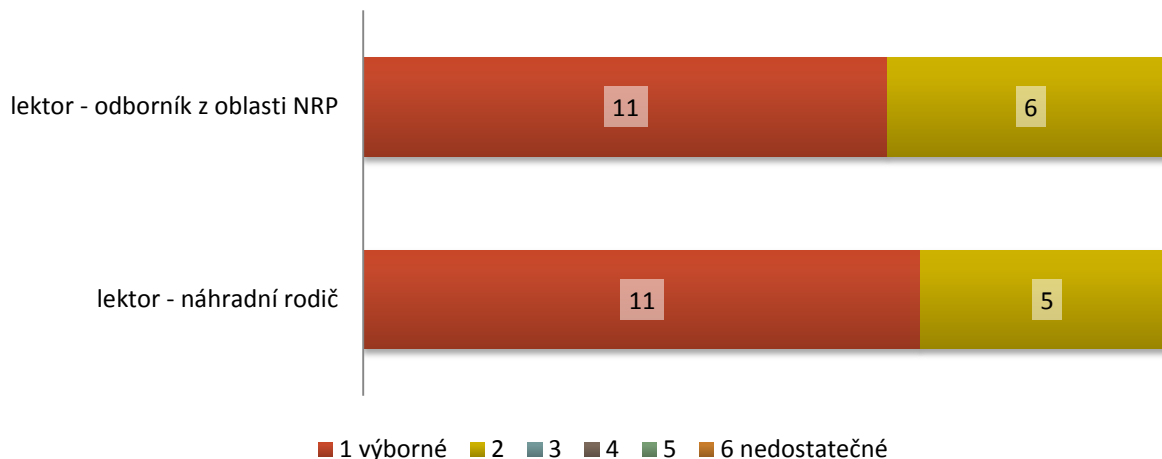
Graf č. 8: Zkušenosti pracovníků OSPOD

Jak již bylo uvedeno, délka pilotáže programu PRIDE se v různých krajích ČR liší. Od počátku tedy bylo zřejmé, že zastoupení pracovníků OSPOD z hlediska kraje nebude rovnoměrné. Například Ústecký kraj a kraj Vysočina odmítly účast na dotazníkovém šetření právě proto, že pilotáž programu PRIDE zahájily teprve nedávno. Své zkušenosti s programem PRIDE proto pracovníci těchto krajských OSPOD nepovažovali za dostatečné na to, aby se mohli vyjádřit k otázkám v dotazníku. Mapa č. 3 ukazuje, že do pilotáže se nezapojil ani Karlovarský, Liberecký a Olomoucký kraj. Ostatní kraje jsou pak vždy zastoupeny jedním či dvěma pracovníky OSPOD. Dotazník byl přitom v každém kraji zaslán právě dvěma pracovníkům. V Královéhradeckém kraji přesto dotazník vyplnili pracovníci tři.⁴⁵ Zastoupení pracovníků OSPOD podle kraje bylo zjišťováno pouze pro poskytnutí podrobnějšího vhledu do návratnosti dotazníkového šetření, nikoliv pro porovnání rozdílů mezi postoji a názory pracovníků z různých krajů. V takovém případě by totiž bylo potřeba zahrnout do dotazníkového šetření vyšší počet pracovníků krajských OSPOD.

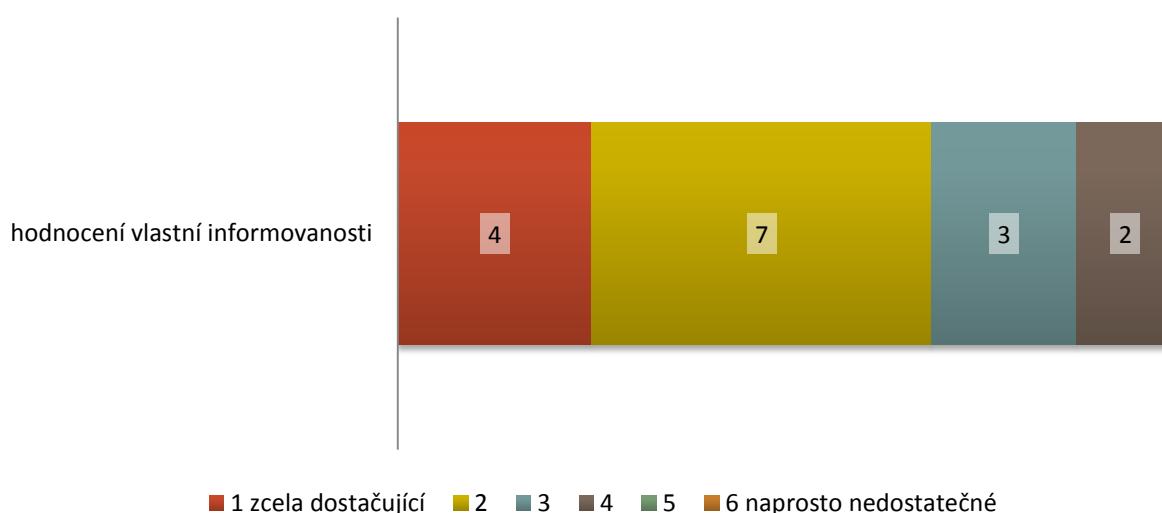
⁴⁵ Příčinou byla nejspíš vlastní iniciativa pracovníků krajského OSPOD.

Pro dobrý průběh programu PRIDE je nezbytné, aby o tomto programu byli dobře informováni i pracovníci OSPOD. Z grafu č. 10 je patrné, že ač větší část pracovníků OSPOD považuje svou informovanost o programu PRIDE za zcela nebo spíše zcela dostačující, oproti lektorům PRIDE je mezi těmito aktéry systému NRP poněkud více nespokojenosti. Pracovníci OSPOD hodnotili svou informovanost rovněž na šestibodové škále. Hlubší analýza přitom ukázala, že oba dva pracovníci, kteří zvolili na škále hodnotu 4, se nezúčastnili školení MINIPRIDE. Lze se tedy domnívat, že účast na tomto školení se může podílet na tom, jak pracovníci OSPOD hodnotí svou informovanost o programu PRIDE.

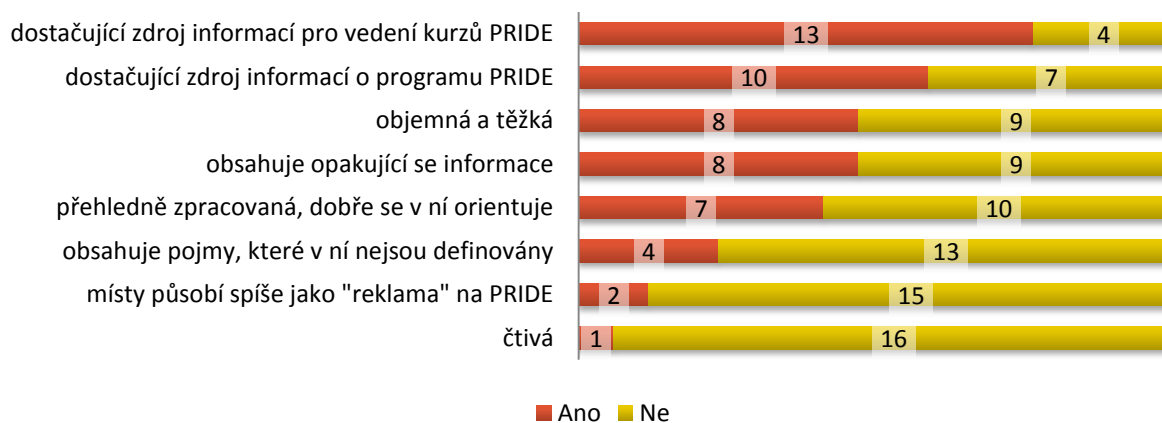
Graf č. 10: Hodnocení vlastní informovanosti o programu PRIDE pracovníky OSPOD

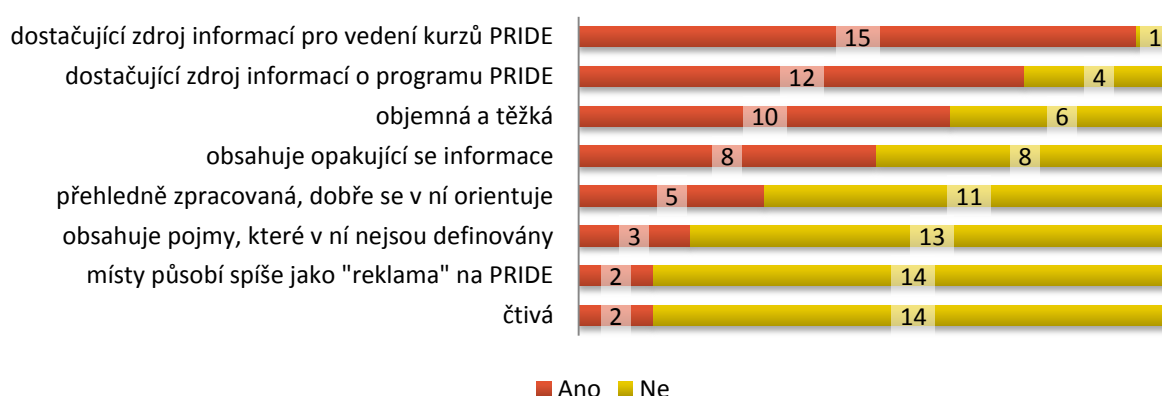
Pro zajištění programu PRIDE je zásadní příručka pro lektora, která obsahuje množství informací potřebných nejen k vedení základních kurzů přípravy, ale i k samotnému programu PRIDE. Grafy č. 11 a graf č. 12 přitom ukazují, že jak lektori – odborníci z oblasti NRP, tak

lektoři – náhradní rodiče seřadili shodně různé nabízené charakteristiky příručky dle míry souhlasu s nimi. Ve volných odpovědích někteří lektoři navíc doplňovali, že příručka nemá dobrý překlad do češtiny a některé její pasáže, například popisy situací a jednání, jsou v prostředí ČR nereálné, odrážejí spíše systém NRP v USA a obecně americký životní styl. Pozitivním zjištěním je, že obě skupiny lektorů obecně považují příručku pro lektora za dostačující zdroj informací jak pro vedení kurzů přípravy PRIDE, tak pro informovanost o programu PRIDE. Současně však platí, že ji téměř nikdo z lektorů nepovažuje za čtivou. Množství lektorů také označilo příručku za nepřehledně zpracovanou a obsahující množství opakujících se informací.

Graf č. 11: Hodnocení příručky pro lektora základních kurzů přípravy PRIDE podle lektorů – odborníků z oblasti NRP

Graf č. 12: Hodnocení příručky pro lektora základních kurzů přípravy PRIDE podle lektorů – náhradních rodičů

Zajištění základního přípravného kurzu PRIDE

Základní přípravný kurz PRIDE je veden vždy dvěma lektory. Až na panelové setkání nejsou účastníci kurzu obvykle v kontaktu s žádnou jinou osobou, lektorem či přednášejícím.

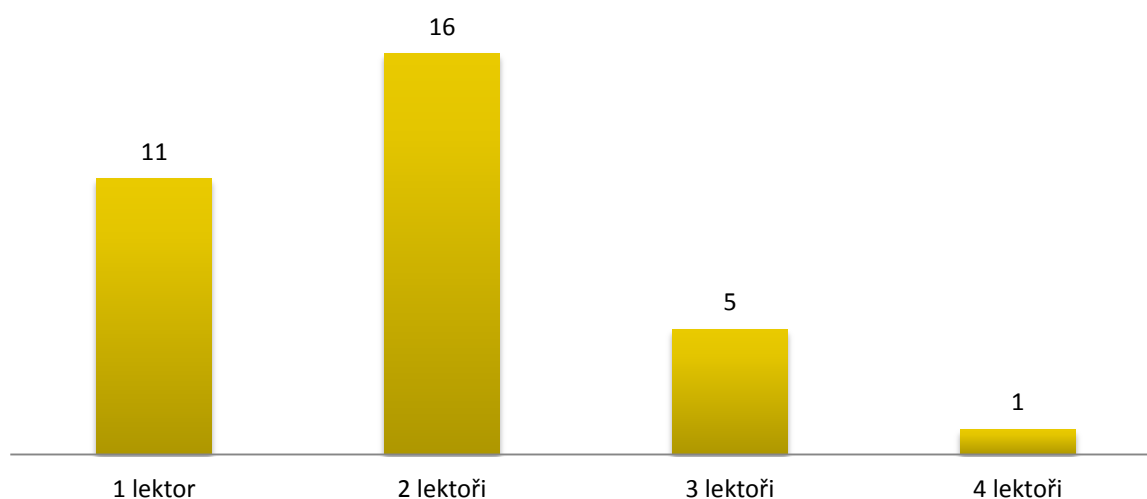
Proto je zvláště důležité, jak lektori dovedou spolupracovat, jak jsou sebraní. Špatná spolupráce by totiž měla zásadní dopad na úroveň kurzu vzhledem k nepřítomnosti dalších osob, které by mohly do celé situace zasáhnout. Tabulka č. 6 ukazuje, že lektori obecně hodnotí spolupráci mezi sebou jako výbornou.

Tabulka č. 6: Hodnocení spolupráce v lektorské dvojici na škále 1 až 6, kde je 1 výborný a 6 nedostatečný

Údaj	Hodnota
Průměr	1,40
Medián	1
Modus	1
Minimum	1
Maximum	4
Celkem	33

Jak dále ukazuje graf č. 13, není obvyklé, že by lektori vedli všechny kurzy přípravy PRIDE vždy ve stejné dvojici, tj. že by byly lektorské dvojice pevně dané. Do výpočtu hodnocení spolupráce v lektorské dvojici, jehož výsledek je uveden v tabulce č. 6, byl tento aspekt zahrnut.

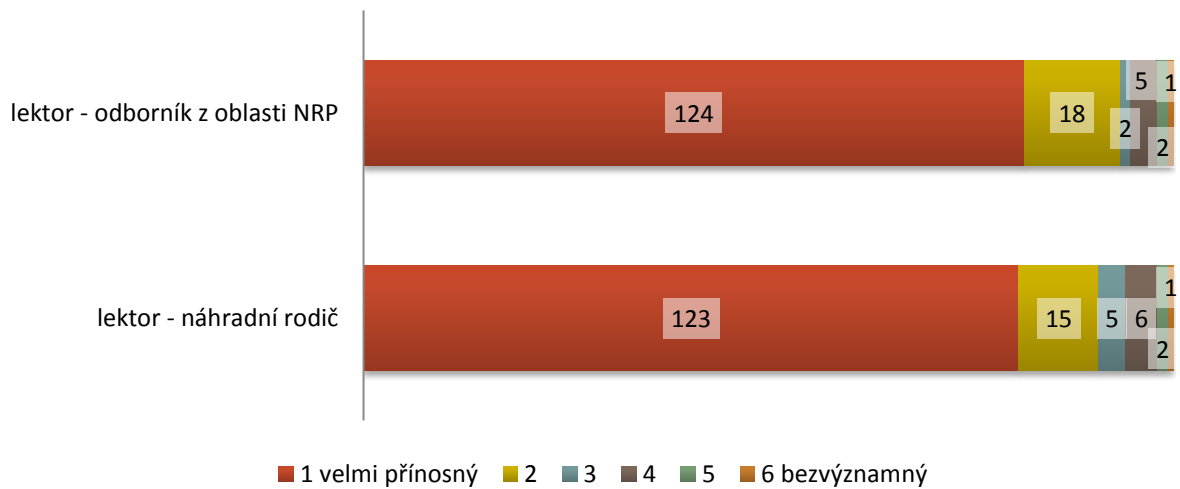
Graf č. 13: Zastoupení lektorů podle toho, s kolika lektory vedli základní kurzy přípravy PRIDE

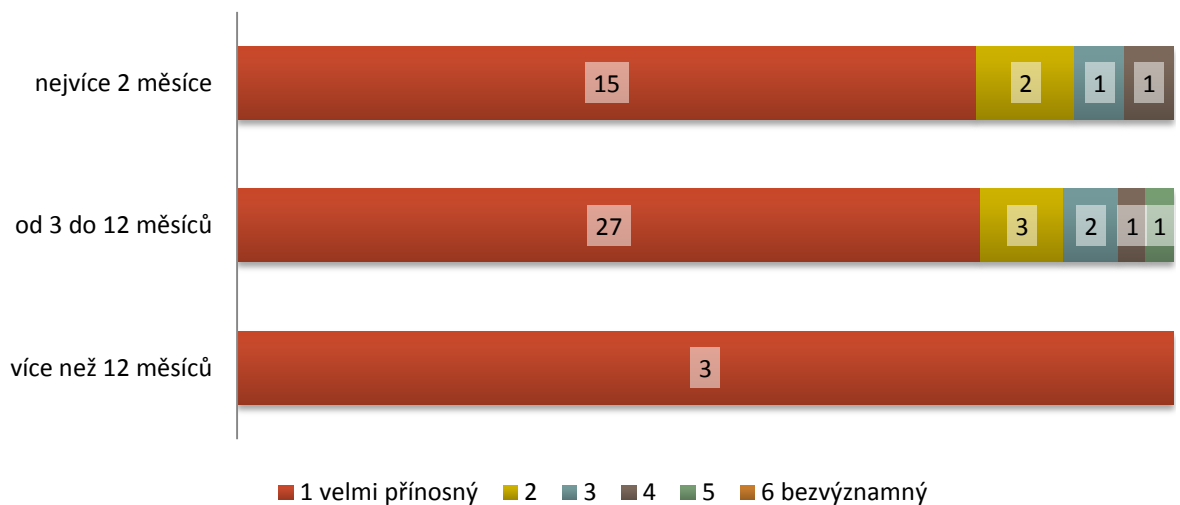
Dotazníkové šetření se také zajímalo o to, jak hodnotí práci lektorů a jejich přínos pro orientaci v oblasti NRP samotní zájemci o NRP, kteří již absolvovali celý kurz PRIDE, a pěstouni a osvojitelé. Toto hodnocení, které opět probíhalo na šestibodové škále, zobrazují grafy č. 14, č. 15 a č. 16. Přínos obou skupin lektorů je přítom jak v případě zájemců o NRP, tak v případě náhradních rodičů hodnocen převážně kladně. Záporná hodnocení se týkají spíše

jen jednotlivců a zcela odpadají u pěstounů a osvojitelů, kteří mají svěřeno dítě do NRP více než 12 měsíců.

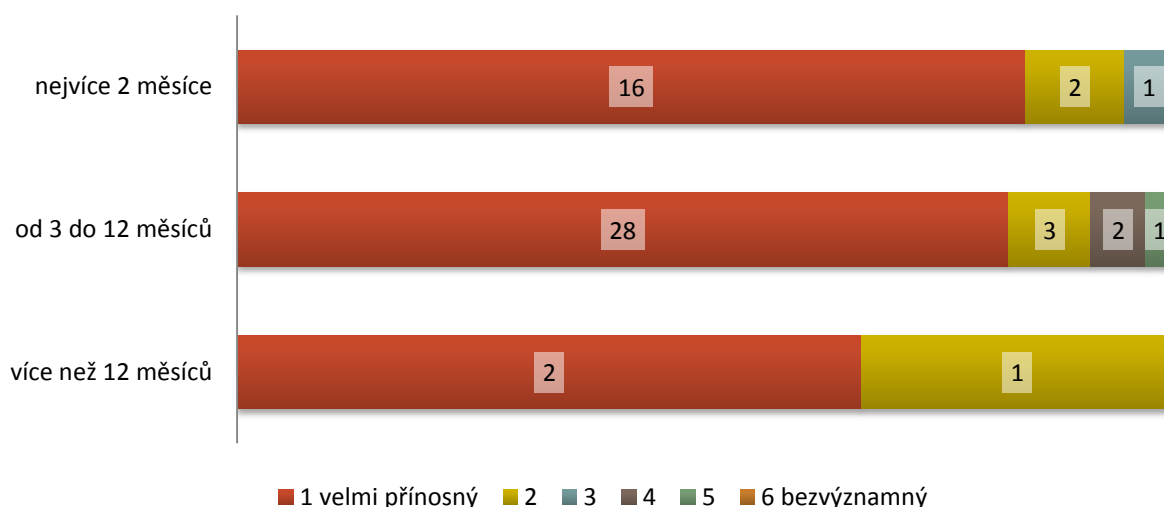
Graf č. 14: Přínos lektorů základního kurzu přípravy PRIDE podle zájemců o NRP, kteří již absolvovali celý kurz PRIDE

Graf č. 15: Přínos lektora – odborníka z oblasti NRP podle pěstounů a osvojitelů

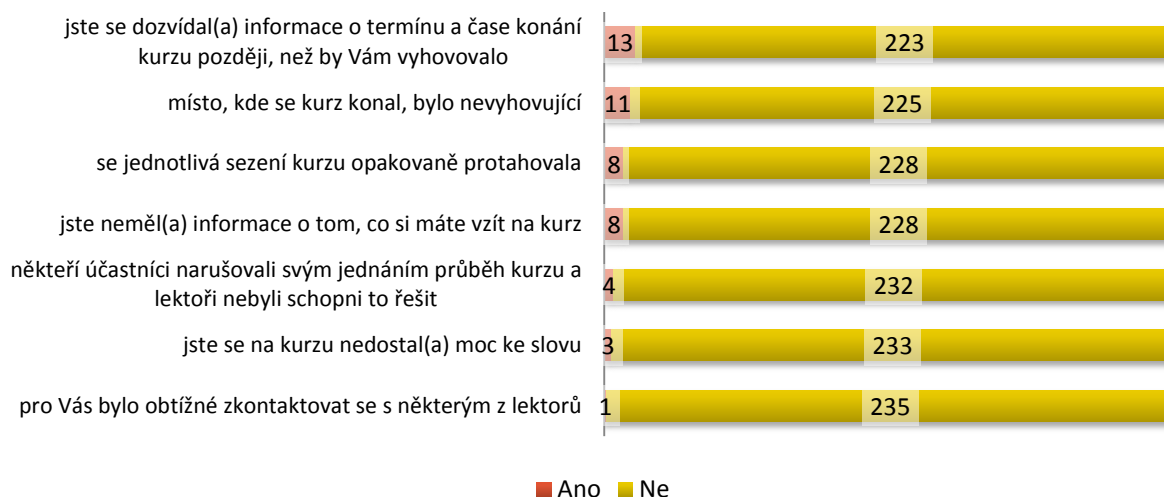

Graf č. 16: Přínos lektora – náhradního rodiče podle pěstounů a osvojitelů

Praktické zajištění základního přípravného kurzu PRIDE, stejně jako některé další záležitosti týkající se jeho vedení, hodnotili opět jak zájemci o NRP, tak pěstouni a osvojitelé. Z grafů č. 17 a č. 18 lze přitom vyčíst, že zajištění i vedení základních přípravných kurzů je v zásadě považováno za bezchybné. Případná nespokojenost ze strany účastníků, a to zájemců o NRP i pěstounů a osvojitelů, se týká především místa, kde se sezení konala, průtahů v poskytování informací o termínu a čase konání sezení či kurzu a protahování jednotlivých sezení.

Graf č. 17: Hodnocení zajištění základních kurzů přípravy PRIDE podle zájemců o NRP

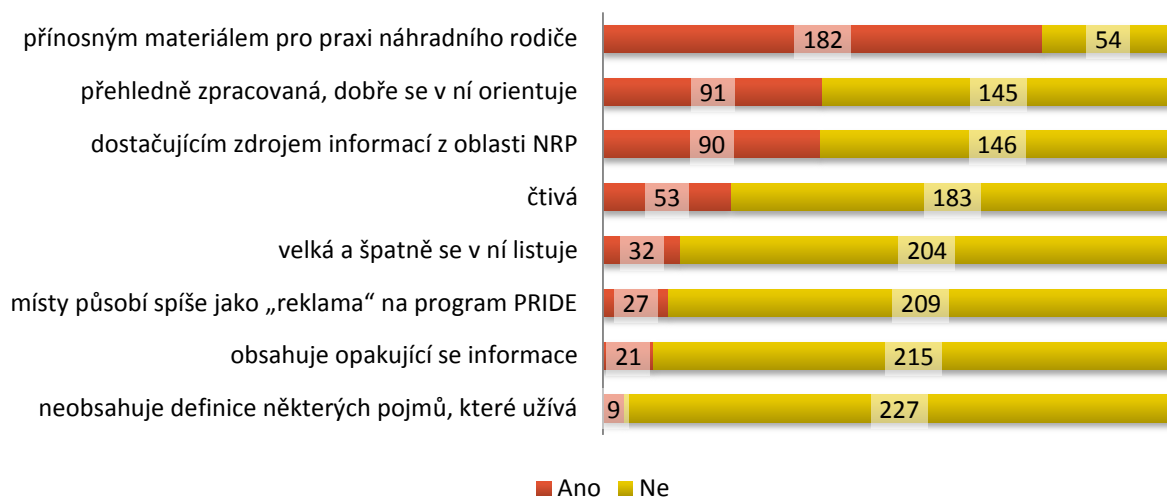
Graf č. 18: Hodnocení zajištění základních kurzů přípravy PRIDE podle pěstounů a osvojitelů

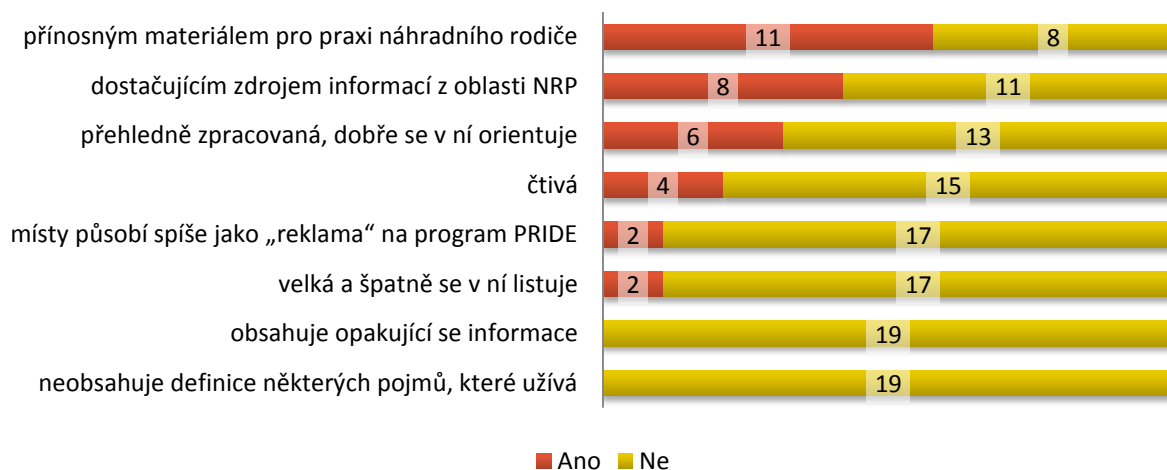
Při pohledu na grafy č. 19, č. 20, č. 21 a č. 22, které zobrazují hodnocení PRIDE příručky pro náhradní rodiče, je na první pohled patrné, že hodnocení tohoto materiálu, ač převážně kladné, je mnohem méně jednoznačné než hodnocení příručky pro lektory. Lektoři PRIDE jsou tedy se svou příručkou obecně spokojenější než zájemci o NRP a náhradní rodiče s PRIDE příručkou pro náhradní rodiče. Převážná většina účastníků kurzů PRIDE, jak zájemců o NRP, tak náhradních rodičů, se domnívá, že příručka je přínosným materiálem pro praxi náhradního rodiče, což je pozitivní zjištění. O něco kritičtější jsou v tomto ohledu pěstouni a osvojitelé, kteří pečují o dítě nejvíce po dobu 2 měsíců. Kromě toho podle většiny účastníků kurzů PRIDE není pravdou, že by příručka byla velká, obtížně se s ní manipulovalo a obsahovala opakující se informace či nedefinované pojmy. Na druhou stranu i zde platí, že text příručky podle účastníků kurzů PRIDE není čtivý. Zvláště nedobrym zjištěním pak je množství účastníků kurzů, kteří považují PRIDE příručku pro náhradní rodiče za nepřehledně zpracovanou a za nedostatečný zdroj informací o NRP. Ve volných odpovědích se navíc někteří účastníci základních přípravných kurzů PRIDE zmiňovali o špatném překladu některých pasáží příručky do českého jazyka a poněkud „americkém“ náhledu na NRP. Některé situace popsány v příručce se podle účastníků rozcházejí s realitou v ČR.

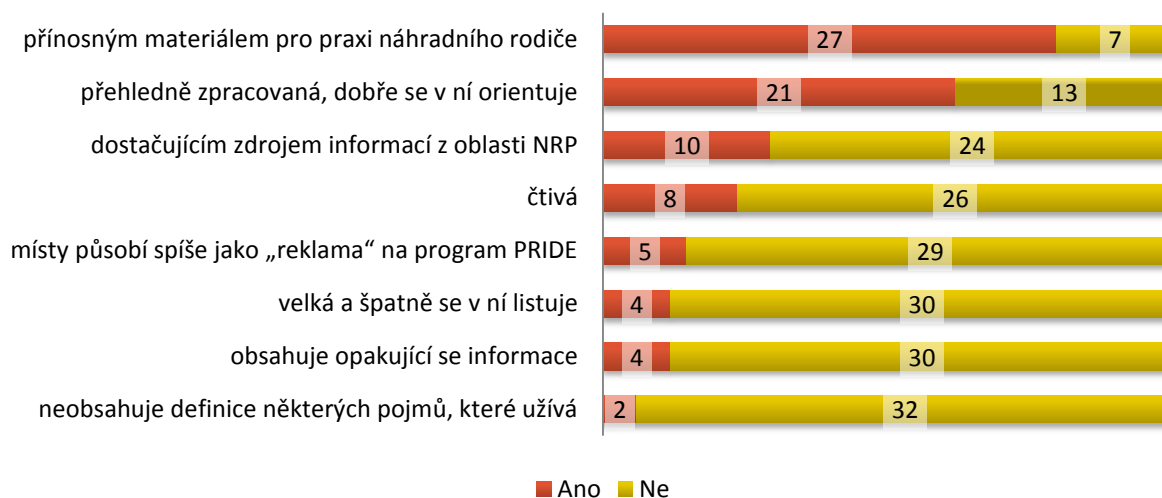
Graf č. 19: Hodnocení PRIDE příručky pro náhradní rodiče podle zájemců o NRP

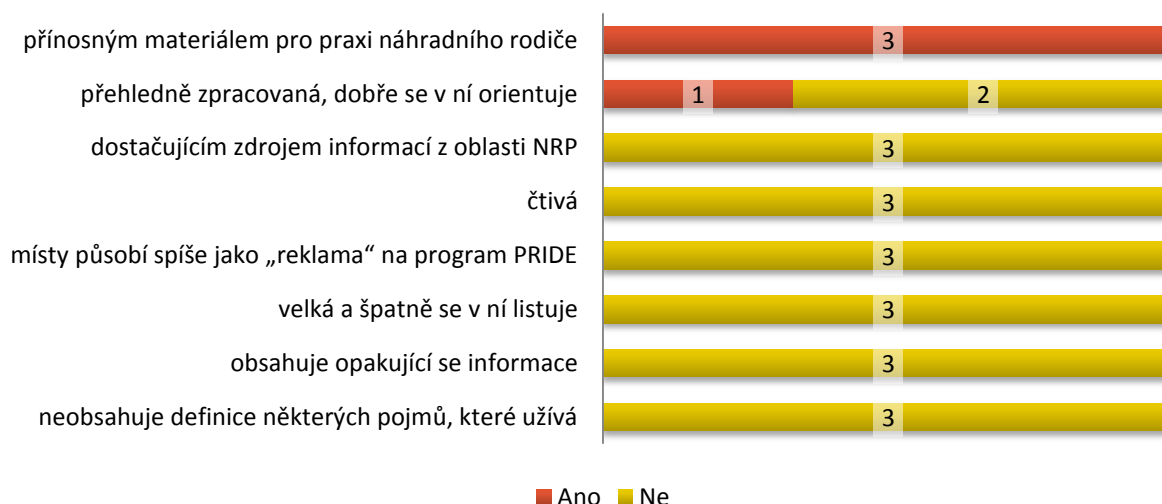
Graf č. 20: Hodnocení PRIDE příručky pro náhradní rodiče podle pěstounů a osvojitelů, kteří pečují o dítě nejvíce 2 měsíce

Graf č. 21: Hodnocení PRIDE příručky pro náhradní rodiče podle pěstounů a osvojitelů, kteří pečují o dítě v délce od 3 do 12 měsíců

Graf č. 22: Hodnocení PRIDE příručky pro náhradní rodiče podle pěstounů a osvojitelů, kteří pečují o dítě více než 12 měsíců

Přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče

Otázky týkající se přínosu a významu základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče byly zařazeny do dotazníku pro pěstouny a osvojitele. Blok otázek týkajících se přínosu a významu základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče byl zařazen i do dotazníku pro zájemce o NRP, kteří již jsou nebo v minulosti byli náhradními rodiči a základní kurz přípravy PRIDE absolvovali nebo absolvovali v souvislosti

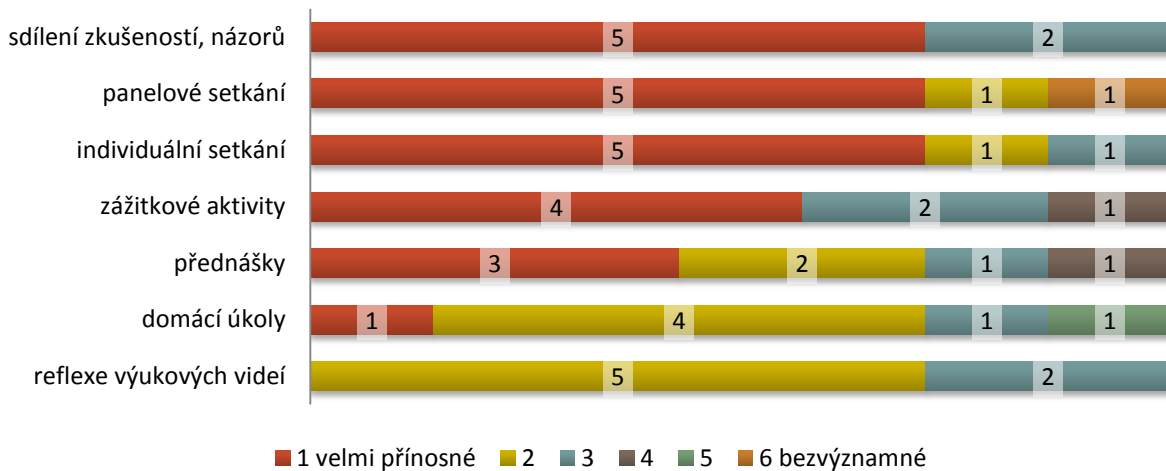
s přijetím dalšího dítěte do NRP. Následující část tedy nabízí srovnání různých skupin náhradních rodičů.⁴⁶

Základní přípravné kurzy PRIDE zahrnují celou řadu aktivit, díky nimž se účastníci kurzu dozvídají potřebné informace o NRP. Význam některých aktivit také spočívá ve zprostředkování zkušenosti určitých aktérů NRP – pěstounů, dětí, jejich biologických rodičů apod. Cílem těchto aktivit je připravit budoucího náhradního rodiče na možné situace, které mohou při NRP vzniknout. Respondenti přitom měli v dotazníkovém šetření posoudit, jaký význam pro praxi náhradního rodiče podle nich tyto aktivity mají. Grafy č. 23, č. 24 a č. 25 přitom ukazují, že mezi jednotlivými skupinami respondentů neexistuje v této věci naprostá shoda. Na druhou stranu žádná ze skupin nehodnotí ani jednu aktivitu jako jednoznačně nebo spíše bezvýznamnou. Mezi pěstouny a osvojiteli bez ohledu na délku NRP lze pozorovat určitý nárůst kritických ohlasů směřujících k domácím úkolům a reflexi výukových videí. Přesto jsou však i tyto dvě aktivity obecně hodnoceny jako přínosné. Z grafů je také patrné, že s délkou NRP roste význam, který pěstouni a osvojitelé přikládají přednáškám a individuálním setkáním, naopak však klesá hodnocení významu zážitkových aktivit. Rovněž zájemci o NRP, kteří již mají nebo v minulosti měli dítě v NRP, hodnotí přínos zážitkových aktivit méně kriticky než pěstouni a osvojitelé pečující o dítě v rámci NRP nejvíce 2 měsíce. Pěstouni a osvojitelé, kteří mají dítě svěřeno do NRP již více než 12 měsíců, pak hodnotí všechny aktivity buď jako jednoznačně přínosné nebo, v případě reflexe výukových videí a domácích úkolů, jako spíše přínosné. Negativní ohlasy u této skupiny respondentů nesměřují k žádné z aktivit.

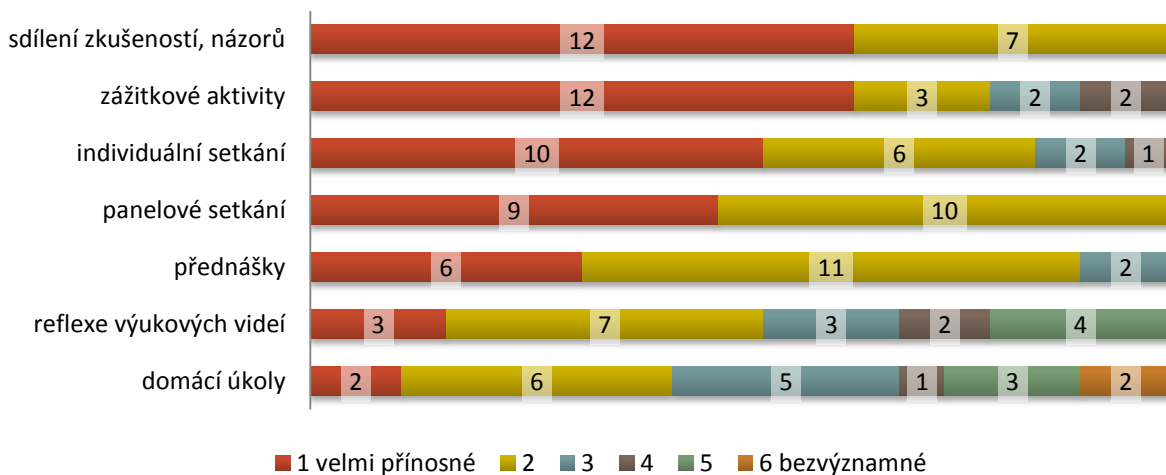
---

⁴⁶ Ne u všech otázek má toto srovnání význam. Srovnání je proto uváděno jen v některých případech.

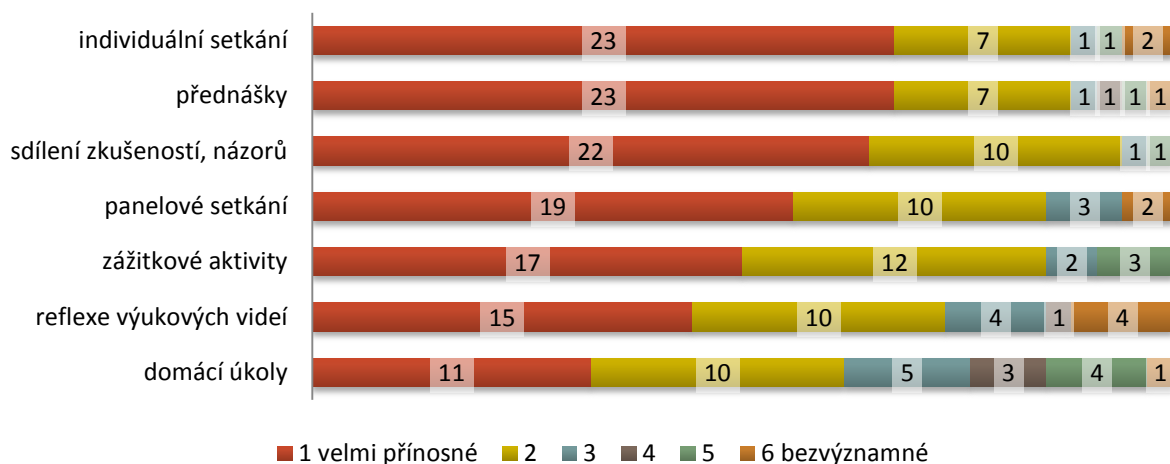
Graf č. 23: Přínos aktivit základního přípravného kurzu PRIDE podle zájemců o NRP, kteří již jsou nebo v minulosti byli náhradními rodiči

Graf č. 24: Přínos aktivit základního přípravného kurzu PRIDE podle pěstounů a osvojitelů, kteří mají dítě v NRP nejvíce 2 měsíce

Graf č. 25: Přínos aktivit základního přípravného kurzu PRIDE podle pěstounů a osvojitelů, kteří mají dítě v NRP v délce od 3 do 12 měsíců

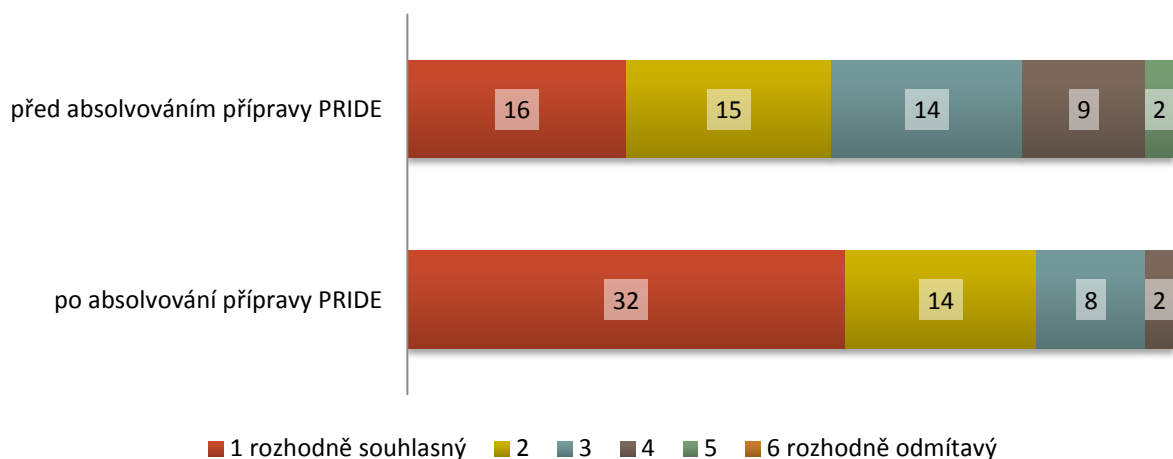

V rámci základního přípravného kurzu PRIDE se pracuje s různými postoji účastníků kurzů, například s postoji k podpoře kontaktů dítěte s biologickou rodinou či k výchově bez fyzických trestů atd. Postoje pěstounů a osvojitelů by přitom měly být v těchto oblastech pokud možno souhlasné, zejména jedná-li se o pěstouny na PD. Do dotazníků určených pro pěstouny a osvojitele byla proto zařazena baterie otázek mapujících postoje k vybraným záležitostem před a po absolvování kurzu přípravy PRIDE. Grafy č. 26 až č. 30 tedy zobrazují vývoj vybraných postojů pěstounů a osvojitelů. Ze všech grafů je přitom zřejmý nárůst souhlasných postojů mezi pěstouny a osvojiteli po absolvování kurzu. Na druhou stranu je nutno uvést, že s výjimkou postoje k podpoře kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou a postoje k přijetí dítěte jiného etnika (graf č. 27 a graf č. 28) panovaly mezi pěstouny a osvojiteli obecně souhlasné postoje již před účastí na kurzu. V případě postoje k podpoře kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou a postoje k přijetí dítěte jiného etnika lze přitom u několika pěstounů a osvojitelů pozorovat přetrvávání mírně odmítavých postojů i po účasti na kurzu.

Graf č. 26: Postoje pěstounů a osvojitelů před a po přípravě PRIDE: význam pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama

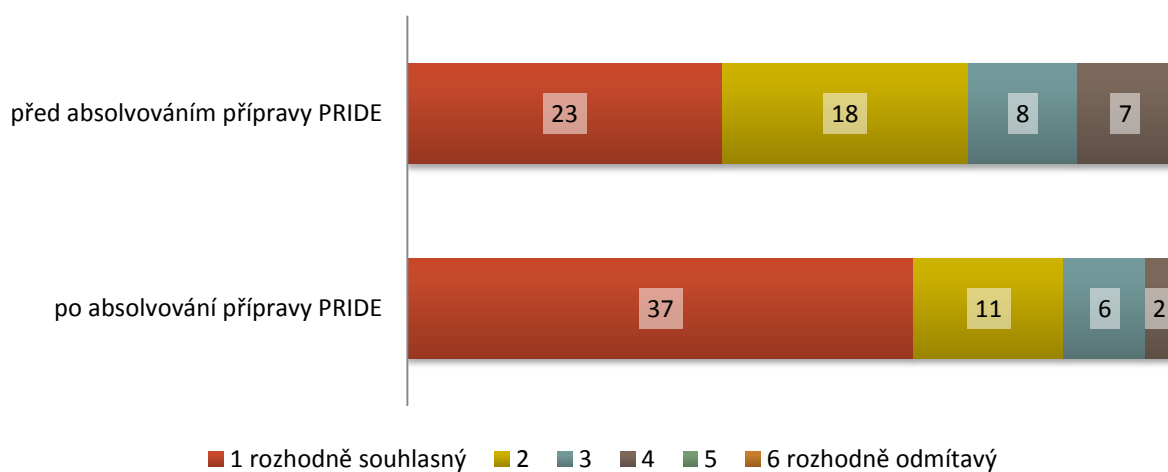
Graf č. 27: Postoje pěstounů a osvojitelů před a po přípravě PRIDE: podpora kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou

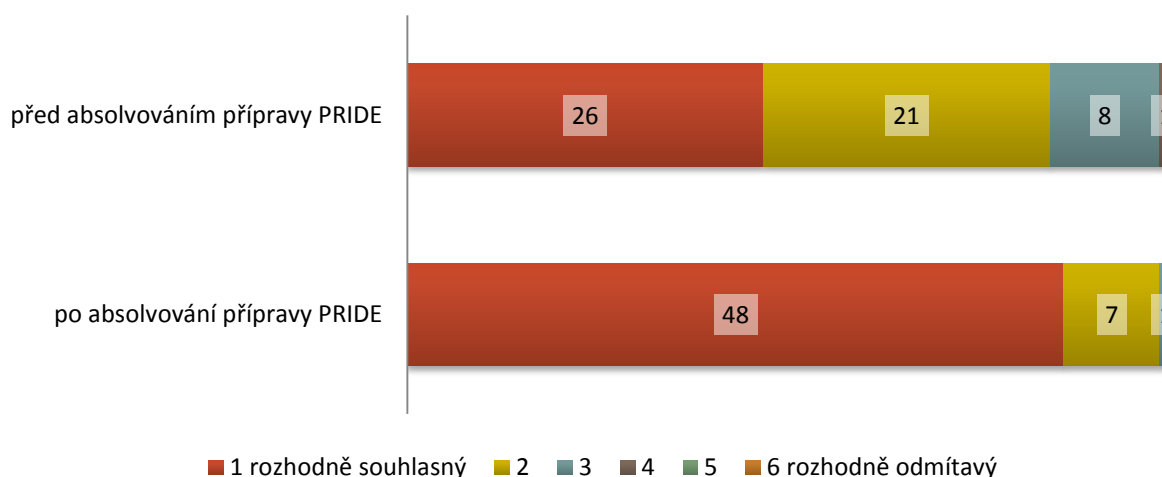
Graf č. 28: Postoje pěstounů a osvojitelů před a po přípravě PRIDE: přijetí dítěte jiného etnika

Graf č. 29: Postoje pěstounů a osvojitelů před a po přípravě PRIDE: výchova bez fyzických trestů

Graf č. 30: Postoje pěstounů a osvojitelů před a po přípravě PRIDE: práce náhradního rodiče na sobě samém

Proměny postojů pěstounů a osvojitelů pod vlivem příprav PRIDE blíže charakterizují tabulky č. 7 a č. 8. Tabulky ukazují, že s výjimkou postoje k významu pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama a postoje k přijetí dítěte jiného etnika zůstává i po absolvování základního kurzu přípravy PRIDE naprostá většina postojů nezměněna. Pokud se však již postoje změnily, podstatně častěji se jednalo o posun směrem k souhlasu, nikoliv k nesouhlasu. Dva sloupce zcela napravo v tabulce č. 7 pak ukazují počty postojů, které se přesunuly od nesouhlasných (stupně škály 4 až 6) k souhlasným (stupně škály 1 až 3) a počty, jež se naopak posunuly od souhlasných k nesouhlasným. Z těchto údajů je zřejmé, že se daleko více postojů přesunulo od nesouhlasu k souhlasu než naopak. Na druhou stranu však z uvedených počtů vyplývá, že změny postojů se nejčastěji odehrávaly pouze uvnitř souhlasných či nesouhlasných skupin postojů. Jinými slovy, z těch pěstounů a osvojitelů, jejichž postoje se posunuly směrem k souhlasu, jen menší část zastávala před účastí na kurzu PRIDE nesouhlasné postoje. Většina z nich naopak souhlasila již dříve, tito pěstouni a osvojitelé pouze před účastí na kurzu PRIDE vyjadřovali svůj souhlas o něco slaběji.

Tabulka č. 7: Proměny postojů pěstounů a osvojitelů vlivem příprav PRIDE I:

Postoje	Počet postojů, které se:			Počet postojů, které se přesunuly od nesouhlasných (stupně 4 až 6) k souhlasným (stupně 1 až 3)	Počet postojů, které se přesunuly od souhlasných (stupně 1 až 3) k nesouhlasným (stupně 4 až 6)
	nezměnily	posunuly směrem k souhlasu	posunuly směrem k nesouhlasu		
význam pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama	15	29	12	9	0
podpora kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou	38	18	0	1	–
přijetí dítěte jiného etnika	27	26	3	11	2
výchova bez fyzických trestů	37	19	0	5	–
práce náhradního rodiče na sobě samém	37	19	0	5	–

Tabulka č. 8 pak ukazuje velikost změny postojů. Z tabulky je přitom zřejmé, že pokud došlo k posunu směrem k souhlasu, byl tento posun na škále větší než v případech, kdy došlo k posunu směrem k nesouhlasu. Největší postojová změna, bez ohledu na její charakter, pak byla zaznamenána u postoje k významu pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama.

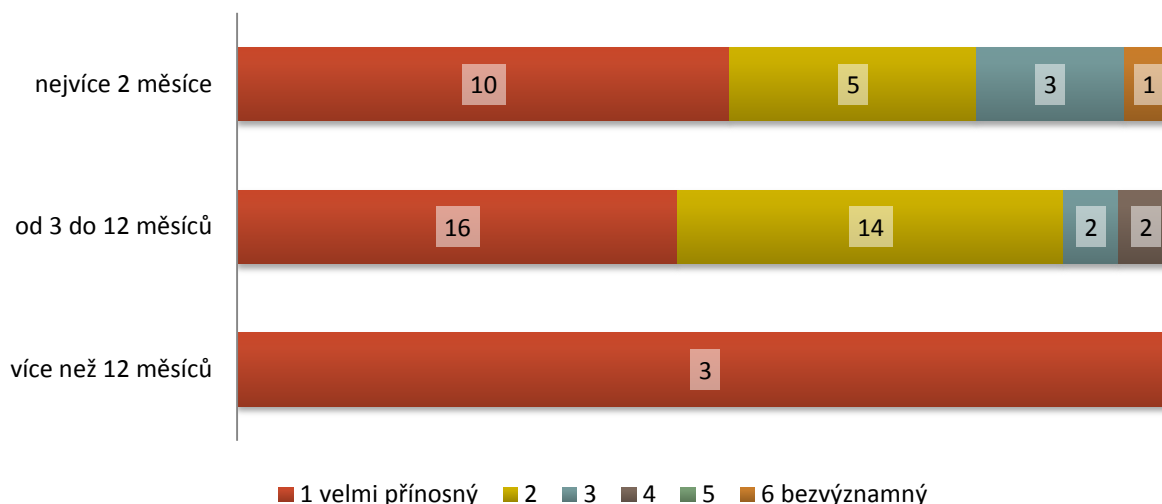
Tabulka č. 8: Proměny postojů pěstounů a osvojitelů vlivem příprav PRIDE II:

Postoje	Průměrný počet stupňů, o něž se postoje:		Změna postojů – průměr	Změna postojů – medián
	posunuly směrem k souhlasu	posunuly směrem k nesouhlasu		
význam pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama	2,28	1,17	0,93	1
podpora kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou	1,33	–	0,43	0
přijetí dítěte jiného etnika	1,77	1,33	0,75	0
výchova bez fyzických trestů	1,47	–	0,50	0
práce náhradního rodiče na sobě samém	1,37	–	0,46	0

Prostřednictvím různých aktivit se účastníci základního přípravného kurzu PRIDE učí pochopit chování a připravit se na projevy dítěte, které přichází do NRP. Podobně se také účastníci připravují na kontakt s biologickou rodinou dítěte a na jeho možná úskalí. U pěstounů a osvojitelů proto bylo zjišťováno, zda pro ně byla účast na základním přípravném kurzu PRIDE v tomto smyslu skutečně přínosná.

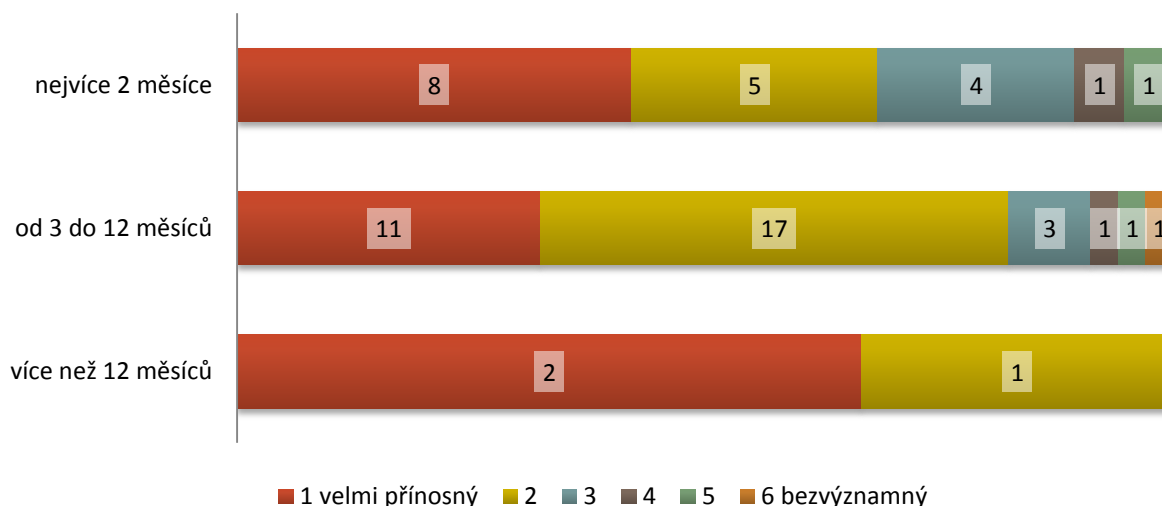
Co se týče hodnocení přínosu absolvování základního kurzu příprav PRIDE pro pochopení chování dítěte přicházejícího do NRP, jak ukazuje graf č. 31, kurz je pěstouny a osvojiteli obecně hodnocen jako velmi nebo spíše přínosný. Výjimkou je jeden náhradní rodič, podle něhož byl v tomto směru kurz bezvýznamný, další dva náhradní rodiče pak hodnotí základní kurz příprav PRIDE jako ne příliš přínosný pro pochopení chování dítěte přicházejícího do NRP.

Graf č. 31: Hodnocení přínosu absolvování základního kurzu příprav PRIDE pro pochopení chování dítěte přicházejícího do NRP podle pěstounů a osvojitelů

V případě pochopení chování biologické rodiny dítěte přicházejícího do NRP je obecně kurz přípravy PRIDE hodnocen také jako velmi nebo spíše přínosný. Ve srovnání s hodnocením přínosu kurzu pro pochopení chování dítěte se nicméně pěstouni a osvojitelé přiklánějí v tomto případě ke krajně kladnému stanovisku o něco méně. Graf č. 32 přitom opět ukazuje, že jeden náhradní rodič hodnotí kurz jako bezvýznamný pro pochopení chování biologické rodiny dítěte, další dva se rovněž kloní ke kritičtějšímu stanovisku.

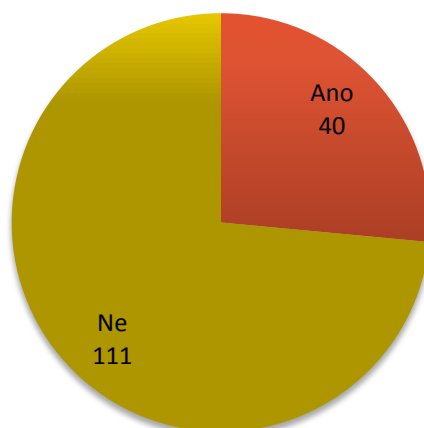
Graf č. 32: Hodnocení přínosu absolvování základního kurzu příprav PRIDE pro pochopení chování biologické rodiny dítěte, které přichází do NRP, podle pěstounů a osvojitelů

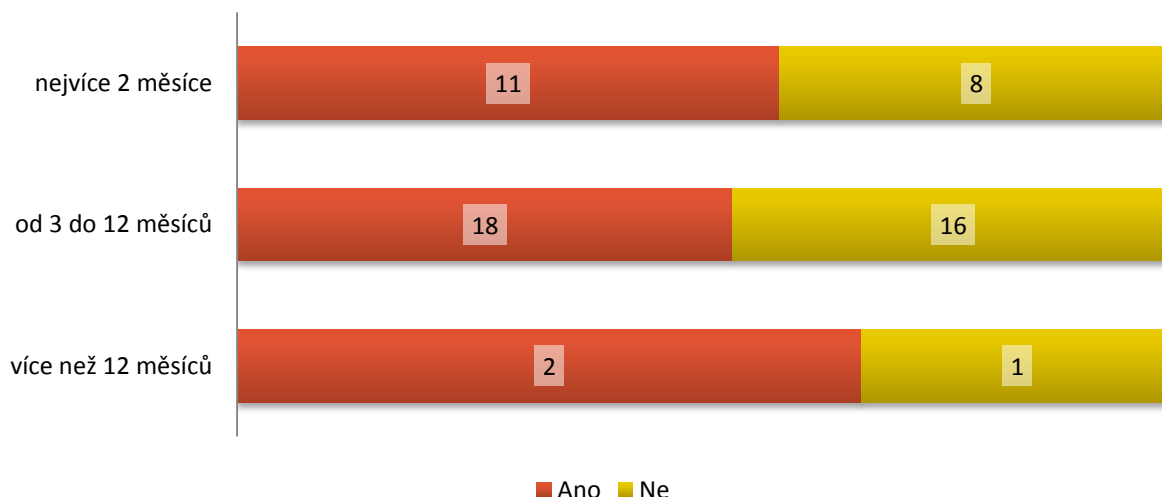
Dalším tématem zařazeným tentokrát nejen do dotazníku pro pěstouny a osvojitele, ale i do dotazníku pro zájemce o NRP, kteří již absolvovali celý kurz PRIDE, byla spokojenost s rozsahem a množstvím informací poskytnutých na základním kurzu přípravy PRIDE. V dotazníku byla respondentům nejprve položena otázka, zda existují nějaká témata, o nichž by se na kurzech rádi dozvěděli více (graf č. 33). Pokud respondenti odpověděli souhlasně, měli v následující otázce popsat, jakým tématům podle nich nebyl poskytnut dostatek prostoru.

Co se týče zájemců o NRP – absolventů základního přípravného kurzu PRIDE, jak ukazuje graf č. 33, celkem 40 z nich nějaká témata postrádalo. Pěstouni a osvojitelé hodnotí kurz v tomto směru daleko kritičtěji. Ve všech třech skupinách náhradních rodičů převládá počet těch, jež postrádali na kurzu určité informace, nad počtem těch, kteří byli s rozsahem a množstvím informací na kurzu spokojeni, což dokládá graf č. 34. S přijetím dítěte do NRP tedy náhradní rodiče pravděpodobně narážejí na otázky, jež nebyly v kurzu zodpovězeny. Tyto otázky jim přitom bez předchozí zkušenosti s NRP možná ani nemusely přijít na mysl. Jak zájemci o NRP, tak pěstouni a osvojitelé přitom uváděli ve volné odpovědi, že na kurzu PRIDE nejvíce postrádali informace k péči o dítě s nejrůznějšími specifiky (zdravotními, psychickými, výchovnými), dále seznámení s některými praktickými aspekty NRP (právní zajištění, proces předávání dítěte do NRP, systém dávek a uplatňování nároku na ně), úvod do první pomoci a konečně průpravu k péči o novorozence.

Graf č. 33: Existence témat, o nichž by se zájemci o NRP – absolventi základního přípravného kurzu PRIDE rádi dozvěděli na základním kurzu přípravy PRIDE více

Graf č. 34: Existence témat, o nichž by se pěstouni a osvojitelé rádi dozvěděli na základním kurzu přípravy PRIDE více

Vyhodnocování zájemců o NRP

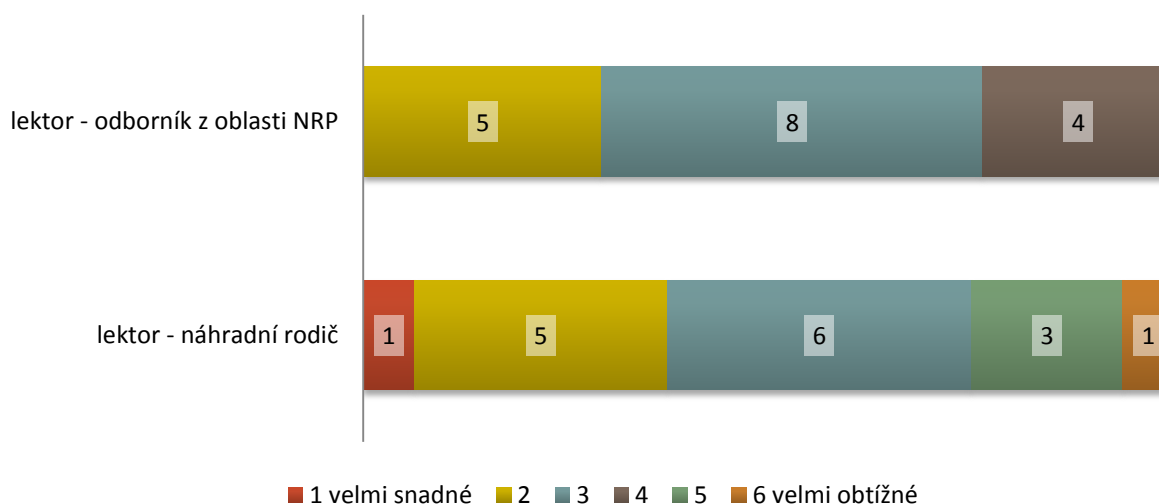
Co se týče vyhodnocování zájemců o NRP, dotazníkové šetření se soustředilo jednak na téma tzv. závěrečných zpráv (souhrnné posouzení rodiny), v němž zájemce o NRP společně s lektory PRIDE posuzuje své silné stránky a potřeby v oblasti možností poskytnout dítěti NRP, jednak na porovnání významu této závěrečné zprávy s posouzením psychologa. Psychologická zpráva je součástí komplexního posouzení, které zahrnuje i zprávu sociální a lékařskou a je standardní součástí posuzování zájemce o NRP v ČR. Vzhledem k odlišné praxi v některých státech USA, v nichž je využíván program PRIDE a kde současně psychologické posouzení realizováno není, se vede mezi odborníky z oblasti NRP debata o budoucnosti psychologického posouzení. V poslední řadě je obsahem této podkapitoly také hodnocení spolupráce náhradních rodičů, kteří prošli základním kurzem přípravy PRIDE, s pracovníky krajských OSPOD. V pilotních rozhovorech totiž zaznělo opakovaně přesvědčení, že základní kurz přípravy PRIDE více než jiné kurzy dovede připravit náhradní rodiče na nezbytnost spolupráce s dalšími aktéry NRP při péči o svěřené dítě. V dotazníkovém šetření tedy mělo být ověřeno, zda je spolupráce s náhradními rodiči, kteří prošli kurzem přípravy PRIDE, skutečně snazší než spolupráce s absolventy jiných typů příprav.

Závěrečná zpráva (souhrnné posouzení rodiny)

Při pohledu na graf č. 35 je zřejmé, že lektoři – odborníci z oblasti NRP se mírně kloní k přesvědčení, že identifikace silných stránek a potřeb v závěrečné zprávě je snadná. Podobně

je tomu v případě lektorů – náhradních rodičů, nicméně zde lze současně pozorovat určitý nárůst lektorů, pro něž je identifikace silných stránek a potřeb spíše obtížná.

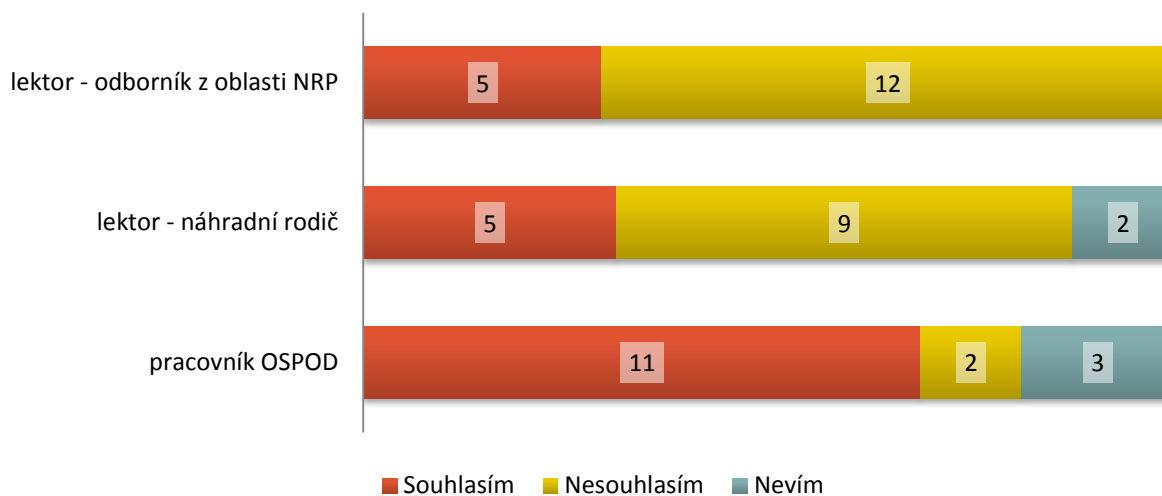
Graf č. 35: Hodnocení náročnosti identifikování silných stránek a potřeb v závěrečné zprávě podle lektorů základních přípravných kurzů PRIDE

V pilotních rozhovorech, ale i v samotném kvalitativním šetření opakovaně zaznívalo přesvědčení o subjektivitě závěrečné zprávy, jinými slovy, různé lektorské dvojice mohou docházet při práci na závěrečné zprávě k odlišným závěrům. Taková skutečnost by přitom zásadně ovlivnila důvěryhodnost závěrečné zprávy. Graf č. 36 je dokladem zajímavého zjištění, a sice že hodnocení závěrečné zprávy je značně odlišné, jsou-li porovnávány názory lektorů s názory pracovníků OSPOD. Zatímco lektoři nepovažují zprávy za subjektivní, pracovníci OSPOD jsou přesvědčeni o opaku. Je přitom potřeba si uvědomit, že příčinou tohoto stavu nemusí být sama subjektivita zprávy. Problém může tkvět také ve špatném či nejednotném způsobu jejich psaní. Tuto skutečnost reflektovalo MPSV, jež za jednotu a kvalitu závěrečných zpráv ručí. Proto jsou všichni lektoři od konce roku 2014 povinni veškeré závěrečné zprávy posílat na MPSV.⁴⁷ Tyto zprávy pak na MPSV komentují dva nezávislí odborníci, kteří následně lektorům zasílají k dopracování zprávy obsahující nedostatky. Všichni lektoři pak též v průběhu měsíce března 2015 obdrželi písemnou informaci o tom, jak zprávy psát, včetně vzoru závěrečné zprávy. Vzhledem k tomu, že sběr dat probíhal také v březnu, nemuseli mít v době provádění dotazníků ještě všichni lektoři vzor a instrukci k psaní zprávy k dispozici.

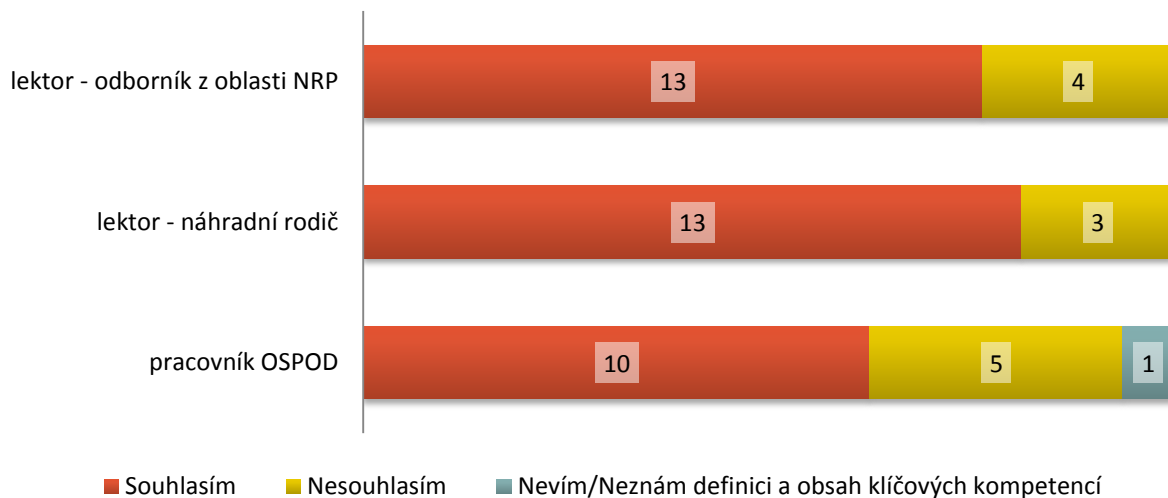
⁴⁷ Na tomto místě je vhodné uvést, že s MPSV mají lektoři uzavřeny smlouvy, a jsou tedy povinni odevzdávat MPSV výstupy své práce. Tento postup by tedy neměl být vykládán jako „vstupování do lektorských kompetencí“, zvláště s ohledem na skutečnost, že program PRIDE je v současné době v ČR v pilotáži.

Graf č. 36: Míra souhlasu s tvrzením: „Co se týče souhrnného posouzení rodiny, identifikace silných stránek a potřeb je velmi subjektivní, různé lektorské dvojice PRIDE mohou docházet k odlišným závěrům.“

Druhým tvrzením, jehož pravdivost posuzovali lektori PRIDE i pracovníci OSPOD, bylo tvrzení týkající se pěti kategorií klíčových kompetencí, jejichž naplňování je obsahem závěrečné zprávy. Cílem otázky bylo zjistit, zda je podle respondentů těchto pět kategorií vyčerpávajícím výčtem kritérií potřebných pro posouzení zájemce o NRP, nebo zda by závěrečnou zprávu nedoplňovali o další témata. Graf č. 37 přitom ukazuje, že jak podle většiny lektorů, tak podle většiny pracovníků OSPOD je pět klíčových kompetencí vyčerpávajícím výčtem kritérií. Na druhou stranu lze u pracovníků OSPOD opět pozorovat určitou skepsi. Někteří pracovníci OSPOD nicméně mohou zaujímat podobně skeptické postoje i k závěrečným zprávám z jiných typů příprav. Respondenti, kteří s tvrzením nesouhlasili, uváděli ve volné odpovědi, že v závěrečné zprávě nejčastěji postrádali prostor pro zhodnocení kompetencí celé rodiny, zejména pak dětí žijících v rodině zájemců o NRP.

Graf č. 37: Míra souhlasu s tvrzením: „Pět kategorií klíčových kompetencí, jejichž naplňování je obsahem tzv. souhrnného posouzení rodiny (závěrečné zprávy), tvoří vyčerpávající výčet, žádná další kategorie nebo upřesnění mi tedy v souhrnném posouzení rodiny nechybí.“

Srovnání přínosu závěrečné zprávy a posouzení psychologa⁴⁸

Srovnání přínosu závěrečné zprávy a posouzení psychologa bylo v dotazníku metodologicky řešeno následovně. Respondenti měli vybírat ze seznamu možných návrhů ten, který byl podle nich nejlepší. Pokud žádný z nabízených návrhů nevyhovoval jejich přesvědčení, mohli formulovat i vlastní návrh. Této možnosti ale nikdo z respondentů nevyužil. Z tabulky č. 9 je přitom patrné, že obě skupiny lektorů nejsou na rozdíl od pracovníků OSPOD ve svých přesvědčeních tak jednotné. Dále je možno pozorovat názory lektorů – odborníků z oblasti NRP, kteří jsou společně s pracovníky OSPOD přesvědčeni o přínosu jak psychologické, tak závěrečné zprávy pro posouzení zájemců o NRP. Naproti tomu lektoři – náhradní rodiče jsou sice také přesvědčeni o přínosu obou zpráv, dovedou si však představit, že by psychologické posouzení bylo v případě některých „evidentně vhodných“ zájemců o NRP možné vynechat.

Ze zjištění je tedy zřejmé, že lektoři PRIDE i pracovníci OSPOD jsou přesvědčeni o přínosu závěrečné zprávy. Stejně tak je ale ze zjištění patrné přesvědčení o přínosu

⁴⁸ Psychologická zpráva a závěrečná zpráva z přípravy k NRP spolu se sociální a lékařskou zprávou tvoří tzv. komplexní posouzení, na jehož základě pracovník krajského OSPOD vyhodnocuje zájemce o NRP. Skutečnost, že se v této části textu pracuje zvláště pouze s psychologickou a závěrečnou zprávou, neznamená, že by v rámci této analýzy byla každá ze zpráv pojímána jako samostatná či rozhodná kategorie. Zprávám je věnována samostatná pozornost pouze s ohledem na kontext jejich přínosu pro vyhodnocení zájemců, který účastníci pilotní fáze výzkumu mnohokrát zmiňovali. Jejich zmínky se týkaly zejména odlišností systému NRP v ČR a programu PRIDE, který, na rozdíl od české praxe, psychologické posouzení nezahrnuje. S ohledem na význam, který toto téma v pilotní fázi výzkumu získalo, bylo toto téma zařazeno i do kvantitativního a kvalitativního šetření.

psychologického posouzení. Přesvědčení lektorů a pracovníků OSPOD o přínosu psychologického posouzení, jako jedné ze součástí komplexního posouzení pro vyhodnocování zájemců o NRP, přitom může plynout z důvěry v expertní rozhodování nebo určité možnosti přesunout tíhu rozhodování směrem k psychologovi. Nicméně pochyby o plošném využívání psychologického posouzení lze nalézt u lektorů – náhradních rodičů a má nad nimi smysl uvažovat. Analýza však nemůže nabídnout jasnou odpověď na to, co je příčinou těchto pochyb. Vysvětlení není možné ze stávajících dat nabídnout. Nabízí se však možnost, že lektoři – náhradní rodiče hájí toto stanovisko vzhledem k vlastním zážitkům z psychologického posouzení, které pro ně nemuselo být příjemné.

Tabulka č. 9: Srovnání přínosu závěrečné zprávy a posouzení psychologa

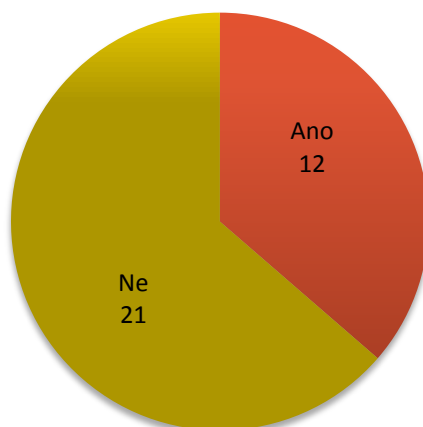
Návrhy	Lektoři – náhradní rodiče	Lektoři – odborníci z oblasti NRP	Pracovníci OSPOD
Jak psychologické posouzení, tak souhrnné posouzení mají v hodnocení zájemců o NRP své místo. Nicméně v případě, kdy je zřejmé, že se jedná o vhodné zájemce o NRP, by měla existovat možnost vynechat psychologické posouzení a realizovat pouze souhrnné posouzení rodiny.	7	1	1
Jak psychologické posouzení, tak souhrnné posouzení mají v hodnocení zájemců o NRP své místo. Proto by měla být realizována vždy obě posouzení v případě všech zájemců.	4	10	14
Souhrnné posouzení rodiny je obvykle dostačující pro hodnocení zájemců o NRP, v případě některých zájemců by však měla existovat možnost požádat psychologa o provedení posouzení.	4	5	1
Psychologické posouzení je v případě všech zájemců o NRP zbytečné, souhrnné posouzení rodiny totiž obsahuje dostatek informací potřebných k hodnocení zájemců o NRP.	1	1	0
Souhrnné posouzení rodiny je přínosné spíše pro zájemce, kraj by však měl přihlížet především k výsledkům psychologického posouzení.	0	0	0
Jiná možnost	0	0	0
Celkem	16	17	16

Do dotazníků pro lektory a pracovníky OSPOD byly dále zařazeny otázky týkající se zkušeností lektorů a pracovníků OSPOD s přítomností „nevhodných“ zájemců o NRP. Lektoři odpovídali na otázku, zda se na kurzu PRIDE setkali se zájemcem, na němž bylo podle nich od počátku zřejmé, že nebude schopen vykonávat roli náhradního rodiče. Pracovníci OSPOD pak měli posoudit, zda se někdy setkali se situací, kdy lektoři PRIDE a zájemce o NRP

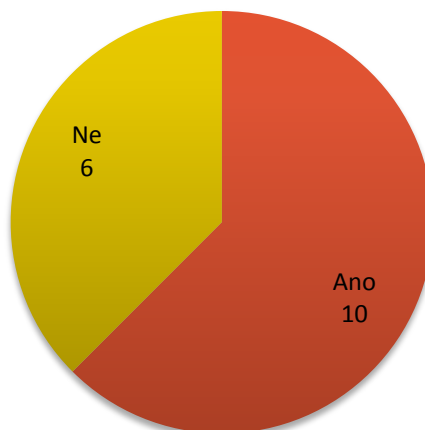
dospěli v závěrečné zprávě k závěru, že zájemce bude schopen vykonávat roli náhradního rodiče, ačkoliv jiná posouzení (zde se má na mysli psychologické posouzení) dospěla k opačnému závěru. Jinými slovy, závěry ze závěrečné zprávy neodpovídaly závěrům psychologického posouzení. Při pohledu na graf č. 38 a graf č. 39 je přitom zřejmé, že zkušenost s nevhodnými zájemci není výjimkou ani u lektorů, ani u pracovníků OSPOD. V případě pracovníků OSPOD se tato zkušenost ale ukazuje být častější.

Vedle rozporu mezi závěry z psychologického posouzení a závěrečnou zprávou z přípravy PRIDE, jejichž existence nemusí nutně poukazovat na nedostatky, by bylo přínosné zabývat se také tím, jak často se stane, že zájemce, kterého lektor PRIDE doporučí, není zařazen krajem do evidence žadatelů o NRP, a naopak, že zájemce, jenž lektory doporučen není, do evidence zařazen je. K zodpovězení této otázky by nicméně bylo potřeba provést detailnější zkoumání.

Graf č. 38: Přítomnost nevhodných zájemců o NRP přicházejících do kurzů PRIDE podle lektorů základních kurzů přípravy PRIDE

Graf č. 39: Přítomnost nevhodných zájemců o NRP mezi absolventy kurzu PRIDE s doporučující závěrečnou zprávou podle pracovníků OSPOD

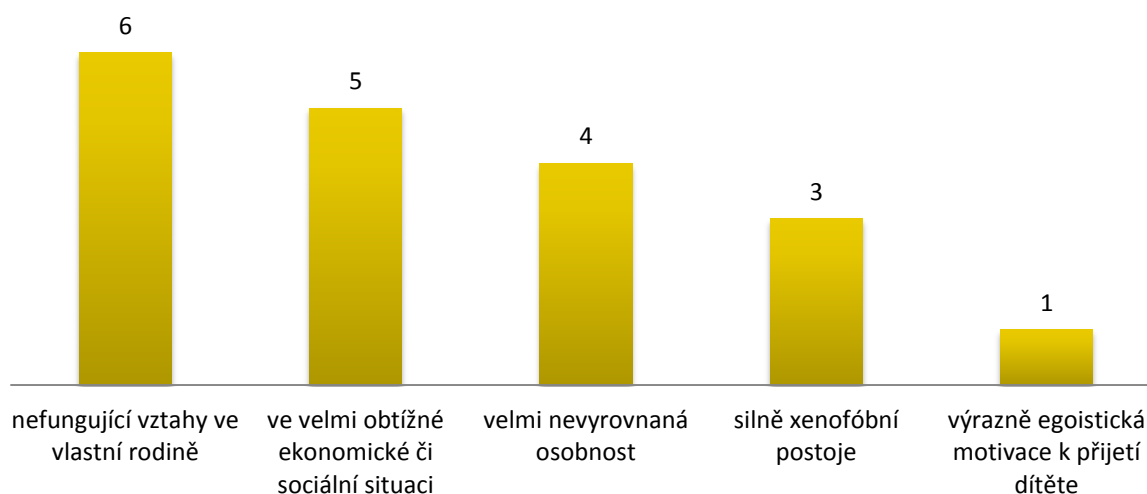

Lektorům PRIDE a pracovníkům OSPOD, kteří měli zkušenost s nevhodnými zájemci, byla následně nabídnuta možnost blíže charakterizovat, „v čem“ byli zájemci nevhodnými pro výkon NRP.⁴⁹ Respondenti vybírali z několika předem daných možností, které byly záměrně formulovány velmi „silně“. Tento způsob formulace otázky byl zvolen s ohledem na předchozí otázku, v níž byla řeč o „evidentně nevhodných zájemcích“. Údaje v grafech č. 40 a č. 41 přitom naznačují různost zkušeností při srovnání pohledů lektorů PRIDE a pracovníků OSPOD. Lektoři PRIDE považují za nejčastější přítomnost zájemců s nefungujícími vztahy ve vlastní rodině či zájemců ve velmi obtížné ekonomické situaci. Pracovníci OSPOD se naopak často setkávají se zájemci o NRP se silně xenofobními postoji (například rasistickými) nebo s nevyrovnanou osobností. Ve volné odpovědi měli lektoři PRIDE a pracovníci OSPOD možnost doplnit další charakteristiky nevhodných zájemců. Důvody, které se zde nejčastěji objevovaly, souvisely s nedostatečným intelektem zájemců o NRP. Ani lektoři PRIDE, ani pracovníci OSPOD sice nepožadovali, aby náhradní rodiče měli nadprůměrnou inteligenci, zájemci však podle nich musí splňovat určité minimum,⁵⁰ které jim umožní pochopit vše, co je k výkonu NRP potřeba. Ne všichni zájemci však tohoto minima dosahují.

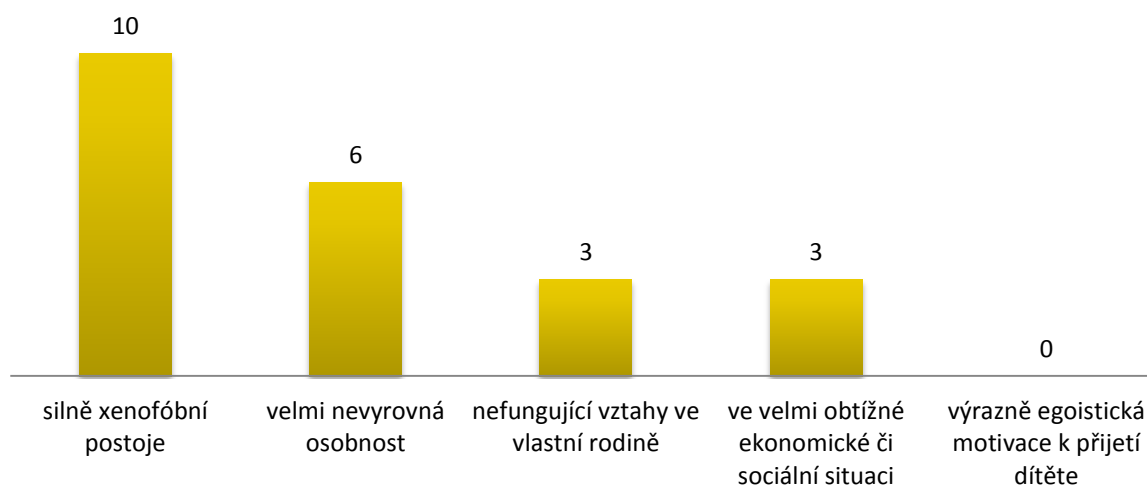
⁴⁹ Respondenti mohli v této otázce označit více možností. Počty odpovědí v grafech č. 40 a č. 41 proto neodpovídají počtům kladných odpovědí v grafech č. 38 a č. 39.

⁵⁰ Pojmem „minimum“ se zde nemá na mysli konkrétní hodnota IQ.

Graf č. 40: Nevhodní zájemci o NRP podle lektorů základních přípravných kurzů PRIDE

Graf č. 41: Nevhodní zájemci o NRP podle pracovníků OSPOD

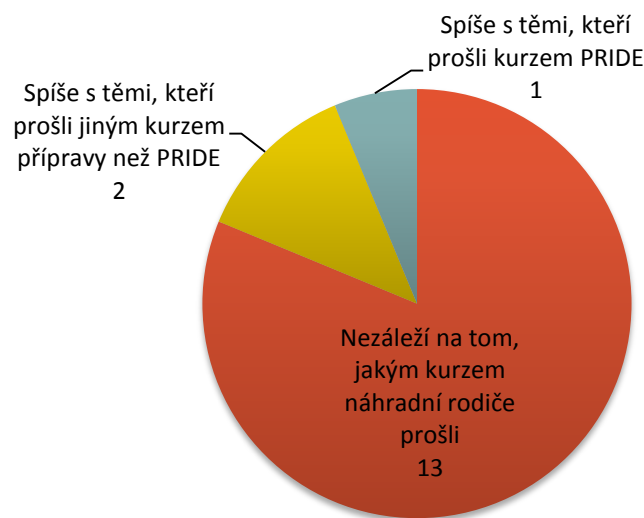

Hodnocení spolupráce s náhradními rodiči, kteří prošli základním kurzem PRIDE

Do dotazníku určeného pro pracovníky OSPOD byl zařazen také blok otázek mapujících úroveň spolupráce s náhradními rodiči podle typu přípravného kurzu, který absolvovali. Jak již bylo uvedeno, v pilotních rozhovorech, ale i v kvalitativním šetření se totiž opakovaně objevovalo přesvědčení o lepší připravenosti zájemců o NRP, jež absolvovali základní kurz přípravy PRIDE, a skutečnost, že NRP je týmová práce vyžadující ochotu spolupracovat s různými pracovníky, institucemi, organizacemi. Graf č. 42 nicméně prozrazuje zcela odlišné zkušenosti pracovníků OSPOD při spolupráci s náhradními rodiči. Typ přípravy podle nich v zásadě nemá vliv na ochotu náhradního rodiče spolupracovat s pracovníky OSPOD či na pochopení významu spolupráce. Pracovníci OSPOD přitom ve volné odpovědi dodávali, že

záleží spíše na osobnosti náhradního rodiče než na typu kurzu. Je tedy otázkou, zda jakýkoliv typ kurzu, který je v současnosti realizován v ČR, dovede v náhradních rodičích „probudit“ ochotu ke spolupráci a pohled na NRP jako na týmovou práci. Na druhou stranu je nutno doplnit, že možnosti pracovníků krajských OSPOD posoudit ochotu náhradních rodičů ke spolupráci jsou poněkud omezené. Požadavek ochoty ke spolupráci se totiž stává aktuálnější až po svěřením dítěte do NRP, kdy však již pracovníci krajských OSPOD nejsou v kontaktu s náhradními rodiči. Tato otázka by měla být spíše směřována k pracovníkům doprovázejících organizací či OSPOD na ORP.

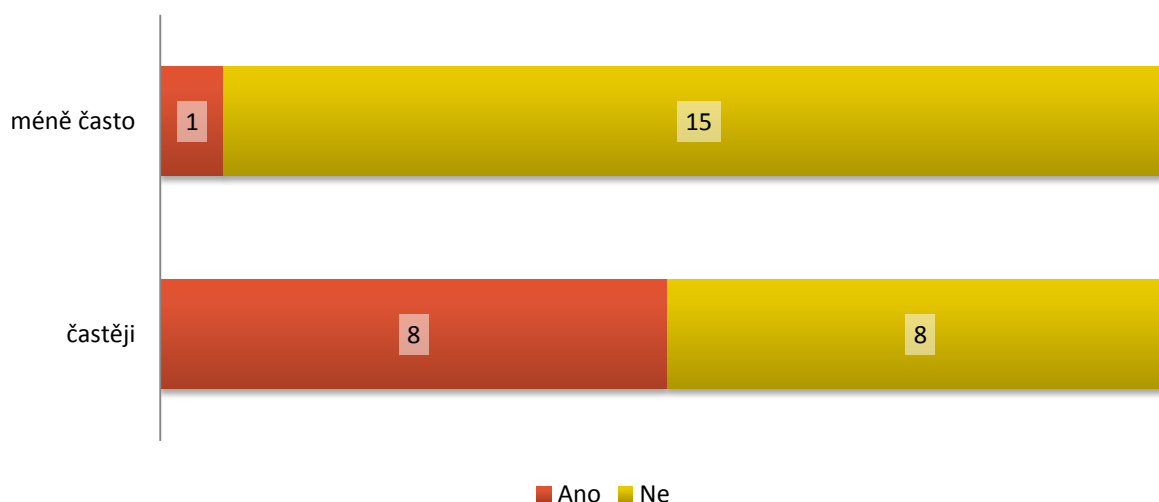
Graf č. 42: Hodnocení spolupráce s náhradními rodiči z hlediska typu kurzu přípravy k NRP, který absolvovali, podle pracovníků OSPOD

V následující otázce měli pracovníci OSPOD posoudit, zda se na ně absolventi základního kurzu přípravy PRIDE obracují s různými dotazy týkajícími se NRP méně často nebo častěji než absolventi jiného typu přípravy. Mělo se přitom jednat o dotazy týkající se záležitostí, jež by absolventům všech typů příprav k NRP měly být známy. Graf č. 43 přitom ukazuje shodu pracovníků OSPOD na tom, že absolventi základního kurzu přípravy PRIDE se na ně neobracují s takovými dotazy méně často než absolventi jiných typů příprav. Současně má však jen polovina pracovníků OSPOD zkušenost s častějšími dotazy ze strany absolventů základního kurzu přípravy PRIDE týkajícími se záležitostí, jež by absolventům měly být známy. Ve volné odpovědi pak pracovníci OSPOD doplňovali, jakých oblastí se dotazy absolventů základního kurzu přípravy PRIDE týkají. Nejčastěji se přitom jedná o právní aspekt NRP. Absolventi kurzu přípravy PRIDE se podle nich neorientují v postupech při přebírání dětí a v praktických krocích, které je potřeba podniknout po přijetí dítěte do NRP. Absolventi také často nejsou obeznámeni se systémem dávek, svými nároky na ně či

postupem při jejich zajišťování. Na tomto místě je nicméně nutné upozornit na skutečnost, že podle programu PRIDE by s právními aspekty NRP (jako např. systém dávek, právní postupy při předávání dítěte do NRP, průběhy soudních řízení apod.) měli zájemce o NRP seznamovat pracovníci OSPOD (na úrovni obce či kraje). Z výsledků kvantitativního šetření je však zřejmý předpoklad pracovníků krajských OSPOD, že seznámení zájemců s právními aspekty NRP je úkolem příprav. Tento předpoklad přitom nemusí být lichý v případě některých klasických příprav, které mohou s právními aspekty NRP zájemce o NRP seznamovat. To však neplatí o přípravách PRIDE, do jejichž osnov není toto téma zařazeno. Pracovníci krajských OSPOD tedy pravděpodobně neví o tom, že v momentě, kdy jejich kraj vstoupil do pilotáže programu PRIDE, stalo se seznámení zájemců s právními aspekty NRP jejich úkolem či úkolem jejich kolegů z pracovišť OSPOD na ORP. Toto téma přitom postrádají i sami náhradní rodiče,⁵¹ kteří netuší, že je s ním mají seznámit pracovníci OSPOD. Přičítají proto vinu za tento nedostatek přípravám PRIDE. Problémem zde však nejsou nedostatky v přípravách PRIDE, ale špatná orientace pracovníků OSPOD v nárocích, které jsou kladeny na jejich roli v systému, do něhož je aplikován model PRIDE.

Graf č. 43: Existence témat, s nimiž se na pracovníky OSPOD obrazení náhradní rodiče, kteří prošli přípravou PRIDE

Shrnutí výsledků kvantitativního šetření

Pozitivem provedeného dotazníkového šetření je poměrně vysoká návratnost, která u zájemců o NRP, náhradních rodičů a pracovníků krajských pracovišť OSPOD dosahuje 67 %, v případě lektorů základních přípravných kurzů PRIDE dokonce 75 %. V absolutních číslech se přitom dotazníkového šetření zúčastnilo celkem 33 lektorů PRIDE, 236 zájemců

⁵¹ Toto zjištění již bylo rozvedeno v části: *Přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče.*

o NRP, 56 pěstounů a osvojitelů a 16 pracovníků krajských OSPOD. Zastoupení respondentů dle různých hledisek přitom zpravidla odpovídá požadavkům na spolehlivost výsledků. Mezi lektory PRIDE jsou tak například rovnoměrně zastoupeni jak odborníci z oblasti NRP, tak náhradní rodiče, což zaručuje zohlednění obou perspektiv. Podobně například zase mezi zájemci o NRP nepřevládají účastníci kurzu nad jeho absolventy, díky čemuž lze předpokládat, že odpovědi zájemců o NRP se skutečně opírají o dostatek jejich zkušeností se základním kurzem přípravy PRIDE. Nevýhodou je nicméně nerovnoměrné zastoupení respondentů dle krajů, které je důsledkem nestejněho zahájení pilotáže programu PRIDE v jednotlivých krajích ČR. Napříč kraji proto existují značné rozdíly jednak v počtu náhradních rodičů a zájemců o NRP účastnících se příprav vedených v programu PRIDE, jednak v počtu pracovníků OSPOD, kteří mají dostatek zkušeností na to, aby mohli program PRIDE a jeho implementaci do systému NRP v ČR zhodnotit. Za další nevýhodu, jež je zapříčiněna příliš brzkým prováděním evaluace implementace programu PRIDE, lze považovat nedostatečné zastoupení pěstounů a osvojitelů, jimž bylo svěřeno dítě do NRP před více než 12 měsíci. Tato skupina by přitom na základě množství zkušeností s NRP mohla nejlépe zhodnotit přínosy příprav vedených v programu PRIDE. V poslední řadě by pak pro výzkum bylo prospěšné vyšší zastoupení absolventů základního přípravného kurzu PRIDE, kteří se účastní či v minulosti účastnili i jiného typu příprav k NRP než PRIDE. Tato skupina by tak ve výzkumu mohla zúročit své zkušenosti s různými typy příprav. Lze se přitom domnívat, že na nízkém zastoupení této skupiny ve výzkumu se podílí brzké zahájení evaluace. Nízké zastoupení ve výzkumu totiž odráží nízký reálný počet osob s popsanou zkušeností v ČR.

Z výsledků výzkumu je zřejmé, že lektori PRIDE, náhradní rodiče, zájemci o NRP i pracovníci OSPOD obecně hodnotí program PRIDE, jeho zajištění a přínos, i přes některé výtky, velmi kladně. O něco kritičtější, avšak přesto obecně kladné, jsou postoje pracovníků krajských OSPOD. Zvláště pozitivním zjištěním je vysoká míra spokojenosti účastníků příprav PRIDE (zájemců o NRP i náhradních rodičů) s organizačním zajištěním příprav. Samotný průběh kurzu je pak také hodnocen velmi pozitivně, což se odráží i ve veskrze kladném hodnocení práce lektorů. Sami lektori pak hodnotí svou spolupráci v lektorské dvojici jako bezproblémovou. Rovněž aktivity prováděné na kurzu hodnotí jeho účastníci vesměs jako velmi přínosné nebo spíše přínosné. Zajímavostí přitom je, že čím déle jsou respondenti náhradními rodiči, tím více oceňují přednášky a individuální setkání, a naopak pro ně klesá význam zážitkových aktivit či výukových videí, jejichž pomocí se účastníci

kurzu učí vcítit se do pocitů dětí a jejich biologické rodiny. Možným vysvětlením tohoto jevu může být skutečnost, že „paměťová stopa“ zážitku má o něco kratší trvání, než paměťová stopa racionální informace sdělované například při přednáškách.

Přínos kurzů PRIDE lze pak spatřovat i v jejich schopnosti měnit postoje náhradních rodičů týkající se například podpory kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou, odklonu od využívání fyzických trestů, významu systematického zvyšování vlastní „profesionality“ v oblasti náhradního rodičovství či přijetí dítěte jiného etnika. Je však nutno upozornit na skutečnost, že se z větší části jedná o „posilování pozitivních postojů“, méně pak o změnu „negativních postojů v pozitivní“. Náhradní rodiče totiž v dotaznících uváděli vesměs pozitivní postoje k výše uvedeným záležitostem i před účastí na kurzu PRIDE. Podařilo se tedy prokázat schopnost příprav PRIDE posilovat pozitivní postoje svých účastníků. Jejich schopnost měnit postoje náhradních rodičů je ovšem slabší. Pro úplnost je dále potřeba doplnit, že účast na kurzech přípravy PRIDE obvykle nevede k posilování nesouhlasných postojů či změně souhlasných postojů v nesouhlasné.

Účastníci kurzu si také pochvalují jeho přínos pro pochopení chování dítěte přicházejícího do NRP a jeho biologické rodiny. Kurz účastníky dovede připravit například na charakteristické projevy dítěte, které zažilo ztrátu a vyrovnává se s ní.

Co se týče informovanosti lektorů PRIDE a pracovníků krajských OSPOD o programu PRIDE, ani v tomto směru nejsou výsledky dotazníkového šetření nijak negativní. Lektoři hodnotí školení pro lektory PRIDE, kterého se účastnili, vesměs jako výborné. Naprostá většina pracovníků krajských OSPOD, účastnících se dotazníkového šetření, pak absolvovala školení MINIPRIDE, což se odráží i v jejich kladném hodnocení vlastní informovanosti o programu PRIDE.⁵²

Určitý problém lze na druhou stranu spatřovat v materiálním zajištění příprav, zejména v případě PRIDE příručky pro náhradní rodiče. Náhradní rodiče nepovažují příručku za příliš čtivou. Špatný překlad některých pasáží textu a množství „amerikanismů“ je od studování textu navíc ještě více odrazují. Pro množství účastníků kurzu je kromě toho obtížné se v příručce zorientovat vzhledem k jejímu zpracování, které hodnotí jako ne příliš přehledné. Na tomto místě je na druhou stranu nutno podotknout, že MPSV již v současné době pracuje

---

⁵² Kvalitativní šetření (viz kapitola: *Výsledky kvalitativního šetření a jejich interpretace*) a evaluační analýza (viz kapitola: *Výsledky evaluace a jejich interpretace*) nicméně téma informovanosti lektorů PRIDE a pracovníků krajských OSPOD poněkud problematizují.

na optimalizaci příručky a že pochopitelně nebylo možné nabídnout optimální podobu příručky hned v pilotáži programu PRIDE, která právě má určit, jaké oblasti bude potřeba v adaptaci příruček posílit. Výzkum tedy například ukazuje, že jednou z oblastí, kterou je při probíhající optimalizaci potřeba posílit, je přehlednost textu. Dalším problémem příruček je pak podle účastníků kurzů nedostatek obecných informací o NRP v příručce. Nedostatečné zpracování některých témat v příručce potvrzují účastníci kurzu i v otázce mapující to, zda postrádali na kurzu nějaké informace a čeho se případně tyto informace měly týkat. Ukazuje se totiž že tématům, která nejsou dostatečně zpracována v příručce, často nebyla věnována náležitá pozornost ani na samotném kurzu. Účastníci kurzu si přitom stěžují především na nedostatek informací týkajících se legislativního zajištění NRP, průběhu předávání dítěte do NRP, jejich nároků na dávky a postupu při uplatňování tohoto nároku. Rovněž pracovníci OSPOD postrádají u absolventů příprav PRIDE orientaci v právních aspektech NRP. Toto zjištění je potřeba interpretovat nikoliv jako nedostatek příprav PRIDE, ale jako nízkou orientaci pracovníků OSPOD v jejich úkolech. Podle programu PRIDE je totiž právní aspekt NRP součástí příprav pouze v nezbytné míře, kterou však pracovníci OSPOD a účastníci příprav pokládají za nedostatečnou. Zájemce o NRP a náhradní rodiče má ale s tímto tématem seznamovat pracovník systému SPOD, v ČR tedy pracovník OSPOD. V krajích, jež vstoupily do pilotáže programu PRIDE, by tedy bylo potřeba posílit informovanost příslušných pracovníků systému SPOD o tom, že poučení zájemců o NRP a náhradních rodičů o právních aspektech NRP je jejich úkolem.

Kromě toho účastníci postrádají na kurzech témata péče o dítě se specifickými potřebami (dítě s postižením, výchovnými problémy apod.) a zdravotědu. I zde se přitom nabízí otázka, do jaké míry se jedná o nedostatek základního kurzu přípravy PRIDE a do jaké míry účastníci charakterizovali témata, jež by měla být spíše obsahem následného vzdělávání náhradních rodičů. Do základních kurzů příprav bezesporu patří informace o tom, že náhradní rodina se hledá i pro děti s postižením nebo s výchovnými problémy, či určité obecné informace týkající se této oblasti. Specifika péče o děti s postižením nebo s výchovnými problémy však mají být určena náhradním rodičům, kteří již o takové děti pečují, nikoliv náhradním rodičům obecně.

Kurzy PRIDE podle zájemců o osvojení a osvojitelů také někdy více zohledňují téma pěstounství než téma osvojení. Ačkoliv si zájemci o osvojení a osvojitelé obsah příprav PRIDE obecně pochvalují, mnozí z nich mají dojem, že se jich některá témata na kurzu netýkají. Tento problém souvisí třeba s tématem významu udržování a podpory kontaktu

dítěte s jeho biologickou rodinou, které může být podle zájemců o osvojení a osvojitelů přínosným spíše pro pěstouny. Skutečným problémem nicméně není nedostatečné zohlednění zájemců o osvojení v přípravách PRIDE. I osvojitelé by totiž, viděno prizmatem programu PRIDE, měli umět posilovat pozitivní náhled dítěte na jeho biologickou rodinu, byť je málo pravděpodobné, že by se s ní dítě setkalo. Pokud tedy zájemci o osvojení a osvojitelé mají dojem, že se jich téma významu udržování a podpory kontaktu dítěte s biologickou rodinou netýká, mohou být příčinou tohoto jejich dojmu nedostatky v práci lektora, který zájemci o osvojení nevysvětlil, čím může být dané téma přínosné i pro něj. Tento problém přitom může vznikat i u jiných témat, jež jsou obsaženy v přípravách PRIDE.

Podle pracovníků OSPOD neplatí, že by spolupráce s absolventy příprav PRIDE probíhala snáze než s absolventy jiných typů příprav, přestože základní kurzy přípravy PRIDE téma významu spolupráce náhradního rodiče s dalšími aktéry systému NRP tolik akcentují. Pracovníci OSPOD se naproti tomu domnívají, že typ přípravy se v zásadě nijak nepodílí na ochotě náhradního rodiče spolupracovat. Určující je z jejich zkušenosti spíše osobnost náhradního rodiče. Jak však již bylo uvedeno přímo ve výsledcích a v jejich interpretaci, možnosti pracovníků krajských OSPOD zhodnotit spolupráci s náhradními rodiči jsou poněkud omezené. S náhradními rodiči totiž spolupracují především pracovníci OSPOD na ORP a pracovníci doprovázejících organizací.

Lektoři PRIDE a pracovníci OSPOD měli dále možnost vyjádřit se v dotazníku k tématu přínosu psychologických a závěrečných zpráv pro posouzení zájemců o NRP. Většina z nich se přitom domnívá, že obě zprávy mají svůj význam pro posouzení zájemce o NRP. Co se týče samotných závěrečných zpráv, podle lektorů PRIDE i pracovníků OSPOD pět klíčových kompetencí dostatečně pokrývá kritéria, která by měli náhradní rodiče splňovat. Lektoři PRIDE nicméně sami přiznávají, že identifikace naplňování těchto kompetencí v závěrečných zprávách je pro ně někdy obtížná. Pracovníkům OSPOD navíc tato identifikace někdy připadá subjektivní, jiná lektorská dvojice by podle nich v některých případech mohla v závěrečné zprávě dojít k odlišným výsledkům. Zůstává však otázkou, zda pracovníkům OSPOD nemohou připadat subjektivní i závěrečné zprávy z klasických typů příprav či jednotlivých posouzení. Ostatně, každá zpráva, závěrečná, sociální, lékařská i psychologická, je v jistém smyslu subjektivní. Pracovníkům krajských OSPOD nicméně může připadat identifikace klíčových kompetencí zájemců o NRP subjektivní i z celé řady dalších důvodů. Pracovníci OSPOD například nemusí být dostatečně obeznámeni s tím, co má být obsahem dobře zpracované závěrečné zprávy, na které otázky má odpovídat a na které nikoliv.

Výsledky kvalitativního šetření a jejich interpretace

Hlubkové rozhovory se všemi čtyřmi skupinami aktérů byly analyzovány společně, nicméně při analýze, stejně jako při interpretaci zjištění, byly odlišnosti v náhledech mezi jednotlivými skupinami zohledněny.

V rámci kvalitativního šetření bylo osloveno celkem 6 pracovníků krajských pracovišť OSPOD a 7 lektorů, dále 5 náhradních rodičů a 5 zájemců o NRP, kteří již absolvovali nebo právě absolvují základní kurz přípravy PRIDE. Oproti zadání byl tedy počet rozhovorů navýšen celkem o 3 rozhovory. Příčinou tohoto navýšení byl požadavek saturace tématu šetření, kterého bylo v případě rozhovorů s pracovníky krajských pracovišť OSPOD a s lektory PRIDE dosaženo až při výše uvedených konečných počtech provedených rozhovorů.

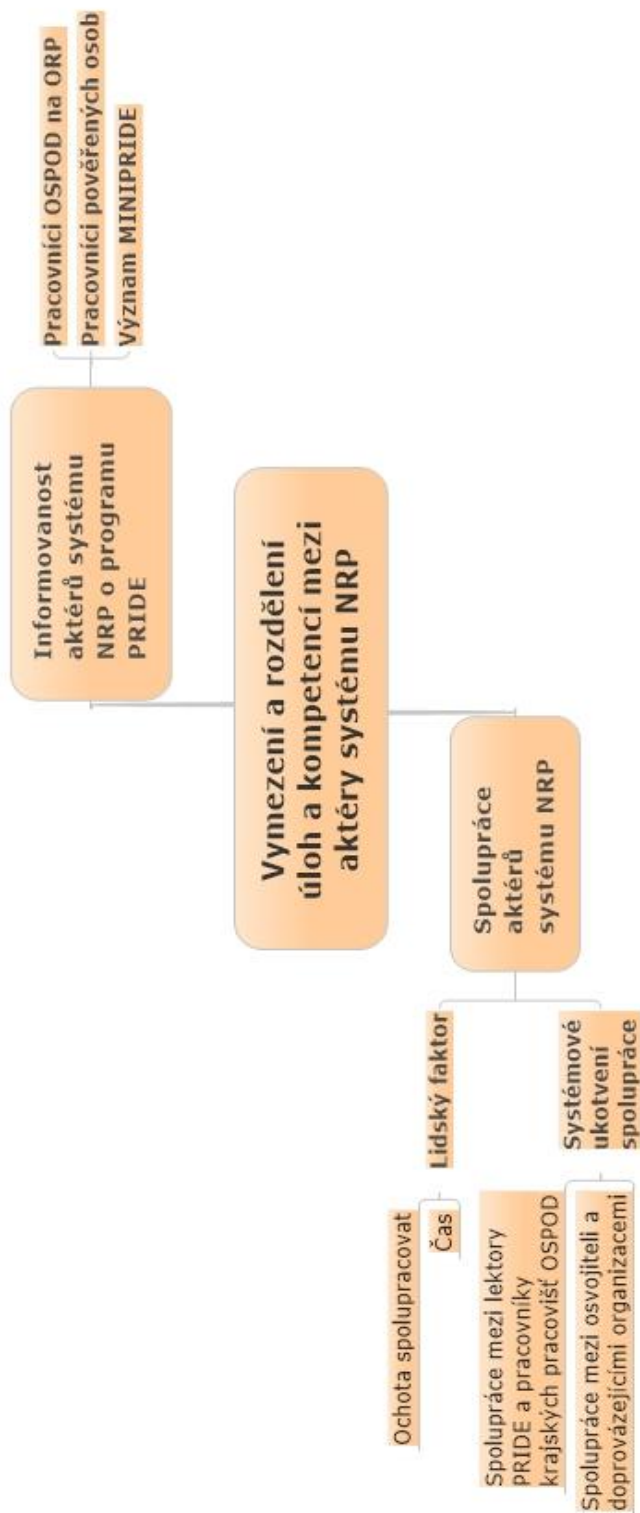
Výsledky kvalitativního šetření byly rozděleny na tři části. Tyto tři části korespondují s definovanými cíli, kterými jsou *Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP* a *Příprava a vyhodnocování zájemců o NRP*. Druhý z cílů byl zde přitom rozdělen na dva dílčí cíle, *Přípravu zájemců o NRP* a *Vyhodnocování zájemců o NRP*. Každá část byla nejprve uvedena mentální mapou zobrazující klíčové okruhy jednotlivých cílů (dílčích cílů) a k nim příslušných témat, která účastníci rozhovorů zmiňovali. Tato témata byla někdy ilustrována výňatky z rozhovorů. Samotná analýza kvalitativních rozhovorů provedená s využitím metody zakotvené teorie⁵³ byla zařazena na konec této kapitoly.

---

⁵³ Viz podkapitola: *Metodologie kvalitativní části*.

Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP

Mapa č. 4: Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP

Informovanost aktérů systému NRP o programu PRIDE

Jedno z témat, které bylo s účastníky rozhovorů diskutováno, se týkalo toho, zda si jsou všichni aktéři systému NRP vědomi své úlohy a znají své kompetence. Program PRIDE vnímá NRP jako týmovou práci, na níž se podílí nejen náhradní rodiče, ale i celá řada dalších subjektů a odborníků, kteří zajišťují různé úkoly a procesy, nebo s nimiž má náhradní rodič právo, případně i povinnost spolupracovat, udržovat kontakt. Účastníci rozhovorů proto s rozdělením úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP úzce spojují informovanost všech aktérů o tom, jakou jim program PRIDE přisuzuje roli, práva a povinnosti. Tato informovanost podle nich zásadně ovlivňuje možnosti spolupráce mezi aktéry. Pro ilustraci byla doplněna odpověď jednoho z účastníků rozhovoru na otázku, co je nejdůležitějším předpokladem dobře fungující NRP.

„Aby všichni věděli, co mají dělat, a zároveň byli ochotní spolu vzájemně spolupracovat. Aby byly jasně daný úkoly a kompetence. Ze strany státu, ze strany ochrany sociálně-právní ochrany dětí, MPSV, ze strany neziskových organizací, náhradních rodičů a tak dále.“

Pracovníci OSPOD na ORP a pověřených osob

Aby tedy mohl být program PRIDE plně implementován do českých podmínek, je zásadní, aby se v něm všichni potenciální aktéři dostatečně orientovali, na což jasně odkazuje druhý krok programu PRIDE nazvaný *Definování role, úkolů a kompetencí* (subjektů v systému SPOD). Účastníci rozhovorů napříč se přitom shodují, že tato podmínka není zcela splněna. Určité rezervy přitom mají zejména pracovníci OSPOD na ORP nebo pracovníci některých pověřených osob (doprovázejících organizací a organizací poskytujících přípravu pro budoucí náhradní rodiče). Spolupráce s těmito pracovníky by měla podle účastníků rozhovorů probíhat na bázi určitého „partnerství“. Takováto podoba spolupráce však není možná v momentě, kdy se pracovníci OSPOD na ORP neorientují v zásadách programu PRIDE, a tudíž neví, že mají k náhradním rodičům přistupovat jako k partnerům.

„V podstatě ten PRIDE neznají samotní úředníci, jo. Takže my narážíme na to, že máme úplně jiné pohledy, než ty ženy na těch OSPODECH. Ony prostě vůbec nevědí o nás, že máme fungovat jako tým...“

Význam MINIPRIDE

Školení MINIPRIDE, které nabízí MPSV pro pracovníky OSPOD na krajích či ORP a pro pracovníky pověřených osob za účelem poskytnutí informací o programu PRIDE, bylo těmi pracovníky krajských OSPOD, jež se jej zúčastnili, hodnoceno jako velmi přínosné. Dostatečnou informovanost pracovníků krajských OSPOD reflektují i náhradní rodiče. Ti však současně kritizují informovanost pracovníků OSPOD na ORP a pověřených osob, která podle nich, minimálně zpočátku pilotáže programu PRIDE, nebyla zcela vyhovující.

„Na krajích myslím, že tam to ošetřili, že ty pracovnice na těch krajích už kolikrát prošly tím MINIPRIDEM a některé už dělají lektorky na PRIDE. Ale ty ospoďačky na těch okresech, to je úplně děs běs. Tam si myslím, že to možná mělo jít jakoby opačně, že tím kurzem PRIDE měly projít nejdřív ony, a potom pěstouni. Oni nás mají jako vést, ale ony jsou úplně mimo.“

Rovněž pracovníci krajských OSPOD se domnívají, že možnost seznámit se s programem PRIDE v rámci kurzů MINIPRIDE jim byla nabídnuta mnohem později, než by to ve své praxi potřebovali.

„Já si myslím, že můžu pozitivně zhodnotit, že jsme si tím MINIPRIDEM mohli projít. Škoda jen, že to teda bylo až nakonec. Škoda, že to nebylo ještě před tím, než jsme tam ty žadatele mohli dávat (pozn. začít posílat zájemce do kurzů PRIDE). To bychom jim mohli kvalifikovaně říct, o čem to je.“

Pravdou zůstává, že kurzy MINIPRIDE nejsou součástí původní verze programu PRIDE. Tato forma předávání informací o programu PRIDE byla vytvořena MPSV až v reakci na potřebu informovat o programu PRIDE pracovníky OSPOD na krajích a ORP a pracovníky pověřených osob. Kurzy MINIPRIDE tedy nemohly být nabízeny těmto pracovníkům hned zpočátku pilotáže programu PRIDE jednoduše proto, že ještě nebyly utvořeny. Navíc platí, že i přes současnou nabídku kurzů MINIPRIDE dosud ne všichni pracovníci OSPOD a ORP využili možnosti seznámit se s programem PRIDE v rámci kurzu MINIPRIDE.

Z rozhovorů bylo patrné, že implementace programu PRIDE by podle aktérů NRP probíhala snáze, kdyby se uskutečňovala ve dvou fázích. První fáze by kromě školení lektorů PRIDE zahrnovala zajištění informovanosti pracovníků OSPOD na krajích a ORP a pracovníků pověřených osob. Samotné přípravy budoucích náhradních rodičů by probíhaly až následně. Současně však platí, že v tuto chvíli by implementaci programu PRIDE podpořila širší účast pracovníků OSPOD na ORP a pracovníků pověřených osob na již vytvořených školeních MINIPRIDE.

Spolupráce aktérů systému NRP

Lidský faktor

Pracovníci OSPOD a lektori PRIDE nicméně ve věci spolupráce zdůrazňují i jistý „lidský faktor“ související s ochotou aktérů řešit úkoly společnými silami, ale i schopností aktérů přijmout změnu systému práce. Přivykání této změně přitom podle pracovníků OSPOD a lektorů PRIDE vyžaduje určitý čas.

„Myslím si, že bude třeba změna myšlení jako u nás profesionálů, myslím tím třeba psychologů, sociálních pracovníků. Protože to, že máme vzít toho rodiče do týmu, to je ohromná změna. Jako já si myslím, že hodně z nich (pozn. odborníků) dělá tu práci dobře, ale prostě pro některý to bude hrozně těžký jako najednou se přestat starat o klienta a mít tady parťáka... On jako ten pěstoun teda taky přijde samozřejmě i o nějaké výhody, přijde o ten opečovávaný přístup, nebo jak bych to řekla, jo, prostě ta kvočna se o něj přestane starat a on už prostě bude velký.“

Spolupráce mezi lektory PRIDE a pracovníky krajských pracovišť OSPOD

Zásadní limit spolupráce je přitom spatřován v absenci systémového ukotvení kontaktu mezi lektory PRIDE a pracovníky krajských pracovišť OSPOD. V mnoha případech se pak spolupráce těchto aktérů systému děje pouhým předáním závěrečné zprávy.

„Při rozhodování potom, zda ty žadatele zařadit nebo nezařadit do evidence, by bylo vhodné, aby se sešli ti lektori, ale to je jedno, jestli to jsou lektori PRIDE nebo jinýho kurzu, prostě ti lektori toho kurzu, psycholog, pracovník OSPOD... A mluvili o těch zájemcích a řekli si: ano, ne. Samozřejmě to rozhodnutí je na tom úředníkovi, kterej dává potom to razítko, ale ten úředník tímhle způsobem bude mít mnohem víc informací, ten obrázek vo těch žadatelích bude mnohem plastičtější než jenom čtyři papíry, který mu tam budou prostě ležet, že jo.“

Lektori PRIDE a pracovníci krajských pracovišť OSPOD se ovšem neumí shodnout na tom, jakou podobu by jejich spolupráce vlastně měla mít. Zda by se měla odehrávat systematicky, například vždy při předávání závěrečných zpráv na krajském pracovišti OSPOD, nebo jen v případě potřeby. Lektori a pracovníci OSPOD se neshodují ani na intenzitě spolupráce. Zatímco někteří by přivítali velmi úzkou spolupráci představovanou společným vyhodnocováním zájemců, u jiných budí nastartování příliš úzké spolupráce obavy z možnosti vzájemného ovlivnění se v pohledu na zájemce o NRP.

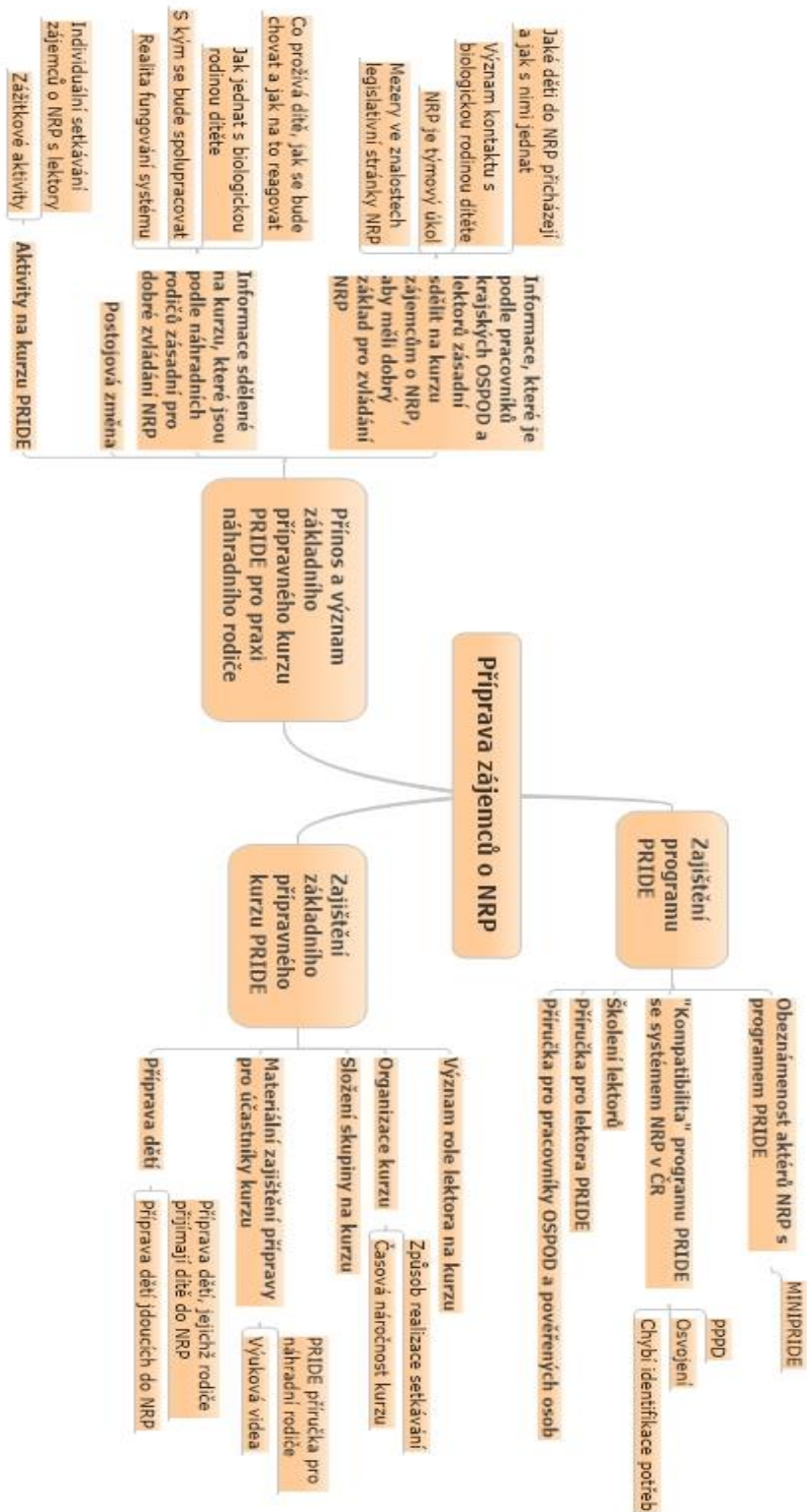
„Nespolupracujeme a já si myslím, že je to tak dobře, protože nejsme nakaženi nějakým tím zkrslím, jako teď Vám tam půjdou Dvořákovi, oni jsou fakt jako hrozní. A když už Vám to tak někdo řekne, tak už fakt hledáte, co je na nich opravdu hrozné.“

Spolupráce mezi osvojiteli a doprovázející organizací

Zejména lektoři a osvojitelé akcentují určitý paradox současné podoby systému ve věci spolupráce osvojitelů s doprovázejícími organizacemi. Pokud zájemci o osvojení absolvují základní kurz příprav PRIDE, měli by být poučeni o významu spolupráce s různými aktéry systému NRP. Současná úprava jim nicméně negarantuje služby doprovázejících organizací, jejichž doprovázení se týká jen pěstounů a pěstounů na PD.

Příprava zájemců o NRP

Mapa č. 5: Příprava zájemců o NRP

Téma přípravy zájemců o NRP bylo rozčleněno na tři okruhy: zajištění programu PRIDE jako takového, zajištění samotných příprav PRIDE a konečně přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče.

Zajištění programu PRIDE

Obeznamení aktérů systému NRP s programem PRIDE

Zajištění programu PRIDE účastníci rozhovorů, včetně náhradních rodičů a zájemců o NRP, vnímali v úzké souvislosti s obeznameností všech aktérů systému NRP s tématem PRIDE.⁵⁴ Opět zde tedy silně zazníval požadavek důkladného proškolení pracovníků OSPOD a pověřených osob v oblasti programu PRIDE a kladné hodnocení kurzů typu MINIPRIDE, které jsou nabízeny právě za tímto účelem.

Kompatibilita programu PRIDE se systémem NRP v ČR

Se zajištěním programu PRIDE také účastníci rozhovoru spojovali samotnou „kompatibilitu“ programu PRIDE s dosavadní podobou systému NRP v ČR. Jak program PRIDE, tak systém NRP v ČR jsou si podle účastníků v mnohém podobné. Oba například počítají s přípravným vzděláváním či se zaangažováním více aktérů do systému. V mnohém se však i liší. Program PRIDE například pracuje jinak s kategoriemi osvojení, PP a PPPD, které pro systém NRP v ČR představují různé formy NRP. Podle účastníků rozhovorů je program PRIDE více zaměřen na takový typ NRP, která je v ČR představována pěstounskou péčí. Z toho přirozeně plynou určitá negativa projevující se v oblasti možností práce s osvojiteli a pěstouny na PD v rámci programu PRIDE. Konkrétním příkladem je rozsah základního kurzu PRIDE 48 hodin, který neodpovídá zákonnému rozsahu přípravy pro pěstouny na PD v délce 72 hodin. Tento problém je řešen doplňkovým vzděláváním. Účast zájemců o PPPD na něm však v některých krajích není zahrnuta do závěrečné zprávy, což je podle lektorů a pracovníků krajských OSPOD chybné. Z rozhovorů je také patrné, že doplňkové vzdělávání pěstounů na PD probíhá v různých krajích různě jak po formální, tak po obsahové stránce, což může vést k mnoha komplikacím. Rovněž někteří pěstouni na PD a zájemci o PPPD projevili v rozhovorech určité rozpaky nad průběhem a obsahem doplňkového vzdělávání pěstounů na PD. Tento nedostatek je v současné době na systémové úrovni řešen vytvářením příručky PRIDE pro pěstouny na přechodnou dobu. V případě

⁵⁴ Tomuto tématu byla věnována pozornost v podkapitole: *Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry.*

osvojitelů se rozpornost programu PRIDE a systém NRP v ČR projevuje v absenci garance doprovázení osvojitelů.⁵⁵

Někteří lektoři PRIDE a pracovníci OSPOD zdůrazňují, že vyřešení problémů s nekompatibilitou některých oblastí by vyžadovalo implementaci programu PRIDE v celém jeho rozsahu.

„V Americe je ten systém, kdo se zabývá NRP, kdo o čem rozhoduje, úplně jiný než u nás. Tam je jedna organizace, která dělá úplně všechno, od náboru, přes posuzování, svěřování těch dětí. Kdežto u nás je to trošičku rozdělené. Podle mého názoru, aby ten PRIDE mohl fungovat, tak musí být tak celistvý jako je ve Spojených státech.“

Někteří pracovníci OSPOD a lektoři PRIDE se přitom domnívají, že se jedná o zásadní problém celé implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR.

„On to není jako program PRIDE, který by tady běžel. Program PRIDE je ucelený systém čtrnácti kroků a co tady z toho zatím běží, jsou asi jenom dva, tři kroky. Celý ten program není aplikovaný, jo. Takže my z toho systému, z toho programu PRIDE, realizujeme zatím jenom některé kroky.“

Mezi kroky, které nebyly součástí implementace, patří i kroky týkající se identifikace místních potřeb a následné podpory rodiny. Z některých rozhovorů přitom plyne, že právě v těchto oblastech systém NRP pokulhává daleko více než v oblasti přípravy budoucích náhradních rodičů. Identifikace místních potřeb podle některých účastníků rozhovorů v ČR v podstatě neprobíhá. Odborníci v této věci poukazují na opačné nastavení systému NRP v ČR a filosofie programu PRIDE. V ČR hovoříme o *žadatelích o NRP*, kteří splní-li veškerá kritéria včetně účasti na přípravě, jsou zařazeni do evidence žadatelů „čekajících“ na svěřeni dítěte (někteří účastníci rozhovorů to přirovnávají k „získání práva na přidělení dítěte“). Program PRIDE nicméně díky vyhodnocování potřeb a systému náboru pracuje se *zájemci o NRP*, kteří jsou vyhledávání na základě potřeb lokality, tedy například množství dětí, které potřebují NRP. Rozdílnost těchto procesů vede k odlišnému přístupu k osobě budoucího náhradního rodiče – v systému NRP v ČR je žadatel o NRP vnímán jako osoba, která splnila podmínky, a tudíž má určitý oprávněný nárok na svěřeni dítěte. Naproti tomu v programu PRIDE je zájemce vyhledáván pro konkrétní úkol, chce-li jej vykonávat, musí splnit

⁵⁵ Tomuto tématu byla věnována pozornost v podkapitole: *Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry.*

podmínky. Zde se nabízí určitá paralela ve srovnání vyhledávání práce přes úřad práce s odpovědí člověka, jenž hledá práci, na inzerát zaměstnavatele vypsaný na konkrétní pozici.

„Jako já nevím, že by se u nás hledali v té lokalitě náhradní rodiče. Tady je to udělané tak, že ty potencionální lidi to napadne a oni jdou podat žádost, ale není to o tom, že bysme udělali nějaké komunitní plánování, že například v tom a v tom kraji potřebujeme padesát pěstounských rodin, jo. A teď se v tom dělají nějaké kroky, aby se těch padesát pěstounských rodin našlo zhruba pro, já nevím, padesát dětí, z toho je deset dětí do věku šest let, pak jsou sourozenecké skupiny, romské děti nebo já nevím. Je to jakoby opačně. Tady máme tyhle děti a ty potřebujeme umístit do rodin. Ten náš systém jde trošku opačně a jako zase máme jinou historii, že jo. Takže to vychází z té historie, jde opačně, že prostě lidi jdou na úřad a teprve potom se dozvídají, o jakých dětech se to bavíme. Kdežto ten systém PRIDE je ‚tady máme tyhle děti a pro ty hledáme rodiny‘.“

Co se týče následné podpory náhradní rodiny, účastníci rozhovoru sice vítají povinnost náhradních rodičů uzavřít smlouvu s OSPOD či doprovázející organizací, postrádají však systematickosti následných příprav. Současná podoba je velmi roztržštěná. Existují proto značné rozdíly v obsahu a úrovni služeb, které jsou náhradním rodičům poskytovány. Celý systém je navíc podle mnohých účastníků rozhovorů zatížen vypočítavostí některých doprovázejících organizací, které se možnosti doprovázet náhradní rodinu chopily především za účelem snadného získání financí.

Co se týče kompatibility programu PRIDE a systému NRP v ČR, diskutovaným tématem byla i vhodnost programu PRIDE pro naše kulturně-sociální prostředí, historii. Přitom názor, že program PRIDE není vhodný pro prostředí ČR, považují účastníci rozhovorů v zásadě za mylný. Toto přesvědčení je podle nich projevem „povahy“ našeho národa, který tíhne k zavrhování všeho cizího, zvláště je-li to původem z USA.

Školení lektorů

Podle účastníků rozhovorů napříč vyžaduje zajištění programu PRIDE důkladné školení lektorů, a to nejen v programu PRIDE, ale i v lektorských dovednostech, zvláště pak v případě lektorů – náhradních rodičů, kteří obvykle s touto oblastí nemají zkušenosti.

„Tím, že my jsme byli půlka náhradní rodiče a půlka odborníci, tak u těch náhradních rodičů ... je menší předpoklad, že ti lidi jsou zvyklí někde mluvit, vystupovat, lektorovat. Takže

mně tam chyběl fakt takový blok obecných lektorských dovedností, jak mluvit, práce s tichem nebo třeba jak ty lidi rozmluvit, jo, něco takového praktického.“

Školení lektorů podle účastníků rozhovorů opomíjelo fakt, že vedení kurzu a práce s účastníky vyžaduje vzhledem k aktivitám, které se na kurzu využívají, a tématům, jež se otvírají, psychologickou přípravu. Sami lektoři – náhradní rodiče přitom v rozhovorech připouštěli, že se jedná o nedostatek, který může mít i vážné následky, například když se lektorovi nepodaří zabránit na kurzu vzniku nějakého konfliktu.

„... jak ošetřovat krizový situace, jak to máme udělat vlastně, když ten člověk se nám tam třeba nějak složí. Jsou lidi, protože tam jako pracují psychologové, který to prostě mají nacvičené, jsou po různých výcvicích a tak. Ale jsou mezi námi lidi, zvláště my, náhradní rodiče, který prostě to nemusíme mít vůbec nacvičený. Takže si myslím, že by to bylo docela fajn, když přijdou nějaký takovýhle témata, tak třeba k tomu udělat ještě nějaký další vzdělávání, aby ty lektoři byli opravdu pokud možno připraveni na všechno.“

Co se týče školení lektorů PRIDE, někteří lektoři postrádali také hlubší seznámení s „filozofií“ programu PRIDE, s jeho východisky.

Příručka pro lektora PRIDE

Příručka pro lektora, která má sloužit jako materiál pro vedení základních kurzů přípravy PRIDE a orientaci v programu PRIDE, sklídila vesměs velmi kladné hodnocení. Lektoři se domnívají, že příručka obsahuje vše potřebné k jednotlivým tématům probíraným na kurzu nebo k celému programu PRIDE. Na druhou stranu je v ní opět postrádáno téma obecných lektorských dovedností a psychologický aspekt vedení příprav. Lektoři si sice stěžují na špatný překlad textu či jeho rozsah a neuspořádanost, pro kterou se v něm špatně orientuje, uvědomují si však, že současná podoba příručky prochází další úpravou.

Příručka pro pracovníky OSPOD a pověřených osob

Tím, co by podle pracovníků OSPOD a lektorů mohlo implementaci programu PRIDE do systému NRP v ČR v oblasti materiálního zajištění podpořit, je materiál pro pracovníky OSPOD a pověřených osob, například příručka či brožura. Díky tomuto materiálu by mohla být posílena informovanost pracovníků OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE. Za účelem informování pracovníků OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE jsou však

realizovány kurzy MINIPRIDE. Příprava žádného takového materiálu se proto v současné době nerealizuje.

Zajištění základního přípravného kurzu PRIDE

Význam role lektora na kurzu

Zajištění základního přípravného kurzu PRIDE s sebou podle účastníků rozhovoru nese jedno velké riziko, a sice určitou „odkázanost“ na lektory. Zatímco u klasických příprav je běžné, že různá témata otvíraná na jednotlivých setkáních jsou vedena odborníky pro příslušnou oblast, u příprav PRIDE jsou veškerá témata interpretována stále toutéž lektorskou dvojicí. Podle některých účastníků kurzu a pracovníků OSPOD je přitom sporné, zda lze ve dvou osobách obsáhnout celou šíři témat na skutečně profesionální úrovni. Jedinou možnost diskutovat témata s jinými osobami než s lektory mají účastníci kurzu PRIDE pouze na tzv. panelovém setkání. Na druhou stranu skutečnost, že celou přípravou PRIDE provádí zájemce stálá dvojice lektorů, vede zcela jistě k lepšímu seznámení lektorů se zájemci a pochopení jejich situace, možností apod. Přípravy PRIDE tak lektorům poskytují více času a prostoru pro hodnocení zájemců o NRP. Naproti tomu některé typy klasických příprav, v nichž se střídá několik různých lektorů, mohou možnosti hodnocení zájemců o NRP poněkud limitovat.

Co se dále týče působení lektorské dvojice, zvláště rozporuplně pak je vnímána role lektora – náhradního rodiče. Jeho přínos je spatřován v možnosti vnést do kurzu pohled na NRP takřkajíc „zevnitř“. Vlastní zkušenost, nedovede-li se na ni osoba lektora – náhradního rodiče podívat objektivně, je nicméně podle některých účastníků rozhovorů pro lektorskou práci značně limitující. Ač jsou pro zájemce o NRP zkušenosti náhradního rodiče důležité, podle některých účastníků rozhovorů proto ještě nemá být role náhradního rodiče na kurzu automaticky lektorská.

„Taky nesouhlasím s tím, že by náhradní rodič měl být lektorem odborné přípravy jenom z toho titulu, že je náhradní rodič. Myslím si, že přítomnost pěstounů a osvojitelů v přípravě je nutná, že tam mají svoji roli, ale jinou než je lektor. Podle mého názoru je ta jejich osobní zkušenost pro ty účastníky zajímavá, ale pro celou tu práci je chtě nechtě limitující.“

Konečně výtky směrem k vedení se týkají, není-li lektor současně psychologem, i nepřítomnosti psychologa v lektorské dvojici.

Organizace kurzu

Osobnost lektora se také v rozhovorech ukázala být jako zásadní, co se týče organizační stránky setkávání. Dovednost lektora řídit skupinu má určitou souvislost s dodržáním předem stanovených termínů setkávání. Lektor, který tuto dovednost postrádá, může být pravděpodobně více ústupný požadavkům některých účastníků na změny v harmonogramu kurzu, což vede k přesunům termínů a nespokojenosti jiných účastníků. Opět je zde tedy akcentován význam dovednosti vést skupinu pro práci lektora základního kurzu přípravy PRIDE.

Zajímavým zjištěním je odlišnost pohledů lektorů PRIDE a účastníků kurzu PRIDE na samotný způsob realizace setkávání. Základní kurzy přípravy PRIDE mají podle účastníků rozhovorů v ČR nejčastěji podobu buď devíti večerních sezení po čtyřech hodinách, která se zpravidla odehrávají ve všedních dnech, nebo víkendových setkání v nejrůznějších penzionech, kde zájemci společně s lektory stráví několik dní. Účastníci kurzu přitom obvykle silně preferují víkendovou formu, zatímco lektoři spíše formu večerních setkání ve všedních dnech. Náhradní rodiče a zájemci o NRP vysvětlují svou preferenci tím, že víkendová setkání jim poskytují více prostoru pro navázání neformálního kontaktu s ostatními účastníky včetně lektorů, což při večerních setkáních zpravidla nelze. Tato setkání totiž končí v pozdních hodinách a mnozí účastníci proto spěchají domů. Lektoři vysvětlují svou preferenci tím, že kratší setkání jsou pro účastníky přínosnější, protože eliminují riziko únavy nebo přesycenosti informacemi a zážitky apod. Nabízí se však i jiné vysvětlení preference večerních setkání u lektorů, a sice neochota pracovat o víkendech. K tomuto zjištění je nutno uvést, že někteří lektoři stejně jako účastníci kurzů preferovali v rozhovorech víkendovou formu setkání. Prakticky všichni účastníci rozhovorů, ať už se zkušeností s večerním setkáváním, víkendovým setkáváním či oběma formami, se shodovali na tom, že časová náročnost základního kurzu přípravy je sice značná, nicméně adekvátní vzhledem k náročnosti poslání náhradního rodiče.

Složení skupiny na kurzu

Účastníci kurzu reflektují, že zdárný průběh základního kurzu přípravy PRIDE, vzhledem k množství zážitkových aktivit a požadavku aktivního zapojení zájemců na setkání, úzce

souvisí se složením skupiny účastníků. Velmi citlivě proto vnímají, když toto složení není příliš „šťastné“. Tuto skutečnost si uvědomují i lektori, je však otázkou, do jaké míry mohou oni sami, ale i pracovníci krajských OSPOD při současné podobě realizace základních kurzů přípravy PRIDE toto složení ovlivnit.

„...protože my jsme měli skupinu, kde byli osvojitelé (pozn. zájemci o osvojení), kteří měli přes 40 let a neměli děti, a všichni ostatní, co tam byli, měli děti, a to nejmiň dvě děti. Byly to spíš vícečetné rodiny, takže oni se tam necítily dobře.“

Téma složení skupiny na kurzu bylo pro účastníky rozhovorů rovněž impulzem k rozvíjení problematiky sloučení zájemců o různé formy NRP do jedné přípravy. Účastníci rozhovorů se neumí shodnout na tom, zda jsou smíšené přípravy pro zájemce o NRP přínosem či nikoliv. Z rozhovorů je nicméně patrné, že smíšené skupiny jsou vnímány jako problematické zejména v situacích, kdy je na skupině nevyvážený počet zájemců o jednotlivé formy NRP. V takových situacích se totiž může stát, že témata, která by zajímala zájemce, jež jsou v menšině, jsou upozaděna.

Materiální zajištění přípravy pro účastníky kurzu

Ohledně materiálního zajištění kurzu se účastníci kurzu PRIDE vyjadřovali zejména k PRIDE příručce pro náhradní rodiče a výukovým videím. V obou případech platí, že pokud jde o přínos materiálů, tak oba tyto materiály účastníci hodnotí vesměs velmi kladně. Příručka podle nich obsahuje vše potřebné, videa zase účastníkům pomáhají představit si situaci, která má být na kurzu diskutována. Kamenem úrazu je cizí původ obou materiálů. Výtky náhradních rodičů a zájemců o NRP opakovaně směřovaly ke špatnému dabingu videí, nekvalitnímu překladu textu příručky nebo výskytu amerických jmen v jejím textu. Podle účastníků rozhovorů je mnoho lidí v ČR a priori nastaveno proti produktům přicházejícím z USA. Špatná kvalita adaptace těchto materiálů tedy podle nich zbytečně poškozuje jinak podstatná a dobře zpracovaná sdělení v obou materiálech. V současné době probíhá v rámci implementace programu PRIDE v ČR práce na nových videích, která by měla lépe respektovat české podmínky a styl vyprávění příběhů. Ten je podle účastníků kurzu ve stávajících videích příliš „americký“ a „happyendový“. Na tomto místě je ale vhodné doplnit, že příručky i výuková videa v současné době již procházejí adaptací na české podmínky.

Příprava dětí

Co účastníci rozhovorů postrádají, je příprava dětí, a to jak ve smyslu dětí, které jsou v rodině, jež se chystá přijmout dítě do NRP, tak ve smyslu dětí, které mají být svěřeny do NRP. Účastníci kurzů se domnívají, že by bylo vhodné, kdyby se jejich děti mohly účastnit některých částí přípravy, které jsou zúčastněni jejich rodiče a která se jich také týká. Podobné stanovisko sdílela v rozhovoru jedna z lektorek PRIDE. Tak jako u náhradních rodičů je i u jejich dětí nutné, aby měly představu, jaké děti budou do rodiny přicházet a co od nich lze a nelze očekávat. Na druhou stranu v současné době již někdy v rámci příprav vedených v programu PRIDE probíhají i přípravy dětí. Děje se tak buď během návštěv lektorů v domácnosti zájemců o NRP, nebo formou vlastních setkání s dětmi. V rámci implementace programu PRIDE a jeho adaptace na podmínky v ČR také v současnosti vzniká manuál pro přípravu dětí. Jedná se přitom o materiál, který, tak jako v případě školení MINIPRIDE, není přejetý z původní verze programu PRIDE. Manuál naopak vzniká přímo v ČR v reakci na potřebu přípravy dětí.

„Ty děti jsou jiný prostě díky tomu všemu, co zažily, díky těm ztrátám a díky tomu, co se jim v té hlavičce motá. Proč ta jejich rodina se o ně nestará a nemůže se starat. Tak prostě se chovají jinak. A často je to třeba hrozně důležité pro přípravu i těch vlastních dětí. Jo, děti v těch rodinách, který vlastně přijímají ty další děti. Protože ty děti se těší, že přijde někdo a budou si spolu hrát, bude to úžasný. Ale ty děti, co přijdou, jsou jiný.“

Přínos a význam základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče

Konečně bylo na rozhovorech také diskutováno téma významu a přínosu základního přípravného kurzu PRIDE pro praxi náhradního rodiče.

Informace, které je podle pracovníků krajských OSPOD a lektorů zásadní sdělit na kurzu zájemcům o NRP, aby měli dobrý základ pro zvládání NRP

Mapa č. 2 ukazuje, že témata, která jsou považována pracovníky krajských OSPOD a lektory PRIDE za zásadní pro zvládání NRP, se v zásadě kryjí s tématy, které považují pro výkon své praxe za zásadní sami náhradní rodiče. To je jistě povzbudivým zjištěním. Předání podstatných informací a osvojení zásadních dovedností je přeci hlavním důvodem realizace příprav obecně.

Za tyto zásadní informace je přitom považováno zejména sdělení toho, jaké bývají děti, které do NRP přicházejí, co tyto děti prožily a jaký měly tyto prožitky vliv na jejich smýšlení a jednání. Náhradní rodič by totiž měl vědět, co může od dítěte očekávat a co nikoliv. Podle lektorů je například důležité, aby si zájemci o NRP uvědomili, že jestli s něčím u dětí počítat nemohou, tak to je vděk. Naopak mohou očekávat problémy výchovného rázu či špatný prospěch ve škole.

Filozofie PRIDE se také opírá o význam biologické rodiny v životě dítěte svěřeného do NRP. Další zásadní informací je tedy téma podpory kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou a způsobu, jak o rodině dítěte před dítětem mluvit. Náhradní rodič by také měl vědět, jak s rodinou dítěte jednat a co od ní lze a nelze očekávat.

„Jsme vedení k tomu, abychom měli jiný přístup k té biologické rodině, než to bylo třeba dříve, kde se s biologickou rodinou vlastně nepočítalo. A hlavně u starších dětí, tam jsme viděli úplně jasně ten tlak na tohle to, a taky důraz na to porozumět tomu příběhu toho dítěte, umět pracovat s těmi deprivacími projevy.“

Úkolem kurzu je konečně podle lektorů a pracovníků OSPOD také to, aby si účastníci osvojili pohled na NRP jako na týmový úkol. Tyto informace pak vnímají účastníci kurzu jako přehled pracovníků a institucí, s nimiž budou ve stálém kontaktu, eventuálně, na které se budou moci obrátit v případě potřeby.

Pracovníci krajských OSPOD kromě toho ještě považují za podstatné, aby se absolventi kurzu PRIDE dobře orientovali v legislativní stránce NRP, což se podle nich neděje. Tento nešvar se přitom ze zkušenosti některých pracovníků OSPOD účastnících se rozhovoru týká častěji absolventů základního kurzu přípravy PRIDE než absolventů klasických příprav. Příčina je spatřována v podceňování významu tohoto tématu na kurzech PRIDE.

„Myslím si, že v té PRIDE přípravě chybí takový ten legislativní blok, a to právě máme teď s tím zkušenost, když jsme měli pár žadatelů, který nám prošli tím PRIDE, kteří potom nevěděli, jak a co všechno bude následovat po té legislativní stránce. I s dávkami a dalšími věcmi, které s tím souvisí.“

Postojová změna

Lektoři PRIDE se domnívají, že výhodou PRIDE je jeho schopnost vést účastníky, například prostřednictvím vhledu do prožívání dítěte nebo jeho rodiny, ke změně postojů.

„Já bych řekla, že ten PRIDE je na té formě, vůbec nechci říct zábavnější, i když možná jo, ale že ti žadatelé se přirozeně dostávají do toho procesu.“

Účastníci v rozhovorech téma postojové změny sami moc neakcentovali. Kurz vnímají spíše jako předávání informací o NRP zážitkovou formou.

Aktivity na kurzu PRIDE

Co se týče aktivit na kurzu PRIDE, jeho účastníci zvláště pozitivně hodnotí individuální setkávání s lektory doma. Toto setkávání jim poskytuje pocit přijetí ze strany lektorů a navíc prostor pro sdílení osobních témat s lektory. Lektoři se zase domnívají, že díky individuální práci s účastníky se jim daří lépe odhalit motivaci k rozhodnutí stát se náhradním rodičem. Nevýhodou této aktivity je fakt, že se promítá do vyšších nákladů na realizaci základních kurzů přípravy PRIDE. Někteří lektoři v této souvislosti zmínili svou zkušenost s individuálními konzultacemi se zájemci, které se však odehrávaly v místě působení organizace poskytující přípravu pro zájemce o NRP. Jiní lektoři účastníci se rozhovorů nicméně zdůrazňují přínos průběhu setkání právě v domácnosti zájemců, kde se zájemci cítí nejlépe a práce s nimi je tedy snazší.

Zajímavým zjištěním bylo odhalení postojů účastníků kurzů k zážitkovým aktivitám, jejichž prostřednictvím má být zájemci o NRP umožněn vhled do prožívání určitých situací souvisejících s NRP u různých osob. Pro jednu skupinu účastníků kurzů jsou tyto aktivity vhodnou a přitažlivou formou uvědomění si určitých skutečností. Zážitková cvičení a obecně interaktivita základních kurzů přípravy PRIDE významně přispívají ke kladnému pohledu na tyto kurzy.

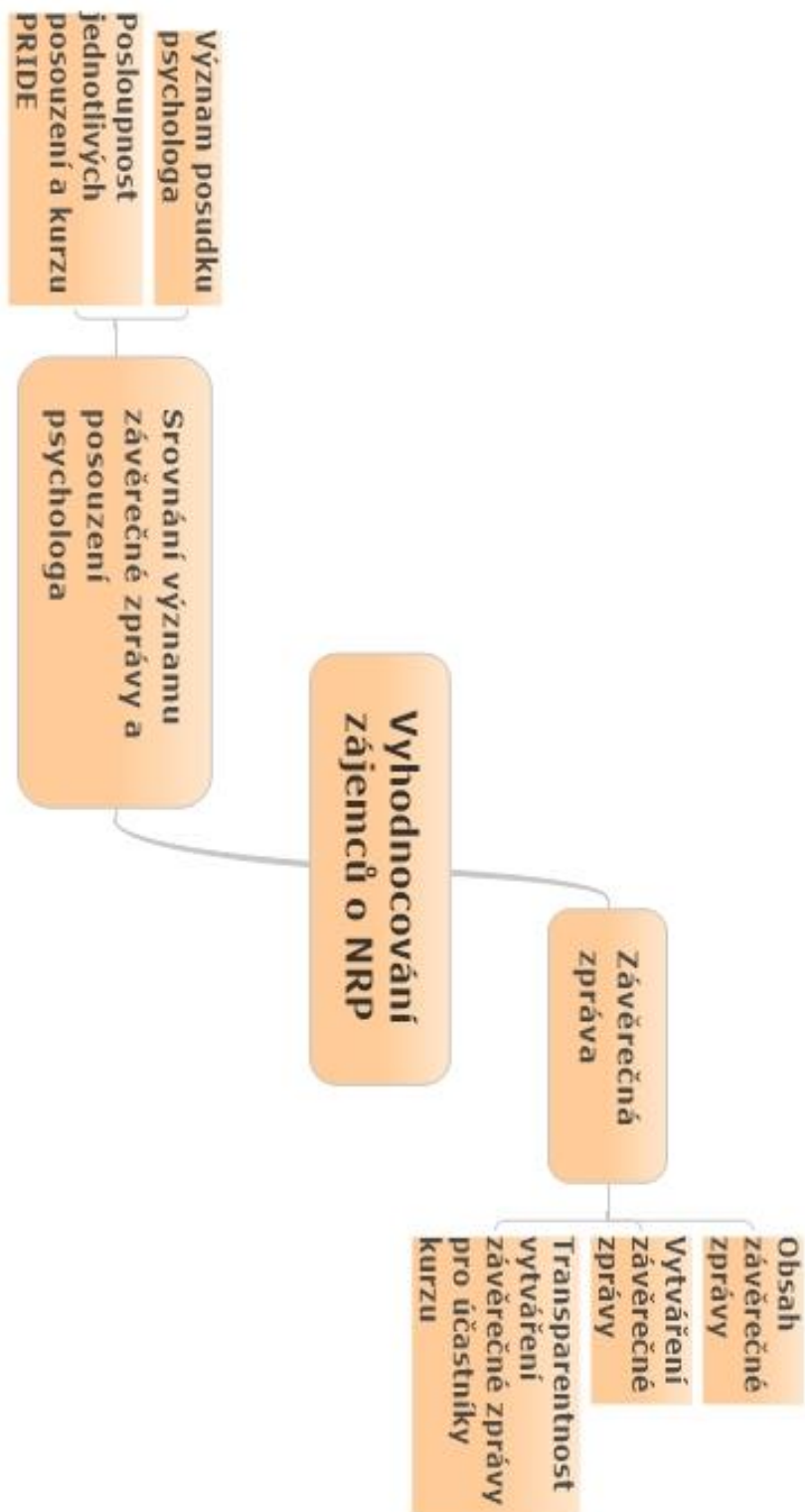
„Třeba bylo dobrý, že jsme hráli ty scénky, že si člověk mohl opravdu vyzkoušet, uvědomit si to úplně jako jinak, než kdyby to bylo jenom nějaký poslouchání.“

Pro jinou skupinu představují určité riziko. Ne každému účastníkovi totiž mohou tyto aktivity vyhovovat. Zvláště introvertnější typy mají podle účastníků s těmito aktivitami problém, mohou jim být nepříjemné. Jeden z účastníků rozhovorů navíc poznamenal, že sezení v kruhu, které tyto aktivity obvykle vyžadují, navíc není příliš pohodlné a praktické, pokud si chce účastník kurzu během něj dělat poznámky. Na každý pád zážitkové aktivity a interaktivita kurzu nemusí podle účastníků vždy znamenat lepší přípravu.

„Ale ne každý to má rád. Kdo je studijní typ, tak prostě mu klidně nevadí sedět s tužkou, skicákem a psát si to a přijme z toho stejně, jako když tam běhá s fixkou, leze po podlaze po čtyřech a kreslí fixkou na nějaký papír. To bych jako viděla, že to je možná jenom takový rozdíl. Ale myslím si, že kdo se chce něco naučit, tak nepotřebuje k tomu tady ty formy... Že tady ten moderní způsob toho zapojení těch studentů, takovým tím interaktivním způsobem, tak pro někoho to třeba je bezva a je to pro něj velký přínos. Ale nám to je jakoby tak trošku jedno, jo. Protože sami taky hodně vyučujeme a víme, že prostě se dá udělat výborné vyučování prostě stylem one-man show, a dá se udělat i špatné interaktivní vyučování. Že to je sice fajn, že to je interaktivní, ale to není ten přínos, který bych v tom já osobně viděla, jo.“

Vyhodnocování zájemců o NRP

Mapa č. 6: Vyhodnocování zájemců o NRP

Téma vyhodnocování zájemců o NRP bylo s účastníky rozhovorů diskutováno zejména v souvislosti se závěrečnými zprávami (souhrnnými posouzeními rodiny) a se srovnáním významu závěrečné zprávy a posouzení psychologa.

Závěrečná zpráva

Obsah závěrečné zprávy

Závěrečná zpráva má představovat hodnocení naplňování pěti klíčových kompetencí zájemci o NRP, na němž se vedle lektorů podílí i zájemci sami. V rozhovorech s pracovníky OSPOD opakovaně zazníval požadavek podrobnějšího rozpracování zprávy či doplnění některých informací o zájemcích. Pracovníci OSPOD pak tuto situaci řeší tím, že se obracují na lektory s žádostí o vysvětlení, doplnění.

„Říkali jsme si, že to by nám pomohlo potom při další práci s žadateli. Protože je pravdou, když ti žadatelé absolvují tu přípravu, tak jak to dělají s lektory. Čili u toho nejsou pracovníci krajského úřadu. Takže samozřejmě potom my spoléháme na to, co dostaneme jako výstup. Takže když bychom tam měli víc informací, že by nám to třeba mohlo pomoci.“

Stanovisko lektorů k této věci lze na základě rozhovorů označit za poněkud „bezradné“, jakoby lektoři už nevěděli, jak lépe ještě zprávu napsat.

Vytváření závěrečné zprávy

Lektoři sami připouštějí, že psaní zprávy je pro ně velmi náročné. Někteří lektoři uváděli, že je pro ně obtížné vysvětlit zejména to, zda a jak zájemci naplňují klíčové kompetence, což je ale v podstatě vlastním obsahem zprávy. Lektoři v této věci postrádají jasný vzor psaní závěrečných zpráv, určitou metodiku, která by vysvětlovala, jaké informace do zprávy zahrnout a jaké nikoliv.⁵⁶

„Taky mi nikdy nebylo jasné, jaký je rozdíl mezi udržováním a utužováním vztahů a ty kompetence mi některé přijdou, že splývají, že nerozumím tomu, proč jsou rozděleny právě tak, jak jsou, protože třeba naplňovat vývojové potřeby dětí a pečovat o děti a starat se o ně mi splývá a i ta kompetence budovat dlouhodobé celoživotní vztahy a posilovat vazbu dítěte na jeho původní rodinu, že taky splývají, nevidím logiku tohoto rozdělení.“

---

⁵⁶ MPSV tento vzor včetně postupu psaní závěrečných zpráv poskytlo v průběhu měsíce března 2015, kdy však probíhal i sběr dat. Lektoři tedy v době rozhovorů nemuseli mít ještě vzor a instrukci k psaní závěrečných zpráv k dispozici.

Kromě toho se ale někteří lektoři domnívají, že problém je i na straně těch pracovníků OSPOD, kteří se dostatečně neorientují v programu PRIDE, a tudíž neví, co si vlastně mají ze zprávy vzít.⁵⁷

Transparentnost vytváření závěrečné zprávy pro účastníky kurzu

Pokud nicméně některým lektorům není jasné, jaké jsou rozdíly mezi jednotlivými klíčovými kompetencemi a čím mají být tyto kompetence naplňovány, je zřejmé, že pro ně bude obtížné vysvětlit účastníkům, proč se například domnívají, že některou kompetenci naplňují či nenaplňují. Obtížně si pak lze představit splnění podmínky „transparentnosti“ vytváření závěrečné zprávy pro účastníky kurzu, když jim sám lektor není schopen vysvětlit své stanovisko. Někteří účastníci kurzů přitom v rozhovorech skutečně připouštěli, že vytváření jejich závěrečné zprávy pro ně byl „záhadný proces“. Jeden z účastníků kurzu dokonce v rozhovoru připustil, že ačkoliv byl nakonec v závěrečné zprávě doporučen pro náhradní rodičovství a dítě mu i bylo svěřeno, dodnes neví, čím přesně definované kompetence naplnil. Jestliže je však naplňování klíčových kompetencí pojímáno jako proces, v němž se má náhradní rodič neustále posunovat kupředu, je potřeba vnímat jako poněkud problematické, není-li náhradnímu rodiči zřejmé, jaký byl vlastně jeho „výchozí stav“.

Srovnání významu závěrečné zprávy a posouzení psychologa

Význam posudku psychologa

V některých státech, v nichž je program PRIDE využíván, není součástí vyhodnocování zájemců psychologické posouzení, resp. zpráva z něj. Lektoři a pracovníci OSPOD se v rozhovorech nicméně souhlasně domnívají, že praxe vytváření psychologického posouzení má své opodstatnění. Základní kurz příprav PRIDE totiž nenabízí nástroj, jak účastníky vyhodnotit po psychologické stránce, navíc to ani není jeho účelem. Takový smysl má naproti tomu psychologické posouzení, které dovede eliminovat eventuální osobnostní rizika nebo dokonce patologie mezi zájemci o NRP. Jeho případné vypuštění z komplexního posouzení⁵⁸ by tedy mohlo mít neblahé důsledky. Přesto se však nabízí otázka, zda je psychologické posouzení, v té podobě, v jaké je současně využíváno, tak přínosné, a proč je po něm taková poptávka ze strany těch, kteří mají posuzovat.

⁵⁷ Tomuto tématu byla věnována pozornost v podkapitole: *Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry*.

⁵⁸ Na tomto místě je přitom vhodné připomenout, že obsahem tzv. komplexního posouzení je sociální a lékařská zpráva, psychologická zpráva i závěrečná zpráva z přípravy.

„Ten PRIDE je ucelený, že vlastně od A do Z, od prvního kontaktu s potencionálními zájemci až po to zařazení je to všechno v PRIDU, všechno dělají ti lektori. A to si myslím, že není úplně dobře. Já bych jako nechala ten náš model, kdy ten úvod si ošetří ta sociální pracovnice, a i ten psycholog si prověří ty žadatele.“⁵⁹

Posloupnost součástí komplexního posouzení

Někteří náhradní rodiče účastníci se rozhovorů se podívali nad posloupností jednotlivých kroků celého procesu komplexního posouzení. Nejprve se totiž účastnili kurzu PRIDE, a teprve potom byli posláni na psychologické vyšetření. Tato posloupnost je ovšem pro zájemce o NRP nevyhovující, protože od ukončení kurzu PRIDE do doby jejich zařazení do evidence a svěření dítěte uplyne mnohem delší období, mají-li ještě absolvovat psychologické posouzení. Proces psychologického posuzování totiž v některých případech trvá dlouhou dobu a zájemci o NRP pak při svěření dítěte nemají informace z kurzu tak „čerstvé“. Na tento postřeh reagují někteří pracovníci OSPOD tím, že právě na jejich krajích je proto celý proces ošetřen tak, aby se zájemce o NRP účastnil nejprve psychologického posouzení, a teprve poté kurzu PRIDE. Z rozhovorů je nicméně zřejmé, že taková praxe není ve všech krajích ČR. Proto by bylo vhodné tuto část práce se zájemci o NRP standardizovat, a to tak, aby ve všech krajích probíhalo nejprve posouzení psychologické a teprve potom účast zájemce na přípravě. Na tomto místě se ale také otvírá prostor pro otázku, zda by tento problém nemohl být řešen také zkrácením procesu psychologického posuzování. Jinou možností je pak zavedení jeho využívání pouze v individuálních případech, kdy je ho potřeba. Zde se však opět nabízí otázka, zda by vypuštění psychologického posouzení z komplexního posouzení, byť jen v případě některých zájemců, nemělo neblahé důsledky, vzhledem k jeho možnosti eliminovat osobnostní rizika a patologie mezi zájemci o NRP.

Analýza kvalitativních rozhovorů

Výsledky a interpretace kvalitativních rozhovorů byly rozděleny na tři části korespondující s definovanými cíli evaluace. Ačkoliv byla každá z těchto částí analyzována zvlášť, v následující podkapitole byly veškeré poznatky poskládány vedle sebe s cílem nalézt mezi nimi souvislosti, tedy to, co je navzájem spojuje. Jestliže bylo záměrem výzkumu ohodnotit implementaci programu PRIDE, měl by tento postup odpovědět na otázku, které kroky jsou

---

⁵⁹ K uvedenému úryvku z rozhovoru je potřeba doplnit, že lektori PRIDE nejsou v programu PRIDE jedinými osobami posuzujícími zájemce o NRP, jak úryvek naznačuje. Úryvek je v tomto smyslu poněkud zavádějící. Úryvek zde však přesto byl uveden s ohledem na význam, který účastník rozhovoru přikládá i dalším odborníkům (resp. hlediskům) činným v procesu posuzování zájemce.

pro podporu implementace zásadní a zda, či do jaké míry, byly v případě implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR podniknuty. Z analýzy rozhovorů přitom vyplývá, že těmito kroky jsou:

- ◆ podpora informovanosti všech aktérů systému NRP o programu PRIDE a
- ◆ zajištění kompatibility programu PRIDE se systémem NRP v ČR.

Informovanost o programu PRIDE, jeho filosofii, historii, zásadách a způsobu realizace vyvstává jako zásadní požadavek z celé řady důvodů. Program PRIDE každému aktérovi systému poměrně jasně vymezuje jeho roli a příslušné kompetence. Toto vymezení má podstatný význam, uvážíme-li, že program PRIDE přistupuje k NRP jako k týmovému úkolu. Pro práci v týmu je přitom přesné vymezení rolí klíčové. Důvodem je nejen to, aby každý aktér věděl, „co má dělat“, ale i s jakým požadavkem se může na koho obrátit. Analýza rozhovorů přitom ukázala, že mnohé problémy související s implementací a využíváním programu PRIDE v ČR mají svůj původ právě v nedostatečné informovanosti některých aktérů systému NRP. Zejména je pak nutno podtrhnout malý důraz na důkladné seznámení pracovníků OSPOD a pověřených osob s programem PRIDE. Mnozí z pracovníků sice navštívili různá školení o programu PRIDE (často se jednalo o školení MINIPRIDE, vytvořené v průběhu implementace programu PRIDE v ČR právě za účelem posílení informovanosti pracovníků OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE).

Informovanost pracovníků OSPOD a pověřených osob však měla být zajišťována hned v počátku pilotáže programu PRIDE v ČR. Pracovníci OSPOD a pověřených osob přitom mají v systému NRP v ČR klíčovou úlohu. Včasné ošetření práce těchto pracovníků potřebným školením mohlo být nahrazeno vytvořením příručky pro ně. Nedostatečná informovanost pracovníků OSPOD a pověřených osob vedla ke vzniku komplikací při spolupráci s těmito pracovníky. V případě školení MINIPRIDE pracovníci OSPOD a pověřené osoby, kteří se jej účastnili, hodnotí jeho přínos velmi kladně. Dodávají však, že informace, jež jim školení poskytlo, by potřebovali znát dříve.

Nevyhovující načasování poskytování informací o programu PRIDE pracovníkům OSPOD a pověřených osob může úzce souviset s výtkami vůči závěrečným zprávám, které na rozhovorech opakovaně zaznívaly. Na straně pracovníků OSPOD přitom šlo o nespokojenost s obsahem zpráv a jakousi nedůvěru k nim. Na straně lektorů pak byly zřejmé určité „rozpaky“ z toho, jak tedy zprávu napsat, aby byla pro pracovníky OSPOD vyhovující. MPSV v reakci na rozdíly v kvalitě závěrečných zpráv zajistilo postup, jehož výsledkem bylo

poskytnutí vzoru a instrukce ke zpracování zpráv lektorům v průběhu měsíce března 2015. Vzhledem k tomu, že rozhovory probíhaly také v březnu, nemuseli mít v době jejich provádění ještě všichni lektoři vzor a instrukci k psaní zpráv k dispozici.

Kvalitativní šetření však současně také odhaluje nízkou obeznámenost pracovníků OSPOD s tím, na které otázky má dobře zpracovaná závěrečná zpráva odpovídat a na které nikoliv.

Mezi hlavní zdroje informací o programu PRIDE patří příručka pro lektora a PRIDE příručka pro náhradní rodiče, jejichž překlad a adaptace na české podmínky probíhala (a vlastně stále probíhá) souběžně s pilotáží programu PRIDE. Tato skutečnost k úspěšnosti implementace programu jistě zcela nepřispívá. Úspěšnou implementaci programu naopak dosti limituje. Opět totiž vede k nedostupnosti některých informací. Na druhou stranu je zřejmé, že připravit perfektně adaptovaný materiál před samotnou pilotáží implementace programu PRIDE je v zásadě neproveditelné. Mnohé výtky vůči materiálům či potřeba určitých doplnění totiž mohou „vyplout na povrch“ až v průběhu pilotáže programu.

Role informovanosti je zdůrazňována také směrem k náhradním rodičům, kteří by z pohledu programu PRIDE měli být od počátku konfrontováni s „realitou“ situace. Jednak ve smyslu nároků, které jsou kladeny na náhradní rodiče, což realizace programu PRIDE v ČR více méně zohledňuje, jednak ve smyslu seznámení se s charakteristikami dětí, pro něž se hledá náhradní rodina. Program PRIDE, tak jak je v současné době realizován v ČR, se v tomto směru sice snaží nepodporovat v zájemcích o NRP „iluze“ o dokonalých dětech, které se stanou součástí jejich rodiny. Vzhledem k absenci implementace kroku programu PRIDE nazvaného *identifikace místních potřeb* však tento cíl nelze zcela naplnit. V poslední řadě je pak potřeba poukázat na zmíněnou absenci implementace kroku programu PRIDE zvaného *identifikace místních potřeb*. V systému, který implementoval i tento krok, jsou náhradní rodiče vyhledáváni s ohledem na charakteristiky dětí, jež náhradní rodinu v dané lokalitě potřebují. Zájemce pak musí v procesu přípravy a posuzování prokázat, že je schopen poskytnout náhradní rodinnou péči právě těmto dětem. Implementací kroku *identifikace místních potřeb* do systému NRP v ČR by tedy byl podpořen vznik takového způsobu výběru náhradních rodičů mezi zájemci o NRP, který by zohledňoval potřeby dané lokality.

V poslední řadě pak školení pro lektory PRIDE nepočítá s tím, že lektor – náhradní rodič může postrádat průpravu v obecných lektorských dovednostech. Lektoři – náhradní rodiče přitom v rozhovorech sami uváděli, že jim tato průprava ve školeních skutečně chyběla. Odlišná je situace u účastníků kurzů PRIDE. Ti sice přítomnost lektora – náhradního rodiče

na přípravě oceňují pro množství jeho informací „z terénu“, jeho určitou lektorskou nezkušenost lektora – náhradního rodiče nicméně pocítují. Potřebná lektorská odbornost lektorů – náhradních rodičů tedy není zcela zajištěna.

Výsledky evaluace a jejich interpretace

Jak již bylo uvedeno v kapitole *Metodologie*, evaluační výzkum spočívá v popisu vztahů mezi kritérii evaluace, jimiž jsou situace, cíle, vstupy, výstupy a dopady. V prvním kroku je tedy potřeba přesně definovat tyto kritéria evaluace, vztahy mezi nimi budou popisovány teprve následně.

Kritéria evaluace a jejich definice

Definice kritérií evaluace je nastíněna v tabulce č. 10. Je potřeba připomenout, že vzhledem k brzkému zahájení evaluace nebude v této práci přihlíženo ke kritériu nazvanému dopady. Ty jsou obecně definovány jako *změny vyvolané intervencí*. V tuto chvíli je nicméně na odhadování vyvolaných změn příliš brzy.

Tabulka č. 10: Kritéria evaluace a jejich definice

Kritéria	Definice kritérií
Situace	<i>potřeby aktérů systému NRP a jejich priority</i>
Cíle	<i>za jakým účelem proběhla implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR</i>
Vstupy	<i>kroky stanovené pro dosažení cíle</i>
Výstupy	<i>realizace kroků stanovených pro dosažení cíle</i>

Situace

Kritérium *situace* se vztahuje k potřebám aktérů systému NRP, eventuálně k jejich prioritám. Toto kritérium je definováno až s ohledem na výsledky sběru dat, z nichž by měly potřeby a priority aktérů vyplynout.

System NRP podle jeho aktérů zaznamenal, zejména v souvislosti s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, mnohé změny. Tyto změny souvisely například s povinností pěstounů a pěstounů na PD uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s OSPOD či s některou doprovázející organizací. Touto novelou byla ustanovena také povinná délka příprav pro budoucí náhradní rodiče na 48 hodin v případě pěstounů a osvojitelů a na 72 hodin v případě pěstounů na PD. Jedním z hlavních pozitiv příprav vedených v programu PRIDE je podle lektorů, ale i pracovníků OSPOD skutečnost, že jsou standardizované. U každého absolventa kurzu PRIDE tedy lze očekávat, které znalosti mít bude a které nikoliv. Naproti tomu znalosti absolventů jiných typů kurzů jsou podle lektorů a pracovníků OSPOD různé podle typu

kurzu, který absolvovali. Zatímco kurzy PRIDE jsou si tedy mezi sebou velmi podobné z hlediska obsahu, v případě „klasických“ je někdy jednotícím prvkem pouze jejich délka daná zákonem. Tato skutečnost vyvolává problémy zejména u následného vzdělávání náhradních rodičů, kdy se témata, s nimiž by rodiče potřebovali být seznámeni, často velmi odlišují. Mnozí lektoři PRIDE a pracovníci OSPOD přitom v rozhovorech zmiňovali, že určitou míru standardizace by vyžadovalo i již zmíněné následné vzdělávání náhradních rodičů a obecně systém doprovázení pěstounů a pěstounů na PD. Tento systém je totiž podle nich poněkud roztříštěný a často bohužel také zatížený nekvalitní prací některých doprovázejících organizací. Z tohoto zjištění plyne, že jednou ze zásadních potřeb aktérů NRP je určitá standardizace spočívající ve sjednocení práce jak se zájemci o NRP, tak s náhradními rodiči.

Potřeby náhradních rodičů v jistém smyslu korespondují s potřebami lektorů PRIDE a pracovníků OSPOD. Náhradní rodiče přicházejí do kurzů s potřebou dozvědět se nejen jak nahlížet na chování dítěte a jeho biologické rodiny, jak pracovat s některými ztrátami dítěte, jak rozvíjet jeho vlastní sebepřijetí, ale že bude též potřeba, aby se jako náhradní rodiče neustále vzdělávali a zvyšovali svou profesionalitu, aby věděli, s kým budou na péči o dítě spolupracovat. Zájemci přicházejí na kurz i s potřebou dozvědět se některé praktické aspekty týkající se NRP. Příkladně se jedná o seznámení se s procesem příchodu dítěte do náhradní rodiny či s dávkovým systémem. Absolventi kurzů PRIDE přitom na kurzech postrádají právě tyto informace, což reflektují i pracovníci OSPOD, kteří jsou s absolventy v kontaktu. Podle žadatelů o osvojení navíc kurzy PRIDE opomíjí jejich situaci, jejich motivace k přijetí dítěte. Kurzy PRIDE jsou obecně podle mnohých účastníků rozhovorů zaměřené spíše na téma pěstounské péče než na osvojení. Osvojitelé jsou ale podle některých lektorů PRIDE a pracovníků OSPOD přehlíženi i současnou podobou systému NRP, což se podle nich projevuje v absenci zajištění práva osvojitelů na následné vzdělávání a doprovázení. Potřebou zájemců o NRP a náhradních rodičů je tedy důkladná příprava k NRP, která neopomíjí praktické aspekty NRP a současně počítá s přítomností žadatelů o různé formy NRP, včetně osvojení. Další identifikovanou potřebou je pak zajištění možnosti doprovázení či následného vzdělávání pro náhradní rodiče bez ohledu na formu NRP. Záměrně je zde přitom uvedena formulace „zajištění možnosti“, kterou se má na mysli, že se v případě osvojitelů nemusí nutně jednat o „zajištění povinnosti“.

Na základě kvalitativního a kvantitativního šetření bylo tedy kritérium *situace*, resp. potřeby aktérů systému NRP v ČR, definováno takto:

- ◆ potřeba sjednocení práce se zájemci o NRP,
- ◆ potřeba sjednocení práce s náhradními rodiči,
- ◆ potřeba poskytování takových příprav, které zohlední veškeré informace nezbytné pro náhradní rodiče a budou počítat se zájemci o všechny formy NRP,
- ◆ potřeba zajištění možnosti doprovázení či následného vzdělávání pro náhradní rodiče bez ohledu na formu NRP.

Cíle

Cíle, čili za jakým účelem proběhla implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR, souvisejí s těmi kroky programu PRIDE, které byly do systému NRP v ČR implementovány. Jedná se tedy o:

- ◆ vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému a
- ◆ přípravu a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči.⁶⁰

Vstupy

Vstupy evaluace je možné vymezit už v jejím počátku. Těmito vstupy v případě evaluace implementace programu PRIDE jsou vlastně veškeré kroky, které byly podniknuty pro dosažení stanovených cílů, tedy jednak pro vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému NRP v ČR, jednak pro přípravu a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči. Obecně lze vstupy vymezit jako:

- ◆ zajištění realizace vymezených cílů po stránce materiální, organizační, legislativní, technické apod.

Konkrétně se přitom jedná o:

- ◆ zajištění a poskytnutí všech potřebných pomůcek pro aktéry systému NRP, jako je *PRIDE příručka pro náhradní rodiče*, příručka pro lektora, výuková videa, příručka o programu PRIDE pro pracovníky OSPOD a doprovázejících organizací a další materiály,
- ◆ zajištění a podporu informovanosti všech aktérů systému NRP o programu PRIDE, o jejich rolích a úkolech a způsobu komunikace mezi sebou,
- ◆ zajištění výběru a školení budoucích lektorů PRIDE,

---

⁶⁰ Procesu vymezení cílů evaluace bylo věnováno více pozornosti již v kapitole *Metodologie*

- ◆ zajištění základních kurzů přípravy PRIDE po praktické stránce – místa, termíny, sdělování informací, obsazenost lektory apod.,
- ◆ podporu kompatibility systému NRP v ČR a programu PRIDE.

Výstupy

Výstupy se má v podstatě na mysli úspěšnost realizace kroků stanovených pro dosažení cíle, tedy vstupů. V tomto případě se tedy má výstupy na mysli úspěšnost při zajišťování realizace vymezených cílů po stránce materiální, organizační, legislativní, technické apod. Konkrétně bude ve výstupech hodnoceno, jak úspěšně se podařilo:

- ◆ vytvořit, resp. adaptovat, veškeré potřebné pomůcky, materiál,
- ◆ informovat všechny aktéry systému NRP o programu PRIDE, jejich rolích a úkolech a způsobu komunikace mezi sebou,
- ◆ vybrat a vyškolit lektory PRIDE,
- ◆ zrealizovat základní kurzy přípravy PRIDE po praktické stránce,
- ◆ podpořit kompatibilitu systému NRP v ČR a programu PRIDE.

Samotné naplňování výstupů je pak v podstatě popisem vztahu mezi kritériem vstupy a kritériem výstupy, který se nazývá efektivita. Efektivitě bude věnován prostor v následující podkapitole.

Popis vztahů mezi kritérii

Tabulka č. 11 zobrazuje vztahy mezi kritérii evaluace. *Relevance* odpovídá na to, do jaké míry jsou cíle implementace programu PRIDE v souladu se situací definovanou potřebami a prioritami aktérů systému NRP v ČR. *Efektivita* pak informuje o tom, jak se stanovené kroky, podniknuté pro dosažení cíle, podařilo realizovat v praxi. Konečně *účinnost* poskytuje odpověď na otázku, zda se podařilo dosáhnout stanovených cílů.

Tabulka č. 11: Popis vztahů mezi kritérii

Kritéria	Vztahy mezi kritérii	
Situace	RELEVANCE	ÚČINNOST
Cíle		
Vstupy	EFEKTIVITA	
Výstupy		

Relevance

Tabulka č. 12 uvádí potřeby, jimiž je definována *situace*, společně s *cíli* implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR.

Tabulka č. 12: Porovnání situace a cílů evaluace

Situace	Cíle
potřeba sjednocení práce se zájemci o NRP	vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému
potřeba sjednocení práce s náhradními rodiči	
potřeba poskytování příprav, které zohlední veškeré informace nezbytné pro náhradní rodiče a budou počítat se zájemci o všechny formy NRP	příprava a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči
potřeba zajištění možnosti doprovázení či následného vzdělávání pro náhradní rodiče bez ohledu na formu NRP	

Z tohoto popisu je zřejmé, že díky cílům dochází k naplnění potřeby sjednocení práce se zájemci o NRP v oblasti příprav zájemců o NRP. Jak již totiž bylo uvedeno, program PRIDE nabízí standardizovanou podobu příprav. V oblasti práce se zájemci o NRP nicméně dosud nebyla sjednocena posloupnost jednotlivých posouzení a přípravy. Zatímco v některých krajích prochází zájemci nejprve sociálním, lékařským a psychologickým posouzením a teprve následně, je-li jejich vyhodnocení kladné, vstupují do přípravy, v jiných krajích probíhá psychologické posouzení souběžně s přípravou nebo až po ní. Jak účastníci kurzů, tak někteří lektoři a odborníci přitom druhou z možností obvykle považují za méně vhodnou. Účastníkům vadí prodlužování období mezi ukončením přípravy a zařazením do evidence žadatelů o NRP, tedy možností přijetí dítěte do NRP, které takto, vzhledem k časové náročnosti psychologického posuzování a jeho vyhodnocování, vzniká. Někteří lektoři PRIDE a pracovníci OSPOD zase upozorňovali na to, že předchází-li příprava psychologickému posouzení, může, v případě že psycholog zájemce o NRP nedoporučí, docházet ke

zbytečnému vynakládání financí na přípravy takových zájemců o NRP. Tento argument nabývá na síle i s ohledem na vyšší finanční náročnost kurzů PRIDE oproti klasickým přípravám. Pakliže by tedy měla být i posloupnost posouzení a příprav sjednocena, bylo by vhodné zařadit přípravy až po psychologickém posouzení.

Potřebou, kterou cíle nenaplnují, je sjednocení práce s náhradními rodiči. Jinými slovy sjednocení doprovázení a následného vzdělávání. Kroky, které se v programu PRIDE věnují následné práci s náhradní rodinou, totiž dosud nebyly do systému NRP v ČR implementovány. Z popisu potřeb aktérů systému NRP v ČR nicméně plyne, že by určitá standardizace této oblasti, ať už provedená skrze implementaci příslušných kroků programu PRIDE či prostřednictvím jiných nástrojů, byla velmi přínosná.

Co se týče potřeby poskytování příprav, které zohlední veškeré informace nezbytné pro náhradní rodiče a budou počítat se zájemci o všechny formy NRP, účastníci kurzu si pochvalují množství informací týkajících se spolupráce s dalšími aktéry NRP, rozvíjení dítěte, příčin jeho chování, práce s jeho ztrátami či jeho potřebou kontaktu s biologickou rodinou. Díky aktivitám na kurzu a možnosti podílení se na psaní závěrečné zprávy si navíc účastníci mohou lépe uvědomit nároky, které na ně budou jako na náhradní rodiče kladeny, stejně jako své silné a slabé⁶¹ stránky v oblasti jejich naplňování. Na druhou stranu na kurzu nedochází k naplňování potřeby orientace v praktických aspektech NRP, jako je například právní oblast, nároky na dávky v pěstounské péči a jejich vyřizování, proces přebírání dítěte do NRP. Toto zjištění je potřeba interpretovat nikoliv jako nedostatek příprav PRIDE, ale jako nízkou orientaci pracovníků OSPOD v jejich úkolech. Podle programu PRIDE totiž právní aspekt NRP součástí příprav být nemá. Zájemce o NRP a náhradní rodiče má totiž s tímto tématem seznamovat pracovník systému SPOD, v ČR tedy pracovník OSPOD či doprovázející organizace. V krajích, jež vstoupily do pilotáže programu PRIDE, by tedy bylo potřeba posílit informovanost příslušných pracovníků systému SPOD o tom, že poučení zájemců o NRP a náhradních rodičů o právních aspektech NRP je jejich úkolem. Účastníci kurzů také postrádají více informací k vývoji dítěte, zdravotě či péči o dítě s postižením nebo výchovnými problémy. V tomto případě se však jedná o témata, jež by měla být, vzhledem k jejich charakteru, spíše obsahem navazujícího vzdělávání pro náhradní rodiče. Podle § 3 odst. 1 vyhlášky č. 473/2012, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně

---

⁶¹ V závěrečné zprávě je namísto pojmu „slabé stránky“ používán pojem „potřeby“.

děti, „sociálně-právní minimum“ ani znalost fungování systému dávek pro pěstouny nepatří mezi předepsaná témata odborných příprav pro zájemce o NRP.

Konečně pak přichází na řadu potřeba zajištění možnosti doprovázení či následného vzdělávání pro náhradní rodiče bez ohledu na formu NRP. Současná podoba následné práce s náhradními rodiči v systému NRP v ČR tuto potřebu nesaturuje u osvojitelů. Tato potřeba by mohla být naplňována jednak úpravou příslušné legislativy, která v současné době osvojitelům právo na doprovázení negarantuje, jednak implementací kroků programu PRIDE věnujících se následné práci s náhradní rodinou. Ty ovšem nebyly zahrnuty do implementace.

Efektivita

Efektivita popisuje vztah mezi vstupy a výstupy, které porovnává tabulka č. 13.

Tabulka č. 13: Porovnání vstupů a výstupů evaluace

Vstupy	Výstupy
zajištění a poskytnutí všech potřebných pomůcek pro aktéry systému NRP, jako je <i>PRIDE příručka pro náhradní rodiče</i> , příručka pro lektora, výuková videa, příručka o programu PRIDE pro pracovníky OSPOD a doprovázejících organizací a další materiály	úspěšnost vytvoření, respektive adaptace veškerých potřebných pomůcek, materiálů
zajištění a podpora informovanosti všech aktérů systému NRP o programu PRIDE, jejich rolích a úkolech a způsobu komunikace mezi sebou	úspěšnost informování všech aktérů systému NRP o programu PRIDE, o jejich rolích a úkolech a způsobu komunikace mezi sebou
zajištění výběru a školení pro budoucí lektory PRIDE	úspěšnost vybírání a vyškolení lektorů PRIDE
zajištění základních kurzů přípravy PRIDE po praktické stránce – místa, termíny, sdělování informací, obsazenost lektory apod.	úspěšnost realizace základních kurzů přípravy PRIDE po praktické stránce
podpora kompatibility systému NRP v ČR a programu PRIDE	úspěšnost podpoření kompatibility systému NRP v ČR a programu PRIDE

Nejprve bude věnována pozornost úspěšnosti vytvoření, resp. adaptaci, veškerých potřebných materiálů. V případě pracovníků OSPOD (krajských i na ORP) a doprovázejících organizací se nabízí otázka, zda by i jejich role v systému NRP s implementovaným programem PRIDE neměla být ošetřena nějakou příručkou o programu PRIDE. Na základě kvalitativního šetření by totiž pro jejich práci byl takový materiál nejspíš přínosný. PRIDE

příručka pro náhradní rodiče stejně jako příručka pro lektory přitom sklízí jak kladná, tak i záporná hodnocení. Je však nutno upozornit, že současná podoba obou příruček není konečná, příručky se dosud stále adaptují na naše prostředí. Zájemci o NRP, náhradní rodiče i lektoři tedy nemají k dispozici konečnou podobu příruček, což nepříspěvá k úspěšnosti implementace programu PRIDE. Zájemci o NRP a náhradní rodiče přitom v příručce postrádají v zásadě tytéž praktické informace, které obecně postrádají na kurzu, příručka tedy není úplná. Podobně lektoři PRIDE, zejména pak lektoři – náhradní rodiče, postrádají ve své příručce obecné rady pro lektory. Nedožívají se například, jak řešit různé situace ve skupině, jak pracovat s tichem, jak účastníky „rozmluvit“ apod. Nutno konstatovat, že požadovaná témata nejsou sice součástí příručky pro lektory, ale jsou obsaženy v dalších materiálech PRIDE (tzv. příručka postupů). Obě příručky jsou dále považovány za nepřehledné a ne příliš čtivé. Přidáme-li k příručkám ještě výuková videa, pak lektoři i účastníci příprav PRIDE si stěžují na špatný překlad, množství „amerikanismů“ a celkově špatnou, respektive žádnou adaptaci některých situací popsaných ve videích či v příručkách na české podmínky a životní styl v ČR. Opět je však nutno dodat, že příručky i videa v současné době již procházejí adaptací. Příručky jsou nicméně hodnoceny jako velmi přínosné právě v těch oblastech potřeb zájemců o NRP, které kurzy přípravy PRIDE dovedou naplnit.⁶²

Úspěšnost informování všech aktérů systému NRP o programu PRIDE, o jejich rolích a úkolech a způsobu komunikace mezi sebou již bylo věnováno množství pozornosti v podkapitole *Analýza kvalitativních rozhovorů*. K podpoře informovanosti aktérů v případě pracovníků OSPOD a doprovázejících organizací bezpochyby výrazně přispěla možnost účastnit se školení o programu PRIDE, například programu MINIPRIDE. Tato školení nicméně nebyla realizována před zahájením pilotáže programu PRIDE, ale až jeho průběhu. Lektoři PRIDE a náhradní rodiče se tak setkávali s neobeznámeností pracovníků OSPOD (zejména tedy pracovišť OSPOD na ORP) s programem PRIDE. Podle kvalitativních rozhovorů se nicméně obeznámenost pracovníků OSPOD a doprovázejících organizací v průběhu pilotáže programu RPIDE značně pozvedla. Vyšší obeznámenosti pracovníků OSPOD a doprovázejících organizací by nicméně jistě přispělo i vytvoření příručky PRIDE určené právě pro ně. Je nutno podotknout, že pracovníci OSPOD a doprovázejících organizací byli, v porovnání s lektory PRIDE, zájemci o NRP a náhradními rodiči, v oblasti možnosti získání informací o programu PRIDE zpočátku pilotáže programu poněkud znevýhodněni.

---

⁶² Tyto potřeby již byly několikrát definovány, například v části *Relevance*.

Školení pro lektory PRIDE bylo v kvalitativním i kvantitativním šetření obecně hodnoceno jako velmi přínosné. Lektori, zejména pak lektori – náhradní rodiče ale postrádají přípravu v obecných lektorských dovednostech. Pro mnohé lektory pak byla příprava v oblasti psaní závěrečných zpráv nedostatečná. Co se týče výběru, lektori v rozhovorech uváděli, že způsobu svého výběru nerozuměli. Někteří ani žádný výběr nezaregistrovali. Kromě toho lektori dále v rozhovorech uváděli, že v případě pokračujícího využívání příprav vedených v programu PRIDE v ČR bude potřeba zajistit nějakým způsobem jejich odbornost.⁶³

Z názorů účastníků projevených jak v kvalitativním, tak kvantitativním šetření plyne, že realizace základních kurzů přípravy PRIDE je po praktické stránce hodnocena velmi kladně. Účastníci byli zpravidla velmi spokojeni jak s prací lektorů, tak s komunikací s nimi. Dobře hodnocená jsou ale i místa realizace kurzů, časová organizace kurzů, vlastní informovanost o termínech a místech konání kurzů či potřebách, které je nutno mít na kurzech s sebou. Určitý problém praktického zajištění základních kurzů přípravy PRIDE se týkal pouze způsobu realizace kurzů, kdy se účastníci rozhovorů neuměli shodnout na tom, zda je vhodnější večerní forma setkávání ve všedních dnech, či „celovíkendová“ setkání. Je zřejmé, že v této věci nikdy nelze vyhovět všem. Řešení se nabízí pouze v nabídce dvou možností způsobu realizace kurzů PRIDE, kdy by si zájemci mohli vybrat mezi večerní a víkendovou formou. Je nicméně otázkou, zda je ve všech krajích tolik zájemců, aby pak bylo možné kurzy naplnit. Na druhou stranu je ale nutno doplnit, že celovíkendová setkání jsou v rozporu s modelem PRIDE, který předpokládá časové rozestupy mezi jednotlivými setkáními, v nichž jsou plněny domácí úkoly a vedena individuální setkávání se zájemci. Jak domácí úlohy, tak individuální setkávání jsou přitom nutnou částí příprav a nezbytnými aktivitami pro informované rozhodnutí.

Kompatibilita systému NRP v ČR a programu PRIDE byla podpořena zvýšením hodinové dotace příprav PRIDE na zákonem daný počet 48 hodin v případě osvojení a PP a 72 hodin v případě PPPD. Jak ale bylo uvedeno v podkapitole *Analýza kvalitativních rozhovorů*, v některých oblastech kompatibilita zajištěna nebyla. Program PRIDE například zohledňuje téma osvojení jinak, než jak na něj nahlíží systém NRP v ČR, což ve výsledku vede k tomu, že žadatelé o osvojení mají v mnoha případech dojem, že jsou v přípravách přehlíženi. Znovu je však potřeba doplnit, že skutečným problémem zde není nezohlednění zájemců o osvojení v přípravách PRIDE, ale scházející nebo nedostatečné vysvětlení toho, proč jsou některá

---

⁶³ Tomuto tématu je věnována pozornost v následující kapitole nazvané *Představy účastníků kvalitativních rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE v systému NRP v ČR*.

témata, jež se mohou na první pohled zdát být přínosná pouze pro zájemce o pěstounství, přínosná i pro zájemce o osvojení. Výtka by tedy měla spíše než k obsahu příprav PRIDE směřovat k práci lektora, který zájemci tuto skutečnost správně nevysvětlil.

V poslední řadě je pak potřeba poukázat na absenci implementace kroku programu PRIDE nazvaného *identifikace místních potřeb*. V systému, který implementoval i tento krok, jsou náhradní rodiče vyhledáváni s ohledem na charakteristiky dětí, jež náhradní rodinu v dané lokalitě potřebují. Zájemce pak musí v procesu přípravy a posuzování prokázat, že je schopen poskytnout náhradní rodinnou péči právě těmto dětem. Implementací kroku *identifikace místních potřeb* do systému NRP v ČR by tedy byl podpořen vznik takového způsobu výběru náhradních rodičů mezi zájemci o NRP, který by zohledňoval potřeby dané lokality.

Účinnost

Účinnost poskytuje odpověď na otázku, zda se podařilo dosáhnout stanovených cílů. Jinými slovy, zda výstupy odpovídají cílům. Porovnání výstupů a cílů zobrazuje tabulka č. 14.

Tabulka č. 14: Porovnání výstupů a cílů

Výstupy	Cíle
úspěšnost vytvoření, respektive adaptace veškerých potřebných pomůcek, materiálů	vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému
úspěšnost informování všech aktérů systému NRP o programu PRIDE, o jejich rolích a úkolech a způsobu komunikace mezi sebou	
úspěšnost vybírání a vyškolení lektorů PRIDE	příprava a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči.
úspěšnost realizace základních kurzů přípravy PRIDE po praktické stránce	
úspěšnost podpoření kompatibility systému NRP v ČR a programu PRIDE	

Prvním z definovaných cílů bylo *vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému*. Tento cíl přitom úzce souvisí s informovaností aktérů systému NRP o programu PRIDE. Informovanost zase souvisí s materiálním zajištěním programu PRIDE, s kvalitou školení pro lektory PRIDE, a konečně s kvalitou základních kurzů přípravy PRIDE. Zejména kvalitativní šetření přitom ukázalo, že lektoři PRIDE, zájemci o NRP a náhradní rodiče se ve svých úlohách a kompetencích, jak jim je nastavuje program PRIDE, poměrně orientují. Pracovníci OSPOD a doprovázejících organizací byli však zpočátku v této oblasti pozadu. Pro

tyto pracovníky totiž nebyla zavčas zajištěna potřebná školení, příručka určená pro ně pak schází stále. Limity v informovanosti pracovníků OSPOD se přitom negativně promítají do možností vzájemné spolupráce mezi aktéry systému NRP, na níž přitom NRP, viděná prizmatem programu PRIDE, staví.

Připravit zájemce o NRP na roli náhradních rodičů se v některých oblastech daří, v jiných nikoliv. Slabé a silné stránky přípravy přitom úzce korespondují se slabými a silnými stránkami PRIDE příručky pro náhradní rodiče.⁶⁴ Co se týče vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči, které se děje prostřednictvím sestavování závěrečných zpráv, lektoři připouštějí, že identifikace silných a slabých stránek je pro ně v mnoha případech velmi obtížná. Přivítali by proto určitý vzor pro jejich psaní. MPSV v reakci na rozdíly v kvalitě závěrečných zpráv zajistilo postup, jehož výsledkem bylo poskytnutí vzoru a instrukce ke zpracování zpráv lektorům v průběhu měsíce března 2015. Vzhledem k tomu, že však šetření probíhalo také v březnu, nemuseli mít v době jeho provádění ještě všichni lektoři vzor a instrukci k psaní zpráv k dispozici. Pohled pracovníků OSPOD na závěrečné zprávy je také poněkud rozpačitý. Pracovníci OSPOD postrádají ve zprávách informace, kterých by se mohli při posouzení zájemců o NRP přidržet. Navíc se domnívají, že zprávy jsou někdy subjektivní.

Je tedy možné říct, že jak cíl přípravy zájemců o NRP, který se děje prostřednictvím základních kurzů přípravy PRIDE, tak cíl vyhodnocování zájemců o NRP, jehož výsledkem je závěrečná zpráva, jsou naplňovány pouze částečně.

Shrnutí výsledků evaluace

Výsledky evaluace implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR je tedy možno shrnout následovně. Relevance, která odpovídá na to, do jaké míry cíle implementace programu PRIDE naplňují potřeby aktérů systému NRP v ČR, je splněna jen částečně. Cíle saturují potřebu sjednocení příprav pro budoucí náhradní rodiče, nikoliv však následnou práci s nimi, s ohledem na to, že kroky programu PRIDE týkající se následné práce s náhradní rodinou nebyly implementovány do systému NRP v ČR. Ze stejného důvodu nedošlo ani k naplnění potřeby zajištění možnosti doprovázení či následného vzdělávání pro náhradní rodiče bez ohledu na formu NRP. Jinými slovy, implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR, v té míře, v jaké proběhla, nenaplnuje potřebu zajištění možnosti doprovázení

---

⁶⁴ Vzhledem k tomu, že obě tyto oblasti byly v textu již několikrát popsány, nebudou zde již opakovány.

a následného vzdělávání pro osvojitele. V přípravách PRIDE se nicméně daří naplňovat potřebu poskytování příprav, které zohlední veškeré informace nezbytné pro náhradní rodiče a budou počítat se zájemci o všechny formy NRP. Absolventi kurzu sice některá témata postrádají, nejedná se však o oblasti, které by měly být zahrnuty do obsahu příprav PRIDE. Podobně obsah základního kurzu přípravy PRIDE, navzdory některým takovým názorům, neopomíjí přítomnost osvojitelů na přípravách. Takové pocity osvojitelů pramení spíše z nedostatečného vysvětlení významu, jaký pro ně některá témata probíraná na kurzech mají.

Naplňování stanovených kroků vytyčených k dosažení cílů implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR popisuje efektivita. Té se přitom podařilo dosáhnout v některých případech. Co se týče zajištění a poskytnutí všech potřebných materiálů, hodnotí lektoři, zájemci o NRP a náhradní rodiče své materiály vesměs jako přínosné. Všechny skupiny nicméně hodnotí negativně překlad materiálů a jejich nedostatečnou adaptaci na prostředí ČR. Tato adaptace však, jak bylo uvedeno, již v současné době probíhá.

Informovanost o programu PRIDE se podařilo zajistit v případě lektorů a účastníků kurzů. Z počátku implementace nicméně opět docházelo k určitému „přehlížení“ potřeby informovanosti pracovníků OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE. Jinak velmi pozitivně hodnocené školení MINIPRIDE, vytvořené v reakci na potřebu informovat pracovníky OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE, bylo nabízeno později, než by to tito pracovníci potřebovali. Pracovníci OSPOD a pověřených osob tak zůstávali po určitou dobu informačně pozadu oproti lektorům PRIDE, ale i mnohým účastníkům kurzů. Nedostatečná informovanost je přitom označována za příčinu bariér ve spolupráci mezi jednotlivými aktéry systému NRP.

Školení lektorů je hodnoceno podobně jako příručka pro lektory PRIDE. Pro lektora kurzu PRIDE je tedy školení přínosné. Příliš však nezohledňuje průpravu v oblasti obecných lektorských dovedností. Jinými slovy, školení neposkytuje informace o tom, jak lektorovat, jak pracovat se skupinou, jak řešit některé situace, které mohou na skupině vzniknout, apod. Školení opomíjí skupinu lektorů – náhradních rodičů, jež nemusí mít s lektorováním dostatečné zkušenosti. Tuto nezkušenost lektorů – náhradních rodičů přitom pociťují jak lektoři – náhradní rodiče, tak absolventi kurzů PRIDE, kteří jinak přítomnost lektora – náhradního rodiče hodnotí kladně.

Pozitivně lze hodnotit zajištění základních kurzů přípravy PRIDE, což je jistě povzbuzujícím zjištěním. Účastníci základních kurzů příprav PRIDE jsou s přípravami po

organizační či technické stránce velmi spokojeni. Velmi kladně je také hodnocena přítomnost obou lektorů a jejich přínos pro praxi náhradního rodiče. Někteří náhradní rodiče by nicméně namísto večerních setkání ve všedních dnech uvítali víkendová setkání vzhledem k možnosti navázat bližší kontakty s ostatními účastníky. Často uváděným důvodem však byla i komplikace při uvolňování se ze zaměstnání ve všedních dnech.

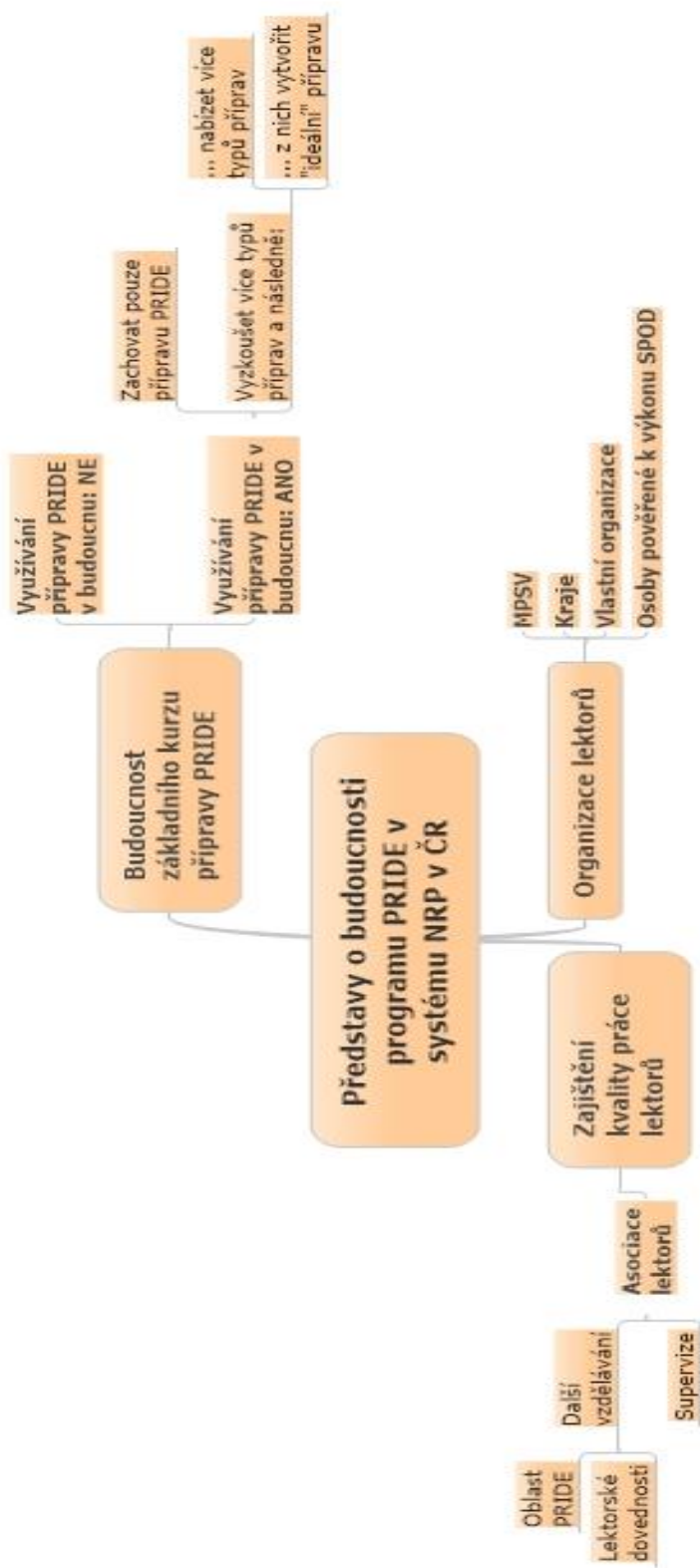
Kompatibilita systému NRP v ČR a programu PRIDE byla zajištěna například prodloužením hodinové dotace základního kurzu přípravy PRIDE na zákonných 48 (eventuálně 72) hodin. Systém NRP v ČR však i nadále často pohlíží na zájemce o NRP poněkud odlišně než program PRIDE. Tento pohled by bylo možno sladit prostřednictvím implementace kroku programu PRIDE nazvaného identifikace místních potřeb. Pilotáž implementace programu PRIDE v ČR však na jeho začlenění neaspírovala. V systému, který implementoval i tento krok, jsou náhradní rodiče vyhledáváni s ohledem na charakteristiky dětí, jež náhradní rodinu v dané lokalitě potřebují. Zájemce pak musí v procesu přípravy a posuzování prokázat, že je schopen poskytnout náhradní rodinnou péči právě těmto dětem. Implementací kroku *identifikace místních potřeb* do systému NRP v ČR by tedy byl podpořen vznik takového způsobu výběru náhradních rodičů mezi zájemci o NRP, který by zohledňoval potřeby dané lokality.

Konečně účinnost poskytuje odpověď na otázku, zda se podařilo dosáhnout stanovených cílů. Cíle evaluace přitom byly dva: vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému a příprava a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči. Vymezení a rozdělení úloh a kompetencí mezi aktéry systému se sice zdařilo. Na druhou stranu však poněkud limitováno nedostatečnou orientací některých pracovníků OSPOD na ORP a pracovníků pověřených osob. Co se týče přípravy a vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči, tak přípravy PRIDE jsou hodnoceny jako přínosné, nicméně je v nich postrádáno seznámení s některými praktickými aspekty NRP. Vyhodnocování zájemců o náhradní rodinnou péči, které se děje prostřednictvím identifikace silných a slabých stránek zájemce o NRP v závěrečné zprávě, je pro mnohé lektory obtížné. MPSV v reakci na rozdíly v kvalitě závěrečných zpráv zajistilo postup, jehož výsledkem bylo poskytnutí vzoru a instrukce ke zpracování zpráv lektorům v průběhu měsíce března 2015. Vzhledem k tomu, že však šetření probíhalo také v březnu, nemuseli mít v době jeho provádění ještě všichni lektoři vzor a instrukci k psaní zpráv k dispozici. Podle některých pracovníků OSPOD jsou pak závěrečné zprávy někdy subjektivní. Jinými slovy, pohled různých lektorských dvojic na téhož zájemce o NRP by se podle pracovníků OSPOD mohl lišit. Na druhou stranu však platí, že jisté míře

subjektivity se z principu nelze vyhnout ani ve zprávách z jiných typů příprav k NRP či zprávách ze sociálního, lékařského a psychologického posouzení.

Představy účastníků kvalitativních rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE v systému NRP v ČR

Mapa č. 7: Představy o budoucnosti programu PRIDE v systému NRP v ČR

Účastníci rozhovorů se o tématu budoucnosti programu PRDIE v ČR vyjadřovali zejména v souvislosti:

- ◆ s podobou příprav pro zájemce o NRP a šíří jejich nabídky,
- ◆ se způsoby, jakými by měli být organizováni lektoři, a
- ◆ s postupy, kterými by měla být zajištěna kvalita práce lektorů.

Témat představ účastníků rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE v ČR je v textu uváděno zcela odděleně od ostatních témat zpracovaných v rámci kvantitativní, kvalitativní a evaluační části s ohledem na to, že veskrze nemá souvislost se zadáním analýzy, jímž je implementace programu PRIDE, nikoliv jeho budoucnost v systému NRP v ČR. Toto téma je však zahrnuto do doporučení.

Budoucnost základního kurzu přípravy PRIDE

Účastníci rozhovorů se neuměli shodnout na tom, jak by mělo být v systému NRP v ČR dále nakládáno se základními kurzy přípravy PRIDE. Přestože názor, že od příprav PRIDE by se mělo zcela upustit, se objevil jen v případě jednoho účastníka rozhovoru, eventuální zavedení základních kurzů přípravy PRIDE jako jediného typu příprav k NRP by podle účastníků rozhovorů nebylo dobrým krokem. Tak jako v jiných oblastech by totiž podle nich i v oblasti příprav k NRP monopol rozhodně škodil. Pro ilustraci je přiložena odpověď jednoho z účastníků rozhovorů na otázku, zda by bylo vhodné, aby v systému NRP v ČR bylo využíváno výhradně základních kurzů přípravy PRIDE. K výroku je nutno podotknout, že se jednalo o účastníka rozhovorů, který základní kurzy přípravy PRIDE hodnotil kladně.

„Myslím si, že by se to ani nemělo nikde objevit v zákoně, že to bude tímhle způsobem jako děláno. Jo, myslím si, že by tam měla být možnost alternativ a různých forem.“

Účastníci se spíše domnívají, že by bylo vhodné, aby nabídka příprav pro zájemce o NRP v jednotlivých krajích zahrnovala různé typy příprav. Zájemcům by přitom měla být na základě jejich konkrétní situace doporučena taková příprava, která je pro ně nejvhodnější, případně by byli zájemci zařazeni do určitého typu přípravy na základě uvážení sociálního pracovníka. Někteří pracovníci krajských OSPOD by se přitom nevyhýbali ani možnosti pilotáže a eventuálního využívání dalších typů příprav, případně vytváření zcela nových přístupů k přípravám, které by spojovaly prvky „klasických“ příprav, příprav PRIDE a dalších typů příprav. Je však otázkou, zda by bylo možné takovýto postup organizačně, personálně a finančně zajistit.

„Ale kdybychom měli ještě nějaký jiný ten model možnost vyzkoušet, určitě bysme to uvítali. Protože my se tomu nebráníme. Máme díky tomu možnost srovnání různých těch příprav. I možnosti toho, že můžeme potom říct i těm žadatelům. Dát jim na výběr. A neříct jim jenom, máme tady jenom tento monopol, který jede. Nic jiného prostě nebude.“

Zejména pracovníci OSPOD, náhradní rodiče a zájemci o NRP přitom zdůrazňovali, že přípravy PRIDE, byť mají mnoho kladů, nemusí všem zájemcům o NRP takřikajíc „sedět“.⁶⁵

Z čeho však mají někteří lektoři a pracovníci krajských OSPOD obavu v případě nabízení různých typů příprav, je konkurenceschopnost základních kurzů přípravy, vzhledem k jejich vyšší ceně.

„Na každý pád ty individuální konzultace v rámci toho PRIDU mi připadají výborné. Na druhou stranu pokud to chce člověk dělat opravdu důkladně, tak je ten PRIDE tím pádem strašně drahý. Protože těch domácích konzultací, kdy lektor jede do té rodiny, je tam několik a ty náklady jsou tam veliké. Tím pádem ten PRIDE, pokud by šlo o cenu, tak přestává být konkurenceschopný těm ostatním přípravám.“

Organizace lektorů

Lektoři PRIDE se při rozhovorech opakovaně vyjadřovali k tématu jejich případné budoucí organizace. V současné době mají uzavřeny smlouvy s MPSV, které na základě požadavků jednotlivých krajů a možností lektorů organizuje obsazování lektorských pozic na jednotlivých kurzech. Podle lektorů by bylo vhodné, kdyby v budoucnu byli sdruženi buď pod jednotlivými kraji, nebo pod organizací s celostátní nebo krajskou působností. Mohli by být rovněž sdruženi pod některou z pověřených osob zajišťujících přípravu nebo doprovázení náhradních rodičů.

Zajištění kvality práce lektorů

Z rozhovorů se jeví, že pro lektory samotný způsob jejich sdružování není tak zásadní otázkou jako způsob, jakým by měla být v budoucnu zajišťována kvalita jejich práce. Zde se lektoři shodují na významu vytvoření určité asociace lektorů PRIDE, která by zajišťovala další vzdělávání lektorů jak v oblasti PRIDE, tak například v oblasti rozvoje lektorských dovedností, ale především by prostřednictvím supervizí vykonávala dohled nad kvalitou práce

⁶⁵ Toto téma bylo již zmíněno v podkapitole: *Příprava zájemců o NRP*.

jednotlivých lektorů. Současné intervize poskytované Master lektory PRIDE nepovažují někteří lektori za dostatečný nástroj zajišťující odbornost jejich práce, jednotnost postupů. Kromě toho by bylo podle některých lektorů také potřeba kontrolovat, zda je program PRIDE skutečně využíván ve své vlastní podobě. Samozřejmě je přípustné adaptovat program na podmínky ČR, podle lektorů však musí být současně dohlíženo na to, aby byly stále dodržovány základní principy a východiska příprav PRIDE.

„No a zároveň by to mělo mít nějaký charakter, že by lektori byli pod nějakou organizací, kde by měli povinnost vzdělávat se a zároveň by měli být všichni lektori pod pravidelnou supervizí.“

Na tomto místě je vhodné zmínit, že MPSV již poptávalo návrh metodiky dalšího postupu při zajišťování příprav vedených v programu PRIDE po ukončení jeho pilotáže, a to včetně zajištění kvality práce lektorů (supervize, intervize, stanovení kritérií pro prodloužení jejich licence apod.).

Shrnutí představ účastníků kvalitativních rozhovorů o budoucnosti programu PRIDE v systému NRP v ČR

Předpokladem pokračování ve využívání příprav PRIDE v systému NRP v ČR je podle lektorů vytvoření nástroje pro zajištění kvality jejich práce a určité „konzistence“ příprav. Tímto nástrojem by mohla být například asociace lektorů PRIDE. Lektori a pracovníci OSPOD dále pocítují, že jejich sdružení pod MPSV má dočasný charakter a v budoucnu by bylo potřeba organizovat je pod vlastní organizací, pověřenou osobou či samotnými kraji. Navzdory mnoha kladům příprav PRIDE se víceméně všichni účastníci rozhovorů shodují na výhodách nabízení základního kurzu přípravy PRIDE jako jedné z možností příprav.

Doporučení

Na základě uvedených zjištění předkládáme několik doporučení a námětů pro využívání programu PRIDE v budoucnu. Doporučení jsou strukturována zvláště pro různé adresáty: MPSV, pracovníky OSPOD a lektory PRIDE. Pro každého adresáta je nicméně vhodné pročíst si veškerá doporučení vzhledem ke komplexitě některých problémů, na něž doporučení reagují.

Doporučení pro MPSV

V případě lektorů PRIDE se jeví jako potřebné poskytovat doplňková školení zaměřená na přípravu v obecných lektorských dovednostech pro lektory – náhradní rodiče. Ti totiž, na rozdíl od lektorů – odborníků, nemusí mít v této oblasti dostatek zkušeností a potřebných znalostí. Informace o tom, jak vést školení, jak pracovat se skupinou a řešit různé situace, které v ní mohou vzniknout, jak pracovat s tichem či jak „rozmluvit“ účastníky školení, jsou sice obsaženy v tzv. příručce postupů, vedle možnosti si tyto informace nastudovat je však důležitá i možnost vyzkoušet si je, například prostřednictvím různých cvičení, vyzkoušet a natrénovat.

MPSV již poskytlo vzor a instrukci ke zpracování zpráv lektorům, a to v průběhu měsíce března 2015. Vzhledem k tomu, že však šetření probíhalo také v březnu, nemuseli mít v době jeho provádění ještě všichni lektori vzor a instrukci k psaní zpráv k dispozici. Pakliže bude požadavek lektorů PRIDE na poskytnutí instrukce či vzoru k psaní zpráv přetrvávat, bylo by vhodné konzultovat případné další návrhy s pracovníky krajských OSPOD vzhledem k tomu, že právě tyto pracovníci závěrečné zprávy následně využívají pro vyhodnocování zájemců o NRP.

Co se týče materiálního zajištění práce lektorů, ale i základních kurzů přípravy PRIDE (zde se má na mysli PRIDE příručka pro náhradní rodiče a výuková videa), je jistě přínosné, že již probíhá práce na lepším překladu a adaptaci těchto materiálů na české podmínky. Jak lektori, tak zájemci o NRP a náhradní rodiče přitom současné podobě příruček vyčítali i určitou nepřehlednost. Při sestavování příruček by tedy mělo být přihlíženo i k tomuto požadavku.

Ze zjištění výzkumu dále plyne, že informovanost pracovníků OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE nebyla minimálně v počátcích implementace programu dostatečná. Kromě školení MINIPRIDE se nabízí možnost vytvoření příručky pro tyto pracovníky.

Tématu posudků je potřeba věnovat ještě další pozornost. Původní verze programu PRIDE nezahrnuje psychologické posouzení. V ČR však psychologické posudky realizovány jsou. Pokud budou v ČR využívány i nadále přípravy vedené v programu PRIDE a současně bude i nadále využíváno psychologického posouzení, nabízíme následující doporučení. Vzhledem k délce procesu psychologického posuzování doporučujeme zahajovat proces psychologického posuzování před zařazením zájemce o NRP do přípravy PRIDE. Výsledkem by pak mělo být to, aby znalosti nabyté účastí na kurzu PRIDE měli náhradní rodiče při přebírání dítěte dostatečně „čerstvé“. Jinou možností řešení je zkrácení procesu psychologického posuzování, případně jeho individualizace, kdy by bylo využíváno jen v případech nezbytné potřeby, což však vzhledem k jeho schopnosti identifikovat eventuální osobnostní rizika či patologie mezi zájemci nelze zcela jednoznačně doporučit.

Kromě toho pak doporučujeme začlenění kroku programu PRIDE nazvaného *identifikace místních potřeb* do systému NRP v ČR. Tím by byl podpořen vznik takového způsobu výběru náhradních rodičů mezi zájemci o NRP, který by zohledňoval potřeby dané lokality.

Ve výzkumu byla navíc identifikována potřeba standardizace, sjednocení následné práce s náhradní rodinou, kterou program PRIDE, tak jak byl implementován do systému NRP v ČR, nenaplnuje. Kroky, které se následné práce s náhradní rodinou týkají, totiž nebyly do systému NRP v ČR implementovány. Sjednocení této oblasti by nicméně bylo vhodné zajistit, byť jediným možným nástrojem jistě není jen program PRIDE. Podle účastníků rozhovorů totiž současná podoba systému práce s náhradní rodinou v ČR postrádá jednotu, určitou spolehlivost, ale bohužel často i kvalitu. Možnost doprovázení či určitého poradenství nebo dalšího vzdělávání by navíc podle zjištění z výzkumu měla být zajištěna i pro osvojitele.

Bude-li program PRIDE i nadále realizován, bylo by vhodné (po rozumném časovém odstupu např. 3 až 5 let) podpořit realizaci evaluačního výzkumu, který se bude moci, díky většímu časovému odstupu, soustředit nejen na relevanci, efektivitu a účinnost programu, ale i na identifikaci jeho dopadů a užitečnosti. Do tohoto výzkumu by přitom měli být zahrnuti i pracovníci OSPOD na ORP a pracovníci relevantních pověřených osob, například doprovázejících organizací. Pracovníky doprovázejících organizací by bylo zvlášť vhodné začlenit do výzkumu, bude-li v budoucnu využíváno programu PRIDE i v oblasti následné práce s náhradní rodinou.

Doporučení pro pracovníky OSPOD

Ve vztahu k pracovníkům OSPOD a doprovázejících organizací se při kvalitativním i kvantitativním šetření opakovaně ukazovalo, že náhradní rodiče postrádají informace týkající se právních aspektů NRP, zdravotní péče o dítě s postižením či výchovnými problémy. Pracovníci krajských OSPOD přitom nízkou obeznámenost zájemců o NRP a náhradních rodičů potvrzují. Mnozí navíc ještě považují za nedostatečně probraná témata týkající se pediatrie. Tuto výtku nelze přehlížet. Na druhou stranu se ale jedná o témata, která nemají být obsahem příprav PRIDE, ani příprav pro zájemce o NRP obecně, dle vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Některá z těchto témat by pak s ohledem na svůj charakter měla být zařazena spíše do následného vzdělávání. Podle programu PRIDE má navíc s tématy, jako jsou právní aspekty NRP, seznamovat zájemce a náhradní rodiče pracovník systému SPOD. V ČR tedy pracovník OSPOD či doprovázející organizace. Příčinou tohoto stavu tedy nejsou nedostatky v obsahu příprav PRIDE, ale nízká orientace pracovníků OSPOD a doprovázejících organizací v jejich úkolech. Bylo by tedy potřeba, aby se tito pracovníci seznámili s nároky kladenými na jejich roli.

Ze zjištění výzkumu dále plyne, že informovanost pracovníků OSPOD a pověřených osob o programu PRIDE nebyla minimálně v počátcích implementace programu dostatečná. Vzhledem k tomu, že se jedná o klíčové pracovníky systému NRP v ČR, má jejich informovanost o programu zásadní význam. V současnosti již existuje školení o programu PRIDE určené přímo pro tyto pracovníky, tzv. MINIPRIDE. Pracovníci OSPOD, včetně OSPOD na ORP, a pověřených osob by tedy měli tohoto školení využívat.

Doporučení pro lektory PRIDE

Z výzkumu vyplynulo, že mnoho zájemců o osvojení a osvojitelů nepovažuje některá témata zmiňovaná na základních kurzech přípravy PRIDE za pro ně relevantní. Příčinou jejich přesvědčení však není obsah kurzu PRIDE, který by přítomnost zájemců o osvojení nezohlednil, ale spíše nedostatečné vysvětlení toho, jaký přínos pro ně některá témata mohou mít. Týkat se to může například tématu významu kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou. Zájemcům o osvojení přitom není zřejmé, že se tím v jejich případě mírní význam posilování kladného pohledu osvojeného dítěte na jeho biologickou rodinu, nikoliv fyzický kontakt s ní, což v mnoha případech ani není možné. Skutečnost, že zájemci o osvojení a osvojitelé si tuto věc neuvědomují, je pravděpodobně dílem nedostatečným vysvětlením náhledu na toto téma

lektorem PRIDE. Tento pohled by tedy bylo potřeba zájemcům o osvojení na základních kurzech PRIDE přiblížit.

Závěr

Cílem tohoto textu bylo poskytnout zadavateli hodnocení implementace programu PRIDE do systému NRP v ČR. Implementace tohoto programu vymezejícího systém práce v oblasti SPOD a NRP je tedy v tomto textu podrobena evaluaci. Evaluační výzkum spočívá v systematickém sběru a vyhodnocování dat o průběhu implementace programu a úspěšnosti naplňování jeho cílů. Identifikace silných a slabých stránek zavádění programu PRIDE, stejně jako formulace doporučení, byla přitom v tomto výzkumu podložena sběrem dat zajištěným jak kvalitativními, tak kvantitativními metodami.

Na základě zjištění z výzkumu lze za silné stránky programu považovat spokojenost účastníků základních kurzů přípravy PRIDE s průběhem tohoto kurzu, ale i s množstvím znalostí, které si díky účasti na něm osvojili. Absolventi kurzu, kteří již jsou náhradními rodiči, jej vesměs považují za velmi přínosný pro praxi náhradního rodiče. Náhradní rodiče s nejdelší praxí v oblasti NRP pak hodnotí jako nejpřínosnější přednášky a individuální setkávání, za přínosné, avšak o něco méně, pak označují zážitkové aktivity, reflexi výukových videí či domácí úkoly. Náhradní rodiče dále také oceňují organizační a technické zajištění kurzů, například v oblasti práce lektorů či sdělování informací o termínech a místech konání jednotlivých setkání. Samozřejmě, že mezi náhradními rodiči byly i výjimky, které s obsahem kurzů a jejich zajištěním spokojeny nebyly, mezi náhradními rodiči účastnicími se výzkumu se však jednalo o malou část. Výzkum dále prokázal, že základní kurzy PRIDE dovedou upevnit či mírně posílit souhlasné postoje účastníků, na nichž program PRIDE staví. Jedná se například o postoj k upuštění od uplatňování fyzických trestů či postoj k podpoře kontaktů s biologickou rodinou dítěte. Lektoři PRIDE pak z hlediska informací o programu PRIDE a seznámení účastníků kurzů s klíčovými tématy NRP považují za přínosné lektorské školení. Lektoři, zájemci o NRP a náhradní rodiče jsou také v zásadě spokojeni s obsahem příruček pro ně určených (nikoliv však s jejich formou, viz dále). Jak lektoři, tak náhradní rodiče vesměs považují příručky za přínosný materiál pro svou praxi. Kladně je hodnocen také přínos školení MINIPRIDE určeného pro pracovníky OSPOD a pověřených osob, které začalo být nabízeno v průběhu pilotáže programu PRIDE v reakci na potřebu informovat tyto pracovníky o programu PRIDE.

Slabou stránkou je pak překlad, eventuálně dabing, obecně adaptace materiálů na české podmínky, nepřehlednost příruček a jejich ne příliš velká čtivost. K tomuto zjištění je nicméně nutno podotknout, že v současné době již probíhá optimalizace materiálů. Jako další problém pak byla identifikována nedostatečná informovanost pracovníků OSPOD na krajích, zejména

pak na ORP, stejně jako pracovníků relevantních pověřených osob o programu PRIDE minimálně v počátcích pilotáže programu. Informovanost těchto pracovníků o programu PRIDE měla být systematicky ošetřena školeními či studijními materiály hned od počátku pilotáže programu PRIDE. Školení MINIPRIDE, kterého se později mnozí pracovníci zúčastnili, je sice z hlediska přínosu informací o programu PRIDE hodnoceno kladně, nicméně bylo podle pracovníků OSPOD nabízeno později, než by bylo potřeba. Nedostatečná informovanost těchto pracovníků, kteří přitom v systému SPOD a NRP sehrávají klíčovou úlohu, vyústila ve stav, kdy tito pracovníci nebyli obeznámeni se svou novou rolí a s ní souvisejícími kompetencemi, byť to po nich již bylo vyžadováno. V případě lektorů PRIDE pak byla nedostatečně ošetřena odbornost lektorů – náhradních rodičů v oblasti obecných lektorských dovedností (například práce se skupinou apod.) potřebnými doplňkovými kurzy. Tato skupina lektorů na rozdíl od lektorů – odborníků z oblasti NRP nemusí mít v této oblasti dostatek zkušeností a dovedností. Lektoři si také stále v některých případech nevědí rady při identifikaci silných stránek a potřeb zájemců o NRP a obecně při psaní závěrečné zprávy. MPSV však lektorům již poskytlo vzor a instrukci ke zpracování zpráv, a to v průběhu měsíce března 2015. Vzhledem k tomu, že však šetření probíhalo také v březnu, nemuseli mít v době jeho provádění ještě všichni lektoři vzor a instrukci k psaní zpráv k dispozici. Lektoři také pravděpodobně nedovedou vysvětlit nebo vůbec nevysvětlují zájemcům o osvojení přínos, jaký pro ně mají některá témata probíraná na kurzech, jež se mohou zdát být určená spíše zájemcům o PP či PPPD. Výsledkem tohoto stavu je přesvědčení mnoha osvojitelů či zájemců o osvojení o tom, že obsah kurzu „upřednostňuje“ zájemce o PP a PPPD.

Co se týče doporučení, na základě zjištění by bylo potřeba především dbát na dostatečnou informovanost pracovníků OSPOD a pověřených osob o jejich rolích a úkolech v systému, jež implementoval program PRIDE (resp. některé z jeho kroků). Práce lektorů PRIDE by zase měla být podpořena přípravou v oblasti psaní závěrečných zpráv a v případě lektorů – náhradních rodičů též školením, eventuálně i výcvikem, v oblasti obecných lektorských dovedností. Na základě zmapování názorů aktérů systému NRP v ČR doporučujeme zařazovat zájemce o NRP do příprav až po zahájení psychologického posouzení či diskutovat o možném zkrácení psychologického posouzení, aby informace účastníků kurzu PRIDE byly při přebírání dítěte do NRP co nejvíce „čerstvé“. Dále je také možno uvažovat o využívání následného setkání zájemců o NRP nejen s lektory PRIDE, ale i s posuzujícím psychologem po ukončení psychologického posouzení i přípravy. Zvážit lze též individualizaci psychologického posouzení. Poslední z uvedených možností by však měla být dobře zvážena

a ošetřena vzhledem k tomu, že účel, který plní psychologické posouzení, žádná jiná součást komplexního posouzení zájemce o NRP, v té podobě v jaké jsou v současné době využívány, neplní. Doporučujeme také zakotvení možnosti setkávání pracovníků krajských OSPOD s lektory PRIDE a eventuálně dalšími pracovníky činnými při posuzování zájemců o NRP. Díky tomu by tito pracovníci mohli lépe sdílet svá zjištění ohledně schopností a dovedností zájemce poskytovat NRP. Fungování systému NRP v ČR by podle zjištění z výzkumu také mělo být podpořeno implementací kroku programu PRIDE týkajícího se vyhodnocování místních potřeb a důrazem na sjednocení práce s náhradní rodinou. Současná podoba práce s náhradní rodinou v některých případech postrádá kvalitu, důslednost, ale též určitou míru standardizace, například v oblasti poskytování následného vzdělávání. Tuto možnost nabízí některé kroky programu PRIDE, jež nebyly do systému NRP v ČR implementovány. Tento požadavek by však samozřejmě bylo možno zajistit i jinými postupy. Možnost, nikoliv však povinnost dalšího doprovázení či vzdělávání by pak měla být garantována i osvojitelům.

Zdroje

Literatura, elektronické zdroje

About the PRIDE Model. Dostupné z: <http://www.pridedigital.org/image/pridemodel2.pdf> [cit. 2015-02-16]

Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí 2012–2015. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/> [cit. 2015-02-17]

Evaluace v sociálních službách. Podpora vzdělávací nabídky v oblasti vzdělávání pracovníků v sociálních službách a interkulturním prostředí, CZ.1.07/3.2.07/03.0109., 17. ledna 2014.

GRIMM, Bill. *Child & Family Services Reviews: Part II in a Series Foster Parent Training: What the CFS Reviews Do and Don't Tell Us*. *Youth Law News*, Journal of the National Center for Youth Law, April – June 2003. Dostupné z: http://www.youthlaw.org/fileadmin/ncyl/youthlaw/publications/yln/2003/issue_2/03_yln_2.pdf [cit. 2015-02-16]

Program PRIDE, CWLA. Seminář PRIDE Praha, 9. – 10. května 2013. Dostupné z: http://www.cijedite.cz/images/Program%20PRIDE_rob.pdf [cit. 2015-02-16]

PRIDE příručka pro náhradní rodiče

PRIDE, Zdroje pro informování, rozvoj a vzdělávání rodičů. Prezentace poskytnutá MPSV ČR.

Švaříček; Šeďová a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání 1. Praha: Portál, 2007. s. 84–96. ISBN 978-80-7367-313-0

Legislativní dokumenty

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Webové portály

<http://www.towarzystwonaszdom.pl/> [cit. 2015-02-16]

<http://www.usmev.sk/> [cit. 2015-02-16]

http://www.youthlaw.org/fileadmin/ncyl/youthlaw/publications/yln/2003/issue_2/03_yln_2.pdf [cit. 2015-02-16]

Školení, konzultace, kurzy

Kurz MINIPRIDE uskutečněný v Hradci Králové ve dnech 11. až 13. 2. 2015.

Přílohy

Příloha č. 1:

Dotazník: lektoři, Master lektoři PRIDE

1. Jaká je Vaše role na základních přípravných kurzech PRIDE?

Můžete označit pouze jednu možnost

- Lektor (Master lektor) – odborník z oblasti NRP
- Lektor (Master lektor) – náhradní rodič >>> pokračujte otázkou 2.

- 1.1. Jste v současné době nebo jste někdy v minulosti byl(a) náhradním rodičem?

Můžete označit pouze jednu možnost

- Ano
- Ne

2. Kolik základních kurzů přípravy PRIDE jste celkem lektoroval(a)?

Doplňte

.....

3. Máte zkušenost s:

Označte vše, co pro Vás platí

- vedením jiného kurzu přípravy k NRP než PRIDE?
- účastí na jiném kurzu přípravy k NRP než PRIDE?
- lektorováním MINIPRIDE?

4. Každý lektor základních přípravných kurzů PRIDE je povinen absolvovat výcvik pro lektory PRIDE. Jak byste ohodnotil(a) tento výcvik z hlediska přínosu pro práci lektora PRIDE?

Vyznačte svou odpověď na stupnici

Výborný	1	2	3	4	5	6	Nedostatečný
---------	---	---	---	---	---	---	--------------

5. S kolika různými lektory jste vedl základní kurz přípravy PRIDE?

1

2

3

4

6. Jak hodnotíte spolupráci s lektorem, s nímž jste ve dvojici?

Vyznačte svou odpověď na stupnici

První lektorská dvojice

Výborná	1	2	3	4	5	6	Nedostatečná
---------	---	---	---	---	---	---	--------------

Druhá lektorská dvojice

Výborná	1	2	3	4	5	6	Nedostatečná
---------	---	---	---	---	---	---	--------------

Třetí lektorská dvojice

Výborná	1	2	3	4	5	6	Nedostatečná
---------	---	---	---	---	---	---	--------------

Čtvrtá lektorská dvojice

Výborná	1	2	3	4	5	6	Nedostatečná
---------	---	---	---	---	---	---	--------------

7. Každý lektor základního kurzu přípravy PRIDE obdrží tzv. *Příručku pro lektora*, která (je):

Můžete označit více možností

dostačujícím zdrojem informací o programu PRIDE

dostačujícím zdrojem informací pro vedení základních kurzů PRIDE

čtivá

přehledně zpracovaná, dobře se v ní orientuje

objemná a těžká

místy působí spíše jako „reklama“ na program PRIDE, než jako výukový materiál

neobsahuje definice některých pojmů, které jsou v ní používány

obsahuje opakující se informace

Jiná možnost, doplňte:

8. Lektoři PRIDE společně se zájemci o NRP, kteří se účastní základního kurzu přípravy PRIDE, vytvářejí tzv. souhrnné posouzení rodiny (závěrečná zpráva). Obecně, jak je pro Vás náročné identifikovat silné stránky a potřeby účastníků?

Vyznačte svou odpověď na stupnici

Velmi snadné	1	2	3	4	5	6	Velmi obtížné
--------------	---	---	---	---	---	---	---------------

9. Souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícím tvrzením? „Co se týče souhrnného posouzení rodiny, identifikace silných stránek a potřeb je velmi subjektivní, různé lektorské dvojice PRIDE mohou docházet k odlišným závěrům.“

Můžete označit pouze jednu možnost

- Souhlasím
 Nesouhlasím
 Nevím

10. Souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícím tvrzením? „Pět kategorií klíčových kompetencí, jejichž naplňování je obsahem tzv. souhrnného posouzení rodiny (závěrečné zprávy), tvoří vyčerpávající výčet, žádná další kategorie nebo upřesnění mi tedy v souhrnném posouzení rodiny nechybí.“

Můžete označit pouze jednu možnost

- Souhlasím
 Nesouhlasím, doplňte, co Vám chybí:

11. Spolupracujete při hodnocení zájemců o NRP účastnících se základního kurzu PRIDE s psychologem?

Můžete označit pouze jednu možnost

- Ano
 Spíše ano
 Spíše ne
 Ne
 Jiná možnost, doplňte:

12. V některých zemích, v nichž je využíván program PRIDE, neprocházejí zájemci o NRP psychologickým posouzením. V ČR je praxe opačná. Z následujících tvrzení označte to, s nímž souhlasíte.

Můžete označit pouze jednu možnost

- Psychologické posouzení je v případě všech zájemců o NRP zbytečné, souhrnné posouzení rodiny totiž obsahuje dostatek informací potřebných k hodnocení zájemců o NRP.
- Souhrnné posouzení rodiny je obvykle dostačující pro hodnocení zájemců o NRP, v případě některých zájemců by však měla existovat možnost požádat psychologa o provedení posouzení.
- Jak psychologické posouzení, tak souhrnné posouzení mají v hodnocení zájemců o NRP své místo. Nicméně v případě, kdy je zřejmé, že se jedná o vhodné zájemce o NRP, by měla existovat možnost vynechat psychologické posouzení a realizovat pouze souhrnné posouzení rodiny.
- Jak psychologické posouzení, tak souhrnné posouzení mají v hodnocení zájemců o NRP své místo. Proto by měla být realizována vždy obě posouzení v případě všech zájemců.
- Souhrnné posouzení rodiny je přínosné spíše pro zájemce, kraj by však měl přihlížet především k výsledkům psychologického posouzení.
- Jiná možnost, doplňte:

13. Stalo se Vám, že do základního kurzu přípravy PRIDE přišli takoví zájemci o NRP, u nichž bylo od počátku zřejmé, že nebudou schopni vykonávat roli náhradního rodiče?

Můžete označit pouze jednu možnost

- Ano
- Ne >>> pokračujte otázkou 14.

- 13.1. Jednalo se přitom o zájemce o NRP, kteří:

Můžete označit více možností

- měli silně xenofobní postoje (např. rasistické)
- byli osobnostně velmi nevyrovnaní
- měli výrazně egoistickou motivaci k přijetí dítěte
- byli ve velmi obtížné ekonomické či sociální situaci

měli nefungující vztahy ve vlastní rodině (partnerské, s vlastními dětmi...)

Jiná možnost, doplňte:

14. Zde máte prostor pro jakékoliv Vaše další postřehy k PRIDE.

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku.

Příloha č. 2:**Dotazník: Pěstouni a osvojitelé**

1. Jste:
Můžete označit více možností
  - Pěstoun nebo poručník
  - Pěstoun na přechodnou dobu
  - Osvojitel

2. Na pracovišti jakého kraje Vám byl zprostředkován základní kurz přípravy PRIDE?
Můžete označit pouze jednu možnost

☐ Hlavní město Praha	☐ Ústecký
☐ Středočeský	☐ Liberecký
☐ Královéhradecký	☐ Vysočina
☐ Pardubický	☐ Jihomoravský
☐ Jihočeský	☐ Zlínský
☐ Plzeňský	☐ Olomoucký
☐ Karlovarský	☐ Moravskoslezský

3. O dítě, které Vám bylo svěřeno po absolvování základního kurzu PRIDE, pečujete:
Můžete označit pouze jednu možnost
  - Nejvíce 2 měsíce
  - Od 3 do 12 měsíců
  - Více než 12 měsíců

4. Zúčastnil(a) jste se někdy v minulosti nebo se v současné době účastníte i jiného kurzu přípravy k NRP než PRIDE?
Můžete označit pouze jednu možnost
  - Ano
  - Ne

5. Jak přínosné byly pro Vás, jako náhradní rodiče, následující aktivity realizované na kurzech PRIDE?

U každé aktivity vyznačte svou odpověď na stupnici

Zážitkové aktivity	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Přednášky	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Sdílení zkušeností a názorů s ostatními zájemci o NRP na kurzu	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Reflexe výukových videí	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Panelové setkání	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Individuální setkání	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Domácí úkoly	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné

6. Jaké byly Vaše postoje k následujícím tématům **před** absolvováním základního kurzu přípravy PRIDE?

U každého postoje vyznačte svou odpověď na stupnici

Postoj k důležitosti pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k podpoře kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k přijetí dítěte jiného etnika do NRP

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k výchově bez fyzických trestů

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k významu práce náhradního rodiče na sobě samém

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

7. Jaké byly Vaše postoje k následujícím tématům **po** absolvování základního kurzu přípravy PRIDE?

U každého postoje vyznačte svou odpověď na stupnici

Postoj k důležitosti pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k podpoře kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k přijetí dítěte jiného etnika do NRP

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k výchově bez fyzických trestů

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k významu práce náhradního rodiče na sobě samém

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

8. Řekl(a) byste, že díky absolvování základního kurzu přípravy PRIDE dovedete porozumět chování:

Vyznačte svou odpověď na stupnici

... dítěte, které přichází do NRP

Rozhodně ano	1	2	3	4	5	6	Rozhodně ne
--------------	---	---	---	---	---	---	-------------

... biologické rodiny dítěte, které přichází do NRP

Rozhodně ano	1	2	3	4	5	6	Rozhodně ne
--------------	---	---	---	---	---	---	-------------

9. Existují nějaká témata, o nichž byste se na základních kurzech přípravy PRIDE rád(a) dozvěděl(a) více?

Můžete označit pouze jednu možnost

Ano, doplňte:

Ne

10. Kurz přípravy PRIDE vedou vždy dva lektoři, jeden odborník z oblasti NRP a jeden náhradní rodič. Jak byste ohodnotil(a) jejich přínos?

U každého lektora vyznačte svou odpověď na stupnici

Přínos lektora – odborníka z oblasti NRP	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné
Přínos lektora – náhradního rodiče	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	6	Bezvýznamné

11. Co se týče základního přípravného kurzu PRIDE, stávalo se Vám, že:

Označte vše, co pro Vás platí

jste neměl(a) informace o tom, co si s sebou máte vzít na kurz

jste se dozvídal(a) informace o termínu a čase konání kurzu (jednotlivých sezení) později, než by Vám vyhovovalo

pro Vás bylo obtížné zkontaktovat se s některým z lektorů (dovolat se, lektor neodpovídal na e-mail apod.)

místo, kde se kurz konal, bylo nevyhovující

jste se na kurzu nedostal(a) moc ke slovu

někteří účastníci narušovali svým jednáním průběh kurzu (vyrušování, nepřipravenost, snaha za každou cenu se ke všemu vyjadřovat apod.) a lektoři nebyli schopni tuto situaci řešit

se jednotlivá sezení kurzu opakovaně protahovala

Jiná možnost, doplňte:

12. Každý účastník základního kurzu přípravy PRIDE obdrží tzv. *PRIDE příručku pro náhradní rodiče*, která (je):

Můžete označit více možností

dostačujícím zdroje informací z oblasti NRP

přínosným materiálem pro praxi náhradního rodiče

- čtivá
- přehledně zpracovaná, dobře se v ní orientuje
- velká a špatně se v ní listuje
- místy působí spíše jako „reklama“ na program PRIDE, než jako výukový materiál
- neobsahuje definice některých pojmů, které jsou v ní používány
- obsahuje opakující se informace
- Jiná možnost, doplňte:

13. Zde máte prostor pro jakékoliv Vaše další postřehy k PRIDE.

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku.

Příloha č. 3:**Dotazník: Zájemci o NRP, kteří se zúčastnili nebo právě účastní základního kurzu PRIDE**

1. Jste:

Můžete označit pouze jednu možnost

- Zámce o NRP, který již absolvoval celý základní kurz PRIDE
- Zámce o NRP, který se právě účastní základního kurzu PRIDE

2. Základního kurzu přípravy PRIDE jste se účastnil/se účastníte jako žadatel o:

Můžete označit více možností

- Pěstounství
- Pěstounství na přechodnou dobu
- Osvojení

3. Máte nebo jste v minulosti měl(a) nějaké dítě v NRP?

Můžete označit pouze jednu možnost

- Ano
- Ne >>> pokračujte otázkou 4.

3.1. Jak přínosné pro Vás, jako náhradního rodiče, byly následující aktivity realizované na kurzech PRIDE?

U každé aktivity vyznačte svou odpověď na stupnici

Zážitkové aktivity	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné
Přednášky	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné
Sdílení zkušeností a názorů s ostatními zájemci o NRP na kurzu	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné
Reflexe výukových videí	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné
Panelové setkání	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné
Individuální setkání	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné
Domácí úkoly	Velmi přínosné	1	2	3	4	5	Bezvýznamné

4. Na pracovišti jakého kraje Vám byl zprostředkován základní kurz přípravy PRIDE?
Můžete označit pouze jednu možnost

☐ Hlavní město Praha	☐ Ústecký
☐ Středočeský	☐ Liberecký
☐ Královéhradecký	☐ Vysočina
☐ Pardubický	☐ Jihomoravský
☐ Jihočeský	☐ Zlínský
☐ Plzeňský	☐ Olomoucký
☐ Karlovarský	☐ Moravskoslezský

5. Zúčastnil(a) jste se někdy v minulosti nebo se v současné době účastníte i jiného kurzu přípravy k NRP než PRIDE?

Můžete označit pouze jednu možnost

- Ano
 Ne

6. Jaké byly Vaše postoje k následujícím tématům **před** absolvováním základního kurzu přípravy PRIDE?⁶⁶

U každého postoje vyznačte svou odpověď na stupnici

Postoj k důležitosti pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k podpoře kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k přijetí dítěte jiného etnika do NRP

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k výchově bez fyzických trestů

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k významu práce náhradního rodiče na sobě samém

⁶⁶ Otázky 6 až 8 se zobrazí jen těm respondentům, kteří již absolvovali celý základní kurz přípravy PRIDE.

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

7. Jaké byly Vaše postoje k následujícím tématům **po** absolvování základního kurzu přípravy PRIDE?

U každého postoje vyznačte svou odpověď na stupnici

Postoj k důležitosti pomoci dítěti poznat jeho kořeny, přijmout sebe sama

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k podpoře kontaktů dítěte v NRP s jeho biologickou rodinou

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k přijetí dítěte jiného etnika do NRP

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k výchově bez fyzických trestů

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

Postoj k významu práce náhradního rodiče na sobě samém

Rozhodně souhlasný	1	2	3	4	5	6	Rozhodně odmítavý
--------------------	---	---	---	---	---	---	-------------------

8. Existují nějaká témata, o nichž byste se na základních kurzech přípravy PRIDE rád(a) dozvěděl(a) více?

Můžete označit pouze jednu možnost

Ano, doplňte:

Ne

9. Kurz přípravy PRIDE vedou vždy dva lektoři, jeden odborník z oblasti NRP a jeden náhradní rodič. Jak byste ohodnotil(a) jejich přínos?

U každého lektora vyznačte svou odpověď na stupnici

Přínos lektora – odborníka z oblasti NRP	Velmi přínosná	1	2	3	4	5	Bezvýznamná
	Přínos lektora – náhradního rodiče	1	2	3	4	5	Bezvýznamná

10. Co se týče základního přípravného kurzu PRIDE, stávalo/stává se Vám, že:
Označte vše, co pro Vás platí
- jste neměl(a)/nemáte informace o tom, co si s sebou máte vzít na kurz
  - jste se dozvídal(a)/se dozvídáte informace o termínu a čase konání kurzu (jednotlivých sezení) později, než by Vám vyhovovalo
  - pro Vás bylo/je obtížné zkontaktovat se s některým z lektorů (dovolat se, lektor neodpovídal na e-mail apod.)
  - místo, kde se kurz konal/koná, bylo/je nevyhovující
  - jste se nedostal(a)/se nedostanete na kurzu moc ke slovu
  - někteří účastníci narušovali/narušují svým jednáním průběh kurzu (vyrušování, nepřipravenost, snaha za každou cenu se ke všemu vyjadřovat apod.) a lektori nebyli/nejsou schopni tuto situaci řešit
  - se jednotlivá sezení kurzu opakovaně protahovala/protahují
  - Jiná možnost, doplňte:
11. Každý účastník základního kurzu přípravy PRIDE obdrží tzv. *PRIDE příručku pro náhradní rodiče*, která (je):
Můžete označit více možností
- dostačujícím zdrojem informací z oblasti NRP
  - přínosným materiálem pro praxi náhradního rodiče
  - čtivá
  - přehledně zpracovaná, dobře se v ní orientuje
  - velká a špatně se v ní listuje
  - místy působí spíše jako „reklama“ na program PRIDE, než jako výukový materiál
  - neobsahuje definice některých pojmů, které jsou v ní používány
  - obsahuje opakující se informace
  - Jiná možnost, doplňte:
12. Zde máte prostor pro jakékoliv Vaše další postřehy k PRIDE.

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku.

SocioFactor s.r.o.

Daliborova 631/22 709 00 Ostrava – Mariánské Hory
info@sociofactor.eu www.sociofactor.eu

Příloha č. 4:**Dotazník: Pracovníci krajských pracovišť OSPOD, pověřených osob**

1. Jste pracovníkem:
Můžete označit více možností
  - OSPOD
  - pověřené osoby
  - Jiná možnost, doplnit:

2. V jakém kraji působíte?
Můžete označit pouze jednu možnost

☐ Hlavní město Praha	☐ Ústecký
☐ Středočeský	☐ Liberecký
☐ Královéhradecký	☐ Vysočina
☐ Pardubický	☐ Jihomoravský
☐ Jihočeský	☐ Zlínský
☐ Plzeňský	☐ Olomoucký
☐ Karlovarský	☐ Moravskoslezský

3. Jste v současné době nebo jste někdy v minulosti byl(a) náhradním rodičem?
Můžete označit pouze jednu možnost
  - Ano
  - Ne

4. Máte zkušenost s náhradními rodiči nebo zájemci o NRP, kteří prošli účastí na jiném kurzu přípravy k NRP než PRIDE?
Můžete označit pouze jednu možnost
  - Ano
  - Ne

5. Zúčastnila jste se školení MINIPRIDE?

Můžete označit pouze jednu možnost

Ano

Ne

6. Informace, které máte k dispozici o programu PRIDE, považujete za:

Vyznačte svou odpověď na stupnici

Zcela dostačující	1	2	3	4	5	6	Naprosto nedostatečné
-------------------	---	---	---	---	---	---	-----------------------

7. Souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícím tvrzením? „Co se týče souhrnného posouzení rodiny, identifikace silných stránek a potřeb je velmi subjektivní, různé lektorské dvojice PRIDE mohou docházet k odlišným závěrům.“

Můžete označit pouze jednu možnost

Souhlasím

Nesouhlasím

Nevím

8. Souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícím tvrzením? „Pět kategorií klíčových kompetencí, jejichž naplňování je obsahem tzv. souhrnného posouzení rodiny (závěrečná zpráva), tvoří vyčerpávající výčet, žádná další kategorie nebo upřesnění mi tedy v souhrnném posouzení rodiny nechybí.“

Můžete označit pouze jednu možnost

Souhlasím

Nesouhlasím, doplňte, co Vám chybí:

Obsah těchto pěti kategorií kompetencí mi není známý

9. V některých zemích, v nichž je využíván program PRIDE, neprocházejí zájemci o NRP psychologickým posouzením. V ČR je praxe opačná. Z následujících tvrzení označte to, s nímž souhlasíte.

Můžete označit pouze jednu možnost

Psychologické posouzení je v případě všech zájemců o NRP zbytečné, souhrnné posouzení rodiny totiž obsahuje dostatek informací potřebných k hodnocení zájemců o NRP.

Souhrnné posouzení rodiny je obvykle dostačující pro hodnocení zájemců o NRP, v případě některých zájemců by však měla existovat možnost požádat psychologa o provedení posouzení.

Jak psychologické posouzení, tak souhrnné posouzení mají v hodnocení zájemců o NRP své místo. Nicméně v případě, kdy je zřejmé, že se jedná o vhodné zájemce o NRP, by měla existovat možnost vynechat psychologické posouzení a realizovat pouze souhrnné posouzení rodiny.

Jak psychologické posouzení, tak souhrnné posouzení mají v hodnocení zájemců o NRP své místo. Proto by měla být realizována vždy obě posouzení v případě všech zájemců.

Souhrnné posouzení rodiny je přínosné spíše pro zájemce, kraj by však měl přihlížet především k výsledkům psychologického posouzení.

Jiná možnost, doplňte:

10. Stalo se Vám, že lektoři PRIDE a zájemci o NRP dospěli v souhrnném posouzení rodiny (závěrečná zpráva) k tomu, že zájemci o NRP budou schopni vykonávat roli náhradního rodiče, ačkoliv jiná posouzení došla k opačnému závěru?

Můžete označit pouze jednu možnost

Ano

Ne >>> pokračujte otázkou 11.

- 10.1. Co bylo přitom důvodem, proč jiná posouzení považovala zájemce o NRP za „nevhodné“ pro roli náhradního rodiče?:

Můžete označit více možností

Zájemci o NRP měli silně xenofobní postoje (např. rasistické)

Zájemci o NRP byli osobnostně velmi nevyrovnaní

Zájemci o NRP měli výrazně egoistickou motivaci k přijetí dítěte

Zájemci o NRP byli ve velmi obtížné ekonomické či sociální situaci

Zájemci o NRP měli nefungující vztahy ve vlastní rodině (partnerské, s vlastními dětmi...)

Jiná možnost, doplňte:

11. Se kterými náhradními rodiči se Vám lépe spolupracuje?
Můžete označit pouze jednu možnost
- Spíše s těmi, kteří prošli základním kurzem PRIDE
- Spíše s těmi, kteří prošli jiným kurzem přípravy na NRP, jakým, doplňte:
- Spíše s těmi, kteří prošli kurzem PRIDE i jiným kurzem přípravy na NRP, jakým, doplňte:
- Nezáleží na tom, jakým kurzem náhradní rodiče prošli, ale spíše na, doplňte:
- Jiná možnost, doplňte:
12. Existují nějaká témata, s nimiž se na Vás obrazejí náhradní rodiče, kteří prošli pouze přípravami PRIDE, **častěji**, než ostatní náhradní rodiče?
Můžete označit pouze jednu možnost
- Ano, doplňte, o jaká témata se jedná:
- Ne
13. Existují nějaká témata, s nimiž se na Vás obrazejí náhradní rodiče, kteří prošli pouze přípravami PRIDE, **méně**, než ostatní náhradní rodiče?
Můžete označit pouze jednu možnost
- Ano, doplňte, o jaká témata se jedná:
- Ne
14. Zde je prostor pro jakékoliv Vaše další postřehy k PRIDE.

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku.